

В гостях у сказки

ЧУДЕСНІ КАЗКИ

ББК 83.34/38
Ч 84

Серія «В гостях у казки»

Г. К. Андерсен, Брати Грімм, Шарль Перро
Ч 84 Чудесні казки. — Харків: ТОВ «Septima», 2003. — 384 ст.

ISBN 966-674-078-8

До цієї книги надійшли найкращі твори всесвітньо відомих казкарів — Шарля Перро, Братів Грімм, Ганса Крістіана Андерсена. Тут зібрані ваші улюблені казки — «Спляча красуня», «Гидке каченя», «Кіт у чоботях», «Пані Метелиця», «Білосніжка та Червона Квіточка» та багато інших.

Разом із Сніговою королевою Ви зможете побувати у сніговому палаці, з Котом у чоботях — перехитрити злого чарівника, з Русалочкою — побувати у глибинах моря.

Отже, вирушаймо у чудесний світ казки.

ББК 83.34/38

ISBN 966-674-078-8

© Видавництво ТОВ «Septima»
Макет, 2004

Шарль Перро

ЗАЧАРОВАНА КРАСУНЯ

или колись король з королевою. Жили вони собі довго в мирі та злагоді, але дітей у них не було, і вони так сумували, так сумували, що й не розказати. Та от нарешті в королеви знайшлася дочка.

З цієї щасливої нагоди при дворі влаштували пишне свято. На свято запросили всіх чарівниць, яких тільки могли знайти в країні.

Їх приїхало сім. За тогочасним звичаєм, кожна чарівниця мала чим-небудь обдарувати принцесу. Отже, щастя-долі мало бути в дівчинки по вінця.

Увечері чарівниць запросили в королівський палац на святковий бенкет.

Перед кожною чарівницею поставили розкішний столовий набір і поклали важку золоту скриньку, де лежали ложка, виделка й ніж із щирого золота, оздоблені діамантами та рубінами.

Але тільки-но господарі й гості посідали до столу, як на свято приїхала ще одна гостя.

Це була старезна-престарезна чаклунка, яку тільки тому не запросили на свято, що вона вже багато-багато років не виходила з своєї вежі, і всі були певні, що її давно немає на світі.

Король звелів поставити і їй набір, але восьмої золотої скриньки не знайшлося: їх було виготовлено тільки сім — для семи чарівниць.

Стара чаклунка вирішила, що її зневажають, і пробурмотіла під ніс якісь погрози.

Молода і добра чарівниця, яка сиділа поруч, почула її і стривожилась — чи не задумала, бува, стара чаклунка наворожити принцесі якусь біду. Тільки-но гості повставали з-за столу, молода чарівниця поспішила в опочивальню і сховалася там за килимом.

Вона вирішила хоч трохи, коли це буде в її змозі, запобігти злу, яке могла б наврочити принцесі стара чаклунка.

Тим часом чарівниці зійшлись біля колиски маленької принцеси і почали її обдаровувати.

Наймолодша чарівниця пообіцяла, що принцеса буде найвродливішою в світі;

друга — що вона буде найдобрішою; третя сказала, що принцеса буде наймилішою з дівчат; четверта пообіцяла, що вона чудово танцюватиме; п'ята — що вона співатиме, як соловейко; шоста — що вона краще за всіх гратиме на музичних інструментах.

Настала черга старої чаклунки. Трясу-чи головою більше з досади, ніж од старості, вона сказала, що принцеса вколе собі руку веретеном і помре.

Почувши таке зловісне віщування, всі заціпеніли з жаху, у всіх з очей полилися сльози.

Аж тут з-за килима виступила молода чарівниця й голосно мовила:

— Не плачте, королю й королево, ваша донька не помре. Я, правда, не така вже й могутня, щоб одвернути зло, яке наврочила лиха чаклунка. Принцеса справді вколе собі руку веретеном, але вона не помре, а тільки засне глибоким сном і так спатиме сто років. А через сто років з'явиться молодий та гожий принц і розбудить вашу доньку.

Щоб запобігти зловісній ворожбі, король негайно звелів оголосити указ, яким

забороняв, під страхом смертної кари, всім жителям королівства не тільки прясти веретеном, а навіть тримати його в себе.

І от минуло п'ятнадцять років. А може, й шістнадцять років минуло.

Якось король і королева з принцесою поїхали в один із своїх віддалених замків.

Одного дня принцеса, гуляючи по замку, забралась у маленьку комірчину десь аж під самим дахом сторожової вежі. Там сиділа за прядкою маленька сива бабуса.

Вона й слова не чула про королівську заборону прясти веретеном.

— Що це ви робите, бабусю? — спитала принцеса.

— Пряду, люба моя дитино, — відповіла бабуса, й на думці не маючи, що розмовляє з королівською дочкою.

— Ах, як гарно! — вигукнула принцеса. — Як же це ви робите? Дозвольте й мені спробувати, може, і в мене так вийде? Мені так хочеться!..

Та тільки-но вона взяла в руки веретено (а була вона дуже жвава й трохи-таки легковажна дівчина), як віщування

чарівниці справдилось: принцеса вколола собі пальця і впала непритомна.

Добра бабуся дуже перелякалась і почала кликати на допомогу.

Звідусіль позбігалися люди. Вони бризкали принцесі в обличчя водою, розстебнули їй комірець, поплескували по долонях, розтирали скроні оцтом, але все було марно.

Тоді король згадав про віщування чарівниці й зрозумів, що сталося те, що їй повинно було статися, і що нічим тут не зарадиш.

Він звелів покласти принцесу в найпишнішій залі замку на ложе, вигаптуване золотом і сріблом.

Чарівне личко принцеси анітрохи не змінилося; щоки в неї були рожеві, а вуста червоні, немов корали. Принцеса лежала, заплющивши очі, але видно було, як вона тихенько дихає, і це свідчило, що вона жива.

Король наказав, аби ніхто не заважав принцесі спати, поки настане час прокинутися їй самій.

Аж тут на подвір'ї з'явилася добра чарівниця, що врятувала колись принцесі

життя, якого хотіла її позбавити стара чаклунка.

Вона дізналася про нещастя від одного спритного карлика, в якого були семимильні чоботи (це такі чоботи, що, взувши їх, одним стрибком можна пролетіти сім миль), і в ту ж мить примчала з далекого королівства чарівниць на вогняній колісниці, запряженій драконами.

Король подав їй руку і допоміг зійти з колісниці. Чарівниця схвалила все, що він наказав зробити.

Та добра чарівниця була дуже передбачлива; вона подумала, що, прокинувшись сама в старому замку, принцеса перелякається, і тому зробила ось що.

Вона доторкнулась чарівною паличкою до всіх, хто був у замку, крім короля і королеви: до гувернанток, фрейлін, pokojок, придворних, чиновників, дворецьких, кухарів, кухарчуків, козачків, стражів, воротарів, пажів і лакеїв.

Вона доторкнулась також до коней на стайні й до конюхів, до дворових псів і до маленької Пуфочки, принцесиної собачки, яка лежала біля неї.

І всі, кого вона торкалася паличкою, відразу засинали так міцно, що могли прокинутись тільки водночас із принцесою, аби відразу ж бути готовими до її послуг, коли їй що-небудь знадобиться.

Навіть рожни на вогні з насадженими на них куріпками та фазанами, та й сам вогонь у печі поринули в глибокий сон.

І все це сталося в одну мить!

Тоді король і королева поцілували свою улюблену доньку й залишили її саму в зачарованому замку. Король видав суворий указ, щоб ніхто не насмілювався наближатися навіть до його мурів.

Але така заборона була, власне, й не потрібна, бо не минуло й чверті години, як навколо замку виросло стільки дерев, великих і маленьких, стільки колючих чагарів і тернику, що ні звір, ані людина не могли туди пройти, і замок зовсім зник за цим дрімучим лісом.

Тільки верхівки веж видніли з-за дерев, та й то коли відійти ген-ген далеко.

Звичайно ж, усе це за допомогою своєї палички зробила добра чарівниця — вона не хотіла, щоб зачаровану принцесу хто-небудь потурбував під час сну...

Минуло сто років.

Якось молодий і гожий принц, що жив у сусідньому королівстві, поїхав на полювання.

Раптом він побачив вежі, що стриміли з-за дрімучого лісу. Йому стало цікаво, що там, за хащею, і він почав розпитувати в людей.

Кожен відповідав те, що чув: одні казали, ніби це старий покинутий замок, який навідують лише привиди, інші — що всі тутешні відьми злітаються туди справляти свій страшний шабаш.

Але більшість запевняла, що це житло людожера, що він носить туди маленьких дітей, яких йому щастить підстергти і впіймати, що там він на дозвіллі з'їдає їх і що його ніяк не можна вистежити й убити, бо тільки він і вміє прокладати собі дорогу через цей віковичний ліс.

Принц не знав, кому йняти віри. Аж тут один старий селянин підійшов до нього і сказав:

— Мій принце! Мабуть, років з п'ятдесят тому, коли не більше, я чув од свого батька, що є в тому замку принцеса,

вродливішої за яку не знає світ. Але принцеса та зачарована і мусить проспати там рівно сто років, поки її розбудить принц, якому судилося стати її чоловіком.

Схвильований до краю цими словами, молодий принц вирішив, не гаючи ні хвилини, продертися крізь хащі й будь-що побачити принцесу.

Та диво дивне: не встиг він наблизитися до лісу, як усі величезні дерева, колючі чагарі й терник розступилися перед ним, даючи дорогу.

Принц пішов навпростець, де в кінці довгої алеї, що прослалася перед ним, виднів зачарований замок.

Юнак, правда, спочатку був трохи збентежився — він помітив, що ніхто з його людей не може пройти слідом за ним, бо дерева й чагарі спліталися ще щільніше, тільки-но він минав їх. Та це його не зупинило, і він сміливо попростував далі — молодий принц був таки з хороброго десятка.

Незабаром він добрався до замку, ввійшов у передній двір і, оглядівшись, мало не заціпенів од жаху.

Навколо панувала німа тиша. Повсюди лежали нерухомі тіла людей і тварин — так, наче вони мертві.

Але за мить принц побачив, які лискучі обличчя та червоні носи у воротарів, і зрозумів: вони просто сплять. А що в їхніх келихах залишалося ще трохи вина, то можна було зрозуміти — заснули вони, бенкетуючи.

Принц проминув вимощений мармуровими плитами двір, піднявся сходами і ввійшов до парадної зали, де, вишикувавшись з рушницями на плечі, голосно похропувала королівська сторожа.

Він пройшов покоями, в яких — хто сидючи, а хто навіть і стоячи — спали придворні кавалери і дами.

Нарешті він потрапив до золотої опочивальні, посеред якої стояло пишне ліжко. Завіси над ним було піднято, і принц одразу помітив зачаровану принцесу, яка спокійно спала.

На вигляд їй було не більше шістнадцяти років, а краса її справді сяяла сліпучим блиском.

Схвильований і захоплений, принц підійшов до дівчини, став на коліна і, не втримавшись, ніжно поцілував її.

А слід сказати, що саме в цю мить настав час закінчитися чарам.

Принцеса прокинулась, ласкаво глянула на принца й промовила:

— Це ви, мій любий принце? Ну й довго ж довелося на вас чекати!

Юнак, уражений цими словами, а ще дужче тим, як принцеса їх сказала, не знав, як висловити свою радість та вдячність, і запевняв, що кохає її дужче, ніж самого себе, і що він — найщасливіший у світі, бо саме йому випало звільнити принцесу від химерного сну.

Вони ще довго розмовляли, але не розповіли одне одному й половини того, що хотіли сказати.

Тим часом увесь замок також прокинувся, і кожен узявся до своєї справи.

Але не слід забувати, що відтоді, як усі в замку обідали востаннє, минуло аж сто років.

Отож головна фрейліна, як і всі інші, з'явилася в опочивальні принцеси й урочисто оголосила:

— Столи накриті!

Принц допоміг принцесі підвестись.

Вона була розкішно вбрана. Правда, таку сукню з високим стоячим комірцем

принц бачив колись ще на своїй бабусі, але вдавав, що не помітив старомодного фасону, і не сказав про це ні слова. Адже від того, що на принцесі було старовинне плаття, врода її не притьмяніла.

Принц і принцеса пішли в дзеркальну залу й сіли вечеряти, а слуги подавали їм страви.

Скрипалі та флейтисти грали давні, але дуже гарні мелодії, яких ніхто не чув уже сто років.

А після вечері, не гаючи часу, принц і принцеса справили весілля.

Наступного ранку принц ніжно попрощався зі своєю молодою дружиною і поспішив додому, де на нього з нетерпінням чекав король.

Принц не наважився признатися батькові, що одружився без його згоди, і сказав, що заблукав у лісі й мусив шукати притулку в хатині дроворуба, який почастував його куснем чорного хліба з сиром.

Король повірив синові, але королеві ця розповідь здалась підозрілою.

Їй не сподобалось, що молодий принц мало не щодня їздив на полювання і іноді

подовгу не вертався додому, а коли вона говорила синові про це, той щоразу посилався на якусь пригоду.

Так минуло два чи три роки.

У принца з принцесою знайшлося двійко дітей — дочка, яку назвали Ранковою Зорею, і син, якого нарекли Яснооком Днем, бо він був ще гарніший за свою сестру.

Стара королева чимраз настирливіше допитувалась у сина про його справи, але він не наважувався розкрити їй таємницю, бо хоч і любив свою матір, проте дуже її боявся: вона була дочкою людожера, і король одружився з нею тільки заради багатого посагу.

Серед її почту ходили чутки, що королева й сама не від того, аби поласувати людським м'ясцем.

Тож до пори до часу молодий принц волів за краще мовчати про те, що в нього є дружина й діти.

Коли старий король помер і принц став володарем королівства, він привселюдно оголосив про своє одруження; влаштував урочисту зустріч красуні-королеві в своєму замку, де всі радо вітали її та дітей.

Невдовзі молодий король вирушив у збройний похід.

Він доручив матері владарювати в королівстві й попросив, щоб вона щиро дбала про його дружину та малих діточок.

Але тільки-но королівське військо зникло за мурами міста, стара королева наказала одвезти невістку з дітьми до корчми, що стояла серед густого лісу: саме там вона вирішила здійснити свій жорстокий намір.

За кілька днів людожерка з'явилася перед хазяїном корчми і сказала:

— Я хочу з'їсти завтра за обідом маленьку Ранкову Зорю.

— О королево! — вигукнув корчмар. — Невже це правда?!

— Авжеж! — владно відповіла королева.

Нещасний чолов'яга, знаючи, як небезпечно сперечатися з людожерами, взяв ножа і пішов до кімнати Ранкової Зорі. Дівчинка, сміючись, кинулась до хазяїна і стала просити цукерок.

Серце в корчмаря стиснулося, і він заплакав. Ніж випав у нього з рук.

Він вийшов на подвір'я, спіймав там ягня, зарізав його й приготував чудову смаженю.

Поласувавши цією стравою, стара королева призналась, що нічого смачнішого ніколи не їла в своєму житті.

А корчмар тим часом одвів Ранкову Зорю до своєї сердобольної дружини і попросив її сховати дівчинку в маленькій комірчині на задвірках.

Через тиждень зла королева сказала хазяїнові:

— Я хочу з'їсти на вечерю Ясноокого Дня.

Корчмар не промовив ані слова, але вирішив обманути людоджерку й на цей раз.

Він пішов до хлопчика. Побачивши корчмаря, Ясноокий День, наче справжній солдат, виструнчився й привітав його іграшковою рапірою. Хазяїн одвів хлопчика до дружини, і та сховала його в комірчині.

А хазяїн подав до столу молоденьке засмажене козеня, і людоджерка сказала, що ця страва їй смакує ще більше.

Досі все минало щасливо.

Аж якось увечері зла королева мовила:

— Я хочу з'їсти свою невістку.

Став тоді корчмар думати-гадати, як зарадити лихові, але так і не зміг придумати, чим цього разу нагодувати стару королеву; тому він не наважився знову обманути її.

Сумний-невеселий, він пішов до молоді королеви.

Корчмар нерішуче ступив на поріг її покою. Шанобливо схилившись у поклоні, він розповів їй про намір старої лиходійки.

— Робіть свою справу, — сказала молода королева. — Виконуйте, що вам наказано. Я радо піду за діточками, за моїми бідолашними діточками, яких я так любила!

Адже тоді вона була певна, що її діти справді загинули.

— О ні, королево! — вигукнув корчмар. — Ви не помрете, ви житимете, житимете разом з своїми діточками, яких я сховав у надійному і безпечному місці. Бо я ще раз обману стару королеву — засмажу їй на рожні теля.

І він потайки одвів молоду королеву до маленької комірчини на задвірках. Діти кинулись до матері в обійми, і всі заплакали з радощів.

Увечері корчмар подав людоджерці засмажене теля.

Дуже задоволена з своєї жорстокої витівки, вона вирішила сказати королю, коли той повернеться з походу, що на молоду королеву та її дітей напали скажені вовки.

Якось надвечір, коли стара людоджерка блукала, своїм звичаєм, по подвір'ю, до неї долинув з комірчини за пташником плач Ясноокого Дня і голос Ранкової Зорі, яка просила в матері вибачення за пустощі брата.

Людоджерка збагнула, що її обманули, і, не в силі стримати люті, наказала завтра ж уранці поставити посеред двору величезний казан з гадюками і кинути туди молоду королеву, Ранкову Зорю, Ясноокого Дня, корчмаря, його дружину, всіх їхніх слуг.

До схід сонця їм усім зв'язали руки і вивели на подвір'я. Кат уже наготувався зробити свою справу.

Аж тут у воротах з'явився молодий король, який саме повернувся з походу і якого ніхто не чекав о такій порі.

Вражений цим видовищем, король спитав, що тут діється, але ніхто не наважився йому відповісти.

Тоді стара королева сама кинулася в казан з гадюками, і ті, обвившись навколо її тіла, задушили людоджерку.

Молодий король, звичайно, засмутився. Проте через якийсь час його горе розвіялось, лихі спогади відступили в минуле, і він прожив довге щасливе життя в колі своїх чарівних дітей та красуні-дружини.

ЧЕРВОНА ШАПОЧКА

авно колись жила в одному селі маленька дівчинка, та така красуня, що кращої за неї, мабуть, ніхто й ніде не бачив. Мати любила її до нестями, а бабуся ще більше.

Добра бабуся пошила для внучки гарненьку червону шапочку, яка була їй так до лиця, що дівчинку всі почали звати — Червона Шапочка.

Якось мати спекла пиріг та й каже дочці:

— Піди до бабусі, довідайся, як вона поживає, бо мені передавали, що вона нездужає. Віднеси їй пиріг і цей горщечок масла.

Червона Шапочка хутенько зібралась і подалась у сусіднє село до бабусі.

Йде вона неквапно густим лісом, коли раптом назустріч їй сірий вовк.

Йому страшенно захотілося з'їсти дівчинку, але він не наважився цього зробити, бо бачив, що поблизу працювали лісоруби.

От вовк і питає, куди вона йде.

Бідолашна дівчинка не знала, як небезпечно зупинятися в лісі і слухати теревені вовка, а тому, не думаючи ні про що погане, відповіла:

— Я йду навідати бабусю й несу їй пиріг та горщечок масла, які передала матуся.

— А чи далеко живе бабуся? — питає вовк.

— Авжеж, дуже далеко, — відповідає Червона Шапочка, — он за тим вітряком, бачите, в хатинці край села.

— Гаразд, — каже вовк, — я теж до неї навідаюсь. Я подамся ось цією стежкою, а ти прямуй он тією. Побачимо, хто з нас швидше прийде до бабусі.

І тоді вовк щосили побіг найкоротшою стежкою.

А дівчинка пішла по шляху, який був набагато довший, та ще й дорогою збирала горіхи, ганялася за метеликами і рвала для бабусі квіти.

Не пройшла вона й півдороги, а вовк уже добіг до бабусиної хатинки й постукав у двері:

«Тут-тук».

— Хто там? — спитала бабуся.

— Це ваша внучка, Червона Шапочка, — відповів вовк, змінивши свій грубий голос. — Я принесла вам пиріг і горщечок масла. Це вам матуся передала.

Добра бабуся саме лежала в ліжку, бо й справді трохи нездужала.

По голосу вона прийняла вовка за Червону Шапочку, а тому й гукнула з кімнати:

— Смикни за мотузочку, клямка й відчиниться.

Вовк смикнув за мотузочку, і двері відчинилися. Тут він накинувся на бабуся і одразу зжер її. Потім вовк зачинив двері, ліг замість бабусі в ліжко й став чекати Червону Шапочку. Незабаром дівчинка прийшла і постукала:

«Тут-тук».

— Хто там? — спитав вовк.

Червона Шапочка спочатку дуже перелякалась, почувши такий грубий голос, та потім подумала, що то, мабуть, у хворої бабусі нежить, і відповіла:

— Це ваша внучка, Червона Шапочка. Я принесла вам пиріг і горщечок масла. Це вам матуся передала.

Вовк гукнув трохи ніжнішим голосом:

— Смикни за мотузочку, клямка й відчиниться!

Червона Шапочка смикнула за мотузку, і двері справді відчинилися.

Побачивши, що дівчинка ввійшла до хатинки, вовк по самі вуха сховався під ковдру та й каже:

— Поклади-но пиріг на скриню і горщечок туди ж постав, а сама йди полеж зі мною, відпочинь з дороги.

Червона Шапочка послухалась і лягла в ліжко. Та як же вона здивувалась, коли побачила, що за страхітливий вигляд має її бабуся! От вона й каже:

— Бабусю, а які ж у вас руки великі!

— Це, щоб міцніше тебе обнімати, внученько!

— Бабусю, а які ж у вас ноги великі!

— Це, щоб краще бігати, дитинко!

— Бабусю, а які ж у вас вуха великі!

— Це, щоб краще чути тебе, моя дівчинко!

— Бабусю, а які ж у вас очі великі!

— Це, щоб краще бачити тебе, внученько!

— Бабусю, а які ж у вас зуби великі!

— А це, щоб тебе з'їсти!

З цими словами злий вовк накинувся на Червону Шапочку й миттю з'їв її.

А тут саме поверталися з села лісоруби й надумали завітати до бабусі в гості.

Увійшли до хатинки — бабусі нема, а замість неї лежить у ліжку під ковдрою сірий вовк.

— Так ось де ми тебе впіймали, лихо-манцю! — вигукнув один з лісорубів.

Змахнув він своєю сокирою і тільки-но хотів убити вовка, аж раптом чує — гукають з вовчого черева старенька бабуса й маленька Червона Шапочка:

— Люди добрі, звільніть нас!

Узяв другий лісоруб ножиці й розрізав вовкові черево, а звідти вилізли бабуса й Червона Шапочка, живі і здорові.

— Як же я перелякалась! — сказала Червона Шапочка. — Як тісно й темно було в череві у вовка! Дякую вам, дядечко лісоруб, за те, що ви врятували нас.

А бабуса теж подякувала лісорубам і почастувала їх пирогом та маслом, що принесла їй Червона Шапочка в подарунок.

КІТ У ЧОБОТЯХ

дин мірошник, помираючи, залишив у спадщину трьом своїм синам тільки млин, осла і kota.

Сини швидко поділили добро: старший узяв собі млин, середній одержав осла, а меншому дістався кіт. Менший брат дуже засмутився.

— Мої брати, — казав він, — зможуть чесно заробити собі на хліб, якщо житимуть разом. А мені, бідолашному, коли з'їм kota і зроблю рукавички з його шкури, лишиться тільки померти голодною смертю.

Кіт почув ті слова, але нітрохи не збентежився.

— Не журіться, хазяїне, — сказав він з поважним і серйозним виглядом. — Приготуйте мені торбинку та замовте міру добрих чобіт, щоб зручніше було ходити по чагарниках. І самі скоро переконаєтесь, що ваша частка не така вже й погана, як це може здатися на перший погляд.

Спочатку менший брат не надав цьому особливого значення, але, згадавши, як,

ловлячи щурів та мишей, кіт удається до різних спритних витівок і хитрощів — звисає догори ногами, ховається в борошно і прикидається неживим, — він подумав:

«А що коли й справді кіт допоможе мені в біді?»

Як тільки кіт одержав усе, що просив, він узув чоботи, перекинув торбинку через плече, взяв шворки в передні лапи й подався в гайок, де було дуже багато кролів.

Кіт поклав у торбинку висівок та заячої капусти і ліг у кущах, ніби мертвий, очікуючи, щоб який-небудь молодий, недосвідчений і легковажний кріль поткнувся в його торбинку поласувати тим, що в ній було.

Ледве він ліг, як молоде дурненьке кролення, спокусившись висівками, залізло в торбинку. В ту ж мить кіт спритно зтяг шворки, схопив кролення й убив його без жалю, і дуже гордий з своєї здобичі, кіт пішов у палац і попросив, щоб про нього доповіли королю.

Кота ввели до королівських покоїв. Там він вклонився королю і сказав:

— Ваша величносте! Мій пан маркіз Карабас (таке чудне ім'я вигадав кіт своєму хазяїнові) звелів мені піднести вам ось цього кроля з свого садка.

— Скажи своєму хазяїнові, — відповів король, — що я йому дуже вдячний і задоволений з такого подарунка.

Кіт ввічливо попрощався і пішов геть.

Іншим разом він сховався в житі, так само розклав свою торбинку і, тільки-но дві цікаві куріпки забралися в неї, смикнув за шворки і впіймав обох.

Тоді він знову пішов у палац до короля і підніс йому итахів.

Король з задоволенням узяв куріпок і звелів почастувати кота парою мишей.

Так, час від часу, протягом кількох місяців кіт приносив королю дичину, яку нібито вбивав на полюванні або розводив у садках його хазяїн.

Одного разу, довідавшись про те, що король разом із своєю дочкою, найвродливішою принцесою в світі, їде на прогулянку берегом річки, кіт прибіг до свого хазяїна і сказав йому:

— Якщо ви послухаєте моєї поради, то будете щасливі все життя. Вам треба

лише викупатися в річці у тому місці, де я покажу, а все інше я вже влаштую сам.

Маркіз Карабас зробив усе так, як йому порадив кіт, не здогадуючись, навіщо це потрібно.

Саме коли він купався, берегом річки проїздив у своїй кареті король.

Кіт уже чатував на нього, вискочив на дорогу і щосили закричав:

— Рятуйте! Рятуйте! Маркіз Карабас потопає!

Король, почувши цей крик, визирнув з карети. Він одразу упізнав кота, який не раз приносив йому у подарунок дичину, і наказав своїй варті бігти на допомогу маркізові Карабасу.

Поки бідолашного маркіза витягали з річки, кіт підійшов до карети і розповів королю, що в той час, як його хазаїн купався, з'явилися злодії і вкрали весь одяг, хоч він, кіт, і кричав щосили: «Ловіть злодіїв!»

Насправді ж хитрун сховав одяг свого хазяїна в кущах під великим каменем.

Король негайно наказав своїм придворним принести для маркіза Карабаса

одне з своїх найкращих убрань і був надзвичайно ласкавий до нього.

Принцесі маркіз теж дуже сподобався: адже він був гарний і стрункий хлопець, чудовий королівський одяг був йому дуже до лиця, а ніжний і шанобливий погляд красномовніше за будь-які слова промовляв про його лагідну вдачу.

Король запропонував маркізу сісти в карету і поїхати з ними на прогулянку.

А кіт побіг уперед.

Побачивши селян, що косили на луках, він озвався до їх:

— Глядіть мені, люди добрі, якщо ви не скажете королю, що ці луки належать маркізові Карабасу, вас усіх порубають, як начинку до пирога!

Коли карета під'їхала до косарів, король спитав чиї луки вони косять.

— Це луки маркіза Карабаса, — відповіли косарі в один голос, бо кіт дуже налякав їх своїми погрозами.

— У вас тут чудовий маєток, — прихильно сказав король маркізові Карабасу.

— Так, ваша величносте, — відповів маркіз, — щороку на луках прекрасний сінокіс.

Кіт, що біг попереду, зустрів невдовзі женців та й каже:

— Глядіть мені, люди добрі, якщо ви не скажете, що ця нива належить маркізові Карабасу, вас усіх порубають, як начинку до пирога!

Король, що під'їхав за хвилину до женців, захотів узнати чия то нива.

— Маркіза Карабаса, — відповіли женці в один голос, і король знову був задоволений, так само, як і маркіз.

Кіт, забувши про втому, біг попереду карети і всім, кого зустрічав по дорозі, наказував одне й те ж саме, так що король був дуже задоволений, що у маркіза Карабаса такі великі володіння.

Нарешті кіт прибіг до чудового замку, що належав страшному людоджерові. Той людоджер був надзвичайно багатий: саме він був хазяїном усіх земель, через які щойно проїздив король.

Кіт розпитав, хто той людоджер та що він уміє робити, і попросив дозволу увійти в замок та віддати шану його хазяїнові.

Людоджер зустрів kota з усією ввічливістю, на яку тільки здатні людоджери, і запропонував йому відпочити.

Кіт погодився і сказав:

— Мене запевняли, що ви вмієте обертатися на будь-яку тварину і легко можете, наприклад, обернутися на лева або слона. Чи так це?

— Авжеж, — відповів людожер грубим голосом, — і щоб довести вам, що це правда, я зараз обернуся на лева.

Вдарившись об підлогу, людожер в одну мить обернувся на величезного лева.

Кіт так перелякався, побачивши перед собою страшного звіра, що й незчувся, як здерся на ринву, хоч це було важко і небезпечно, бо він був у чоботях, а в них не так уже й просто дряпатись по дахах.

Та, помітивши, що людожер прибрав свого попереднього вигляду, переляканий кіт, тремтячи, зліз з ринви і признався, що потерпав од страху.

Людожер голосно зареготав йому у відповідь.

— Мене також запевняли, — сказав тоді кіт, — ніби ви вмієте обертатися і на дрібних тварин, наприклад, на щура або мишу. Як по правді, я вважаю, що це неможливо.

— Неможливо? — крикнув голосно людоджер. — Ну так дивіться.

В ту ж мить він обернувся на малесеньку мишу, яка хутко забігала по підлозі.

А кіт, тільки-но побачив мишу, накинувся на неї і з'їв.

Тим часом король, проїжджаючи мимо, звернув увагу на чудовий замок людоджера і захотів оглянути його.

Кіт почув гуркіт карети, кинувся назустріч і сказав королю:

— Прошу ласкаво, ваша величносте, до замку маркіза Карабаса!

— Як, пане маркіз, — вигукнув здивований король, — і цей замок також належить вам?! Я ніде не бачив нічого кращого за це подвір'я і за будівлі, що оточують його! Огляньмо їх всередині, будь ласка!..

Маркіз подав руку молодій принцесі, і вони пішли слідом за королем.

Гості ввійшли у велику залу, де побачили чудово прибраний стіл: людоджер саме чекав своїх друзів, які, довідавшись, що приїхав король, поспішили непомітно втекти.

Помітивши, якими закоханими очима позирала на маркіза Карабаса принцеса, король, який був захоплений його багатством, сказав:

— Якщо хочете, пане маркіз, ви можете стати моїм зятем!..

Маркіз низько вклонився, подякував королю за честь і того ж дня одружився з принцесою.

А кіт став дуже поважною особою і полював з того часу на мишей тільки за-для розваги.

ПОПЕЛЮШКА, АБО КРИШТАЛЕВИЙ ЧЕРЕВИЧОК

дин багатий удівець одружився вдруге з удовою, такою чванливою та гордовитою, якої ніхто ще й не бачив.

В неї було дві дочки, такі ж чванливі і гордовиті. А в чоловіка була своя дочка, надзвичайно добра та ніжна — вся в матір, найкращу жінку в світі.

Не встигли відсвяткувати весілля, як мачуха вже показала свою лиху вдачу. Вона зненавиділа пасербицю за її красу, бо поряд з нею її власні дочки здавалися ще огиднішими.

Отож мачуха й загадувала дівчині робити найбруднішу роботу в домі — мити посуд, прати одержу, прибирати кімнати.

Спала дівчина на горищі, на блаґенькому солом'яникові, тим часом як сестри її жили в розкішних покоях з м'якими постелями та дзеркалами, що в них бачили себе з голови до ніг.

Бідна дівчина завжди покiрно терпіла всі кривди й не наважувалась жалітися

батькові — той однаково вилаяв би її, бо корився своїй лихій дружині.

Упоравшись з роботою, дівчина йшла в куток і сідала просто на попіл, натрушений біля каміна. Тому всі в домі звали її Чорногузкою. А менша сестра, не така лиха, як старша, прозвала її Попелюшкою.

Та навіть в лахмітті і в попелі Попелюшка була куди гарніша за своїх сестер, хоч ті й ходили в пишних шатах.

Якось син короля, молодий і гожий принц, улаштував бал і запросив на нього всіх знатних людей королівства. Наші дві панночки теж дістали запрошення, бо їх мали за важних осіб у тій країні.

Почалися клопоти й турботи — треба ж було приготувати сукні й оздоби і вибрати зачіски, які їм були б найбільше до лиця.

А Попелюшці додалося роботи — прати й прасувати білизну для сестер, крохмалити їм комірці та манжети.

Сестри тільки про те й говорили, як би краще вбратися і без упину крутилися перед дзеркалами, вибираючи й міряючи свої сукні.

— Я, — сказала старша, — вберуся в сукню з червоного оксамиту й почеплю оздобу, які мені привезли з Англії.

— А я, — мовила менша, — вберуся в буденну сукню, зате надіну накидку, гаптовану золотими квітами, й діамантове намисто — такого ні в кого немає!

Вони замовили наймодніші капелюшки, накупили найдорожчих парфумів і пудри.

Вдягнувшись, покликали Попелюшку подивитися — адже вони знали, що в неї хороший смак.

Дівчина дала сестрам мудрі поради і навіть запропонувала зачесати їх. Ті залюбки погодились.

Коли вона їх зачісувала, сестри спитали:

— А ти, Попелюшко, хочеш поїхати на бал?

— Ой сестриці, не смійтеся з мене! Чи ж мені личить бути?

— А й справді, всі сміялися б, якби побачили на балу Чорногузку!

Якась інша дівчина за такі слова, певно, зіпсувала б злим сестрам зачіски. Але Попелюшка була добра та незлостива і

зачесала їх так гарно, що кращого годі було й бажати.

Сестри два дні майже нічого не їли, крутилися перед дзеркалами і весь час роздивлялися — чи не схудли, бува, і не треба ще тугіше зашнурувати їх, — адже вони хотіли бути тонесенькими та стрункими.

Аж ось щаслива мить настала. Сестри з матір'ю сіли в карету й поїхали на бал.

Попелюшка довго стояла під брамою й сумно дивилася їм услід.

Коли ж карета зникла з очей, дівчина сіла на ганку й гірко заплакала.

Раптом з'явилася її хрещена мати — чарівниця. Побачивши, що дівчина вмивається сльозами, вона спитала:

— Що сталося?

— Я хотіла б... хотіла б... — сказала Попелюшка й заплакала так гірко, що не могла більше вимовити й слова.

— Ти хотіла б поїхати на бал, так? — спитала чарівниця.

— Авжеж! — відповіла Попелюшка, схлипуючи. — Дуже, дуже хотіла б.

— Не плач, усе буде добре, — мовила чарівниця. — Якщо будеш слухняною

дівчинкою, я зроблю так, що ти поїдеш туди неодмінно.

Вона вийшла з Попелюшкою на подвір'я і наказала:

— Піди на город і принеси мені найкращий гарбуз!

Попелюшка побігла на город, знайшла найкращий гарбуз, зірвала його і принесла хрещеній матері, й гадки не маючи, як цей гарбуз допоможе їй поїхати на бал.

Чарівниця вдарила по гарбузу своєю чарівною паличкою — і в ту ж мить той перетворився на розкішну визолочену карету.

Потім вона заглянула в мишачу пастку й побачила в ній шестеро мишей.

Вона звеліла Попелющі відчинити пастку.

Миші одна по одній вибігали з неї, чарівниця доторкалася до кожної своєю чарівною паличкою, і кожна миша оберталася на чудового коня.

Отак з'явилося шестеро гарних коней.

Тепер черга була за кучером.

— Піду гляну на щурячу пастку, — сказала Попелюшка, — може туди впіймався щур? От і був би нам кучер.

— Чудово, — мовила хрещена мати, — ніди глянь.

Попелюшка принесла щурячу пастку — там сиділо три великі щури.

Чарівниця вибрала найбільшого з довгими сивими вусами й доторкнулась до нього чарівною паличкою. Мить — і товстелезний кучер-вусань уже стояв перед ними.

Потім хрещена мати сказала Попелюшці:

— Піди-но в садок — там біля криниці ти знайдеш шість ящірок, принеси їх мені.

Попелюшка принесла ящірок, і чарівниця обернула їх на шістьох лакеїв у строкатих лівреях; вони стрибнули на приступку позад карети, та так спритно, ніби за своє життя нічого іншого й не робили. Тоді чарівниця сказала:

— Ну ось, Попелюшко, тепер ти маєш у чому їхати на бал. Ти рада?

— Авжеж! Тільки як же я поїду туди в цьому лахмітті? — зітхнула дівчина.

Чарівниця доторкнулася до Попелюшки своєю чарівною паличкою, і одразу її дранка перетворилася на розкішну сукню,

гаптовану золотом, сріблом і самоцвітами.

Ще дала чарівниця дівчині пару кришталевих черевичків таких гарненьких та ловких, що кращих не було ні в кого у світі.

Рада та весела, сіла Попелюшка в карету.

На прощання хрещена мати наказала їй над усе пам'ятати, що вона може бути на балу тільки до півночі, бо опівночі всі чари зникають: карета знову стане гарбузом, коні — мишами, лакеї — ящірками, кучер — щуром, а її розкішна сукня — благоденською драпкою.

Попелюшка пообіцяла, що вона так і зробить.

Вона поїхала до королівського палацу, не тямлячи себе від щастя.

Принц, якому доповіли, що приїхала якась незнайома принцеса, вийшов її зустріти. Він подав їй руку і повів до зали, де зібралися гості.

В залі запала тиша. Гості перестали танцювати, музики — грати: так уразила їх краса незнайомої дівчини. Чути було тільки шепіт:

— О, яка вона гарна!

Король, хоч який був старий, теж не зводив з неї очей і пошепки сказав королеві, що давно вже не бачив такої вродливої й милої дівчини.

Всі дами придивлялися до сукні та зачіски незнайомки, щоб завтра й собі зробити такі самі, якщо тільки знайдеться такий крам і такі вмілі кравці та перукарі...

Принц посадовив Попелюшку на почесне місце, а потім запросив до танцю. Вона танцювала напрочуд граційно, і гості милувалися нею.

Після танців подали різні смачні наїдки та питва, але принц і не доторкнувся до них — він дивився тільки на красуню-гостю і думав тільки про неї.

А Попелюшка сіла біля своїх сестер, привітно розмовляла з ними й почастивала їх апельсинами та лимонами, якими пригостив її принц.

Вони дуже здивувалися з такої люб'язності, бо не впізнали Попелюшку і мали її за невідому принцесу.

Раптом Попелюшка почула, що годинник вибив без чверті дванадцятую. Вона

ввічливо попрощалася з гостями і зникла так швидко, що ніхто не встиг її затримати. Повернувшись додому, дівчина пилко подякувала своїй хрещеній матері і сказала, що дуже хотіла б завтра знову поїхати на бал, бо принц запросив її.

Чарівниця погодилася.

Та не встигла Попелюшка докладно розповісти хрещеній матері про бал, як у двері постукали: це повернулися з королівського палацу мачуха й сестри.

— Як же довго ви не поверталися! — сказала Попелюшка, відчинивши двері, позіхаючи й протираючи очі так, ніби щойно прокинулася. Хоч їй, ясна річ, зовсім не хотілося спати...

— Якби ти була на цьому чарівному балу, — відповіли сестри, — ти б там не занудилася! Туди приїздила незнайома принцеса, найвродливіша в світі! Вона була дуже люб'язна, навіть почастувала нас апельсинами та лимонами.

Не тямлячи себе з радості, Попелюшка спитала, як звуть принцесу. Але сестри відповіли, що ніхто цього не знає і що принц ладен оддати все на світі, аби тільки дізнатися, хто вона така.

— Невже й справді вона така гарна? — спитала Попелюшка всміхаючись. — Які ж ви щасливі, що бачили її! Якби хоч одним оком глянути на неї!.. Сестрице Жавотт, — мовила вона до старшої сестри, — будь ласка, позичте мені вашу буденну жовту сукню, і я поїду на бал.

— Овва! — відповіла Жаввот. — Щоб я давала свої сукні якійсь Чорногузці! Я ще не збожеволіла!

Попелюшка тільки того й чекала і аніскілечки не засмутилася, бо що б вона мала робити, якби сестра згодилася дати їй свою сукню?

На другий день сестри знову поїхали на бал, і Попелюшка теж, вбрана цього разу ще розкішніше.

Принц не відходив од неї ні на хвилину і раз у раз говорив ніжні слова.

Дівчині було так добре, і вона так щиро веселилася, що геть забула про наказ хрещеної матері, їй здавалося — до півночі ще ждати і ждати, аж раптом годинник почав бити дванадцять.

Попелюшка схопилася з місця й побігла з легкістю лісової кізки.

Принц кинувся за нею, але марно.

На сходах Попелюшка загубила один із своїх кришталевих черевичків, і принц шанобливо підібрав його.

Він підбіг до брами і спитав у вартових, чи не бачили вони, куди поїхала юна принцеса.

Але вартові відповіли, що нікого не бачили, крім хіба що якоїсь убогої дівчини, більше схожої на селянку, аніж на принцесу.

Не почувши нічого втішного, принц сумно повернувся до палацу. Він думав тільки про те, як розшукати чарівну втічку.

А Попелюшка прибігла додому зовсім задихана, без карети, без лакеїв, у своїй старій, подертій сукенці. Нічого не залишилося в неї від її розкішного вбрання — тільки один черевичок.

Коли сестри приїхали з балу, Попелюшка спитала, чи була там сьогодні прекрасна незнайомка.

Вони сказали, що була, але зникла, тільки-но почало бити північ, і зникла так швидко, що загубила свій кришталевий черевичок, та такий гарний, що кращого ніколи не було ні в кого в світі.

А принц підібрав черевичок прекрасної незнайомки і лише на нього й дивився, бо, певно, дуже закохався в принцесу.

Вони сказали правду: принц і справді покохав красуню.

За кілька днів він звелів привселюдно, під звуки фанфар оголосити, що одружиться з тією дівчиною, на яку прийдеться кришталевий черевичок.

Принцові посланці поїхали по всій країні і міряли черевичок спершу принцесам, потім герцогиням, тоді всім дівчатам з вельможних родин, але все було марно.

Нарешті принесли черевичок і двом Попелющиним сестрам.

Та що вони не робили, як не старалися — не взули черевичка, бо він не налазив на їхні ноги.

Тоді Попелюшка, яка відразу впізнала свій черевичок сказала сміючись:

— А дайте-но й мені поміряти — може, на мене налізе.

Принців посланець побачив яка вона гарна і сказав:

— Хай і вона спробує — адже мені наказано міряти черевичок усім дівчатам.

Він посадив Попелюшку на ослінчик і поміряв черевичок на її маленьку ніжку.

І диво! — черевичок озувся так швидко та легко, ніби ніжка тільки того й чекала!

Сестри зчудувалися, але коли Попелюшка вийняла з кишені другий такий черевичок і наділа його на другу ніжку, вони аж уклакли на місці.

Раптом з'явилася чарівниця, доторкнулася своєю паличкою до Попелюшину вбрання, і воно перетворилося на прекрасну сукню, ще розкішнішу, ніж та, в якій дівчина була на балу.

Сестри впізнали в Попелюшці ту красуню, що приїздила в королівський палац.

Вони кинулися їй до ніг і благали вибачити за те, що зле з нею поводитись і кривдили її.

Попелюшка підвела їх і сказала, що вибачає їм од щирого серця.

Потім Попелюшку повезли до палацу. За кілька день відгуляли весілля.

А Попелюшка, була така ж добра, як і вродлива, взяла сестер у палац і незабаром оддала їх заміж за двох молодих вельмож.

ХЛОПЧИК-МІЗИНЧИК

ив лісоруб із дружиною, і було у них семеро дітей — геть усі хлопчики. А меншенькому синові минуло тільки сім років.

Сім'я була бідна, і з сімома дітьми батькам доводилось ой як скрутно!

А ще непокоїло батька те, що найменший був дуже тихенький — такий, що й слова, було, від нього не почуєш. Та хоч усі мали його за дурника, насправді ж він був надзвичайно лагідний на вдачу.

Він був дуже маленький, коли народився, маленький-маленький, — не більший від мізинця, — тому й назвали його Хлопчик-Мізинчик.

Старші брати завжди і в усьому кривдили його, і траплялося, що завжди і в усьому його робили винним. Проте він був найкмітливіший та найрозсудливіший з усіх братів, і хоч мало говорив, зате багато слухав.

Випав якимось важкий рік, і такий настав страшенний голод, що лісоруб із дружиною не знали, чим прогодувати

дітей. Думали, думали — і намислили їх позбутися, всіх сімох.

Одного вечора, коли діти полягали спати, лісоруб сидів біля вогню разом з дружиною. І хоч серце йому стискалося від горя, він сказав:

— Ти й сама бачиш, що ми не можемо прогледувати дітей. Я не маю сили дивитись, як вони помирають з голоду. От і вирішив одвести їх завтра в ліс та й покинути там. Це дуже просто зробити: поки вони в'язатимуть хмиз, ми тихесенько сховаємось, а потім втечемо від них.

— Ах, — вигукнула жінка, — невже ти сам хочеш занапастити своїх дітей?

І вона заридала.

Лісоруб довго умовляв дружину, говорив про їхні злидні, але вона була матір'ю своїх дітей і ніяк не могла зважитись на це страшне лиходійство.

І все-таки, коли жінка подумала, як нестерпно буде бачити голодну смерть своїх синів, вона погодилася нарешті з чоловіком і вся в сльозах пішла спати.

А Хлопчик-Мізинчик тільки вдавав, що спить. Насправді ж він не пропустив жодного слова з цієї розмови.

Він почув із свого ліжечка, що батько з матір'ю гомонять про щось важливе, встав тихенько та непомітно заліз під батьків стілець.

Так він і підслухав усе.

Потім він знову ліг у постіль, але вже не спав, а думав, що йому робити.

Устав він рано-вранці, пішов на берег струмка, набрав повні кишені білих камінчиків і вернувся додому.

Братам Хлопчик-Мізинчик не сказав нічого, бо ті ще спали, а він не хотів їх будити.

Коли всі діти попрокидалися, батько з матір'ю погодували їх черствим хлібом з цибулею, напоїли водою й повели в ліс збирати хмиз.

Діти нічого не підозрювали і весело йшли за батьком та матір'ю слідом.

Ішли вони дуже довго й нарешті опинились у лісі, такому густому та дрімучому, що й за десяток кроків нічого не було видно.

Лісоруб почав рубати дрова, а діти гуртом збирали хмиз і складали в купи.

Побачивши, що хлопчики захопилися роботою, батько з матір'ю причаїлися в

гущавині, а потім звернули на вузеньку звивисту стежку та й пішли собі зовсім.

Коли діти зрозуміли, що залишилися самі, вони почали кричати й плакати.

Тільки Хлопчик-Мізинчик не плавав, бо знав, як повернутися додому.

Бо поки вони йшли в ліс, він весь час виймав з кишені й кидав білі камінчики, яких назбирав уранці біля струмка. По тих камінчиках він сподівався вибратися тепер з лісу і тому сказав братам:

— Не бійтеся, хлопці! Не плачте! Хоч батько з матір'ю й покинули нас тут напризволяще, але я приведу вас додому. Йдіть лишень за мною.

Брати рушили за ним, і він привів їх до самої хати тією дорогою, якою вони прийшли в ліс.

Але діти не наважились одразу увійти в дім і зупинились послухати біля дверей, про що розмовляють їхні батько з матір'ю.

Треба сказати, що, коли лісоруб з дружиною повернулися додому, хазяїн якраз прислав їм десять золотих. Він так давно був винен лісорубові ці гроші, що бідолаха вже й не сподівався їх одержати.

Вгледівши таке багатство, лісоруб, який прямо-таки помирав з голоду, страшенно зрадів і відразу ж послав дружину до різника. А що вона теж давно вже нічого не їла, то купила м'яса втричі більше, ніж було потрібно на двох.

Яка смачна була в них вечеря!

І от коли вони повечеряли, жінка зітхнула та й каже чоловікові:

— Ах, де ж це тепер наші бідолашні діточки? Вони б досхочу наїлися тим, що у нас залишилося. І як це в тебе вистачило духу занапастити рідних синів? Адже це ти вигadaв покинути їх у лісі, а я ж тобі говорила, що ми ще гірко пожаліємо. Що вони тепер роблять у тому дрімучому лісі? Може, їх уже вовки з'їли? — І вона голосно заплакала. — Ой, де тепер мої діточки, мої бідолашні діточки?

Лісорубові й самому було дуже жаль дітей, але він намагався не показувати цього і вмовляв дружину не згадувати.

Але жінка заливалася слізьми, ридала-голосила і все казала:

— Ой, де тепер мої діточки, мої бідолашні діточки? Ой мої любі діточки!

А діти за дверима почули її голос — і ну радісно гукати всі разом:

— Ми тут!

Мати кинулась відчиняти їм двері.

— Яка ж я рада, — казала вона, обіймаючи та цілуючи дітей, — що знову бачу вас, любі діточки! Втомилися ж ви, мабуть, і зголодніли!

Хлопчиків не треба було просити двічі, вони посідали за стіл і так допалися до їжі, що батькові з матір'ю любо було дивитися на них.

Після вечері вони навперебій почали розповідати про те, як страшно їм було в лісі і як Хлопчик-Мізинчик вивів їх на дорогу за допомогою білих камінчиків.

Лісоруб з дружиною були дуже раді, що діти — всі семеро — знову з ними.

Радість їхня тривала доти, поки у них лишалися гроші.

Та коли всі десять золотих були витрачені, батько й мати знову засумували і знову вирішили завести дітей у ліс, цього разу якнайдалі, щоб уже позбутися їх назавжди.

Хоч як тихо намагалися вони говорити про це, а все-таки Хлопчик-Мізинчик їх підслухав і цього разу.

Наступного дня він устав раніше, щоб піти по камінчики, але набрати їх йому не пощастило: завбачливі батько й мати міцно замкнули двері, і Хлопчик-Мізинчик не зміг вийти з хати.

Він не знав, що йому робити.

Аж раптом згадав, що мати дала їм по шматку хліба на сніданок.

Хлопчик-Мізинчик вирішив, що тепер замість камінчиків кидатиме хліб крихта по крихті і ввечері знайде по тих крихтах дорогу додому.

Тому він не став їсти свій хліб, а засунув його непомітно в кишеню.

Батько й мати цього разу завели дітей у самісіньку гущавину лісу, в найтемніше місце. Звеліли їм збирати хмиз, а самі втекли манівцями.

Та Хлопчик-Мізинчик не дуже засмутився. Він був певен, що легко знайде дорогу назад по крихтах хліба, які кидав, коли всі йшли в ліс.

Як же він здивувався, коли побачив, що крихт ніде немає й сліду: прилетіли птахи і все поклювали. Ото біда! Діти засумували. Що довше блукали лісом, то далі забиралися в непролазні хащі.

Настала ніч. Знявся вихор, і брати ще дужче налякалися.

Та й як було не налякатися!

Хлопчикам здавалось, ніби з усіх боків чути виття вовків, які біжать, щоб з'їсти їх. І вони не наважувалися ні заговорити одне з одним, ні навіть голову повернути. Вони закликали й зацімпили.

Незабаром почалася злива, і бідолашні діти промокли до кісток.

На кожному кроці вони ковзалися й спотикалися, падали в грязюку, підводились і знову падали.

Нарешті вони вибралися на рівне місце і вирішили трохи відпочити.

Брати посідали на пені, а Хлопчик-Мізинчик видерся на високе дерево подивитись, чи немає де поблизу дороги або людського житла.

Він оглядівся навкруги й помітив маленький вогник, що мерехтів десь дуже далеко за лісом, наче там горіла свічка.

Що це за вогник? Хлопчик-Мізинчик зліз з дерева, і в ту ж мить вогника не стало. Це його дуже засмутило, але він усе-таки повів братів у тому напрямку, де згори побачив світло.

І коли вони нарешті вийшли на узлісся, перед ними виразно замиготіла яскрава цяточка.

Вони невимовно зраділи.

Над силу діти таки добралися до хати, де світилося.

Постукали. Якась жінка відчинила двері й запитала, чого їм треба.

Хлопчик-Мізинчик відповів, що вони бідні діти, заблукали в лісі й хочуть переночувати в неї.

Побачивши, які вони всі гарненькі, добра жінка заплакала і сказала:

— Діточки ж ви мої горьовані, та чи знаєте ви, куди прийшли? Це ж людожерова оселя!

— Ах, тітонько! — мовив Хлопчик-Мізинчик, тремтячи від холоду й страху. — Що ж нам робити? Якщо ви нас не пустите, вовки в лісі напевне з'їдять нас цієї ночі. Вже краще хай нас з'їсть людожер. До того ж, може, він нас пожаліє, якщо ви його добре попросите.

Дружина людожера подумала, що їй, може, і пощастить сховати дітей до ранку, пустила їх у хату й повела обсушитися до великого вогнища, де на рожні

смажився цілий баран, людожеру на вечерю.

Тільки-но хлопчики зігрілись, як хтось загнукав у двері: це повернувся додому людожер.

Його дружина сховала дітей під ліжку й пішла відчиняти двері.

Людожер увійшов до кімнати, спитав, чи готова вечеря та чи є вино.

Потім він сів до столу.

Дружина поставила перед ним величезний глек вина і поклала цілого барана.

Баран ще не зовсім досмажився, але тим смачнішим він здавався людожеру, що жадібно обгризав баранячі кістки і спрагло ковтав вино.

Раптом людожер випростався і почав принюхуватись; він крутив головою на всі боки та бурмотів, що чує запах свіжого м'яса.

— Так, — одказала дружина, — ви й справді чуєте запах теляти, яке я тільки-но оббілувала.

— Я чую запах свіжого м'яса, кажу тобі ще раз, — повторив людожер, скося позираючи на неї. — Тут, мабуть, є щось таке, чого я й не збагну.

Він швидко підвівся з-за столу й пішов прямісінько до ліжка.

— Ага! — заревів людожер, побачивши дітей. — То ти мене хотіла обдурити! І чого це я не з'їв тебе досі? Твоє щастя, що ти вже стара. А ця чудова дичина потрапила до мене якраз вчасно, я нею почастую завтра трьох людожерів, моїх давніх приятелів.

І він витяг хлопчиків одного по одному з-під ліжка.

Який жах!

Бідолашні діти попадали на коліна, благаючи пощадити їх. Але перед ними був найжорстокіший з людожерів, який не знав жалю.

Він сказав, що печеня буде дуже смачна, хай тільки дружина не полінується і приготує добру підливу.

Людожер дістав довжелезного ножа і почав старанно гострити його. Нагостривши ножа, він уже майже схопив одного хлопчика за ногу, але дружина сказала:

— І охота вам морочитися з ними зараз, уночі? Невже у вас завтра не буде для цього часу?

— Мовчи! — вигукнув людожер. — Так вони будуть смачніші! Розумієш?

— Але ж у вас іще стільки м'яса: теля, два барани, півсвині.

— Гаразд, — погодився людожер. — Почекаю до завтра. Дай-но їм тільки як слід повечеряти, щоб вони не схудли, а потім поклади їх спати.

Добра жінка дуже зраділа, що людожер усе-таки не порізав дітей, і принесла їм вечеряти. Але брати з переляку нічого не могли їсти.

Тут слід сказати, що людожер мав семеро дочок.

У маленьких людожерок були червоні товсті щоки, бо їли вони сире м'ясо, як і їхній батько. Очі у них були маленькі, зозулясті й зовсім круглі, носи — гачком, а роти — величезні, з довгими, кривими, гостренними зубами. До того ж вони були страшенно лихі й скрізь нападали на людських дітей, хоч би де їх побачили.

Їх рано клали спати. Всі семеро спали в одному великому ліжку, і в кожної замість нічного ковпачка був золотий вінок на голові.

В тій кімнаті було ще одне велике ліжко, в яке дружина людожера поклала

спати сімох хлопчиків, а сама пішла в іншу кімнату, щоб і собі трохи подрімати.

Хлопчик-Мізинчик дуже боявся, щоб людожер не передумав і не порізав їх уночі.

Лягаючи в ліжку, він уважно оглянув кімнату і помітив золоті вінки на головах у людожерових дочок. Тож Хлопчик-Мізинчик діждався, поки всі поснули, тихенько підвівся, зняв з братів і з себе нічні ковпачки і, підкравшись до ліжка маленьких людожерок, надів на них ті ковпачки, а їхні вінки — на себе та на своїх братів.

Він був певен, що коли людожер поночі прийде їх різати, то ця хитрість їх урятує.

Так воно і сталося.

Опівночі людожер несподівано прокинувся і справді пошкодував, що відклав на завтра те, що любесенько можна було зробити звечора.

Він хутко підхопився з ліжка і взяв свого довжелезного ножа.

— Погляньмо, — сказав він, — як там проживають семеро наших маленьких

дурників. Чого це я й справді не зробив свого діла відразу?

Він пробрався навпомацки в дитячу кімнату і підійшов до ліжка, в якому лежали хлопчики. Вони всі спали. Не спав тільки Хлопчик-Мізинчик — він дуже перелякався, коли людоджер почав обмацувати йому голову.

Але людоджер помітив золотий вінок і сказав:

— От тобі й маєш! Не вистачало ще, аби я порізав власних дочок! Видно, звечора забагато випив.

Потім він пішов до ліжка, де спали його дочки, і, намагаючи нічні ковпачки, пробурмотів:

— Ага, ось де ви, малі голуб'ята! Ну, то сміливіше за роботу!

І жорстокий людоджер перерізав горло всім сімом своїм дочкам.

Після цього, дуже задоволений собою, людоджер пішов до своєї кімнати і ліг спати.

Як тільки Хлопчик-Мізинчик почув, що людоджер захропів, він негайно розбудив братів і сказав якнайшвидше одягатися та йти за ним слідом.

Вони тихенько спустились у сад і перелізли через паркан. А опинившись за парканом, що духу кинулися тікати — аж за ними закуріло.

Майже всю ніч діти бігли світ за очі і весь час тремтіли від страху.

Прокинувшись уранці, людожер сказав дружині:

— Йди-но нагору та помий наших учорашніх хлоп'яток.

І він засміявся.

Дружина людожера подумала, що чоловік посилає її вмити й одягти хлопчиків.

Добра жінка піднялася нагору, побачила, що семеро її дочок зарізані, і знепритомніла.

Тим часом людожер, не дочекавшись дружини, пішов слідом за нею. Та, побачивши те жахливе видовище, він і сам перелякався.

— Що це я накоїв! — заволав він. — Усе це витівки тих малих негідників! Ну, та й відплачу ж я їм, і негайно відплачу!

Він вихлюпнув глечик води в обличчя дружині, а коли та опритомніла, сказав:

— Давай-но швидше мої семимильні чоботи — я хочу впіймати цих хлопчаків.

Людожер узув чоботи, кинувся навздогін за братами і, оббігши всю округу, нарешті напав на слід бідолашних дітей, які були вже зовсім недалеко від батьківської хатини.

Він мчав, перестрибуючи з гори на гору і переступаючи через ріки, немов через маленькі струмки.

Помітивши людожера, діти стали шукати, де б їм сховатися.

Хлопчик-Мізинчик побачив у скелі невеличку печеру, завів туди братів і сам заліз останнім, аби зручніше було спостерігати, що робитиме далі людожер.

А той захотів відпочити. Випадково сталося так, що він сів саме на ту скелю, під якою сховалися діти.

Посидівши трошки, людожер заснув і страшно захропів.

Та Хлопчик-Мізинчик не перелякався. Він наказав братам швиденько тікати додому, поки людожер спить, а про нього не турбуватися.

Брати послухались його поради, вилізли з печери і хутко побігли до хати.

А Хлопчик-Мізинчик нечутно підкрався до людожера, тихенько стяг з нього семимильні чоботи і взув їх собі на ноги.

Чоботи були здоровезні й страшенно широкі. Але вони були ще й чарівні і збільшувались або зменшувались якраз по нозі тому, хто їх взував.

Тож коли Хлопчик-Мізинчик узув чоботи, вони прийшлися йому впору, ніби на нього були шиті.

Тоді він побіг просто до двору короля.

А король у той час воював із своїм сусідом. Саме напередодні відбулась велика битва, але невідомо було, хто переміг. Війська були так далеко, що навіть найпрудкіший кінь доскакав би звідти до столиці не швидше, ніж за три дні.

Хлопчик-Мізинчик прибіг до короля і сказав, що береться до вечора повідомити його про долю битви.

Король одразу ж призначив його своїм гінцем-сороходом, і незабаром Хлопчик-Мізинчик приніс йому добру звістку, а зраділий король щедро винагородив його.

Після того Хлопчик-Мізинчик повернувся до батьків, і з тих пір вони вже ніколи не бідували.

A highly decorative, symmetrical border surrounds the central text. It features intricate scrollwork, floral motifs, and a repeating pattern of small, stylized figures or leaves. The border is composed of multiple layers, with the outermost layer being the most elaborate.

Брати Грімм

ГЕНЗЕЛЬ І ГРЕТЕЛЬ

а узліссі великого дрімучого лісу жив бідний дроворуб із своєю дружиною й двома дітками; хлопчика звали Гензель, а дівчинку — Гретьель. Жив дроворуб впроголодь, а коли настала велика дорожнеча, то не зміг для сім'ї заробити навіть і на злиденний шматок хліба.

І от увечері, в ліжку, довго він не міг заснути: все не давали спокою йому різні думки й турботи.

Зітхнув він глибоко й каже своїй дружині:

— Що ж тепер буде з нами? Як нам прогодувати бідних діток, адже нам і самим їсти нічого!

— А знаєш що, чоловіче, — відповіла дружина, — давай-но завтра, тільки почне розсвітати, заведемо дітей у ліс, у найглухіші хащі; розкладемо їм багаття, дамо кожному по шматочку хліба, а самі підемо на роботу і залишимо їх самих. Дороги додому вони не знайдуть, от ми їх і позбавимось.

— Ні, жінко, — говорить дроворуб, — цього я не зроблю; адже серце ж то в мене не камінь! Якщо дітей самих залишити в лісі, то з'являться дикі звірі і розірвуть їх.

— Ет ти, роззяво! — каже дружина. — Так інакше ж ми четверо з голоду пропадемо, і тобі залишиться тільки одне — обстругувати дошки для трун. — І вона дошкуляла його доти, поки він з нею погодився.

— А все-таки шкода мені моїх бідних діток! — сказав дроворуб.

Діти з голоду не могли заснути і чули все, що говорила мачуха батькові. Обіллялася Гретель гіркими сльозами і каже Гензелю:

— Видно, нам тепер загинути доведеться.

— Не горюй, Гретель, — сказав Гензель, — я вже щось та придумаю.

І от, коли старші вже поснули, він підвівся, одягнув свою курточку, відчинив двері в сіни і тихенько висковзнув на вулицю. На ту пору яскраво світив місяць, і білі камінці, що лежали перед хатинкою, блищали, як срібні монети.

Гензель нагнувся і стільки їх набрав у кишеню курточки, скільки туди ввійшло. Потім повернувся він додому і каже до Гретель:

— Утішся, люба сестрице, спи собі тепер спокійно. — І з цими словами він знову ліг у постіль.

Тільки почало розсвітати, ще й сонечко не сходило, а мачуха вже підійшла й почала будити дітей:

— Гей ви, лежні, час уставати, збирайтеся лишень з нами в ліс по дрова!

Дала вона кожному з них по шматочку хліба й каже:

— Оце буде вам на обід; та дивіться, не з'їжте його раніше за свій час, більше нічого не одержите.

Гретель сховала хліб у фартушок, — адже в Гензеля в кишені було повно каміння. І всі зібралися йти разом у ліс. Пройшли вони трохи, раптом Гензель зупинився, озирнувся на хатинку, — так він увесь час озирався назад і зупинявся. А батько йому й говорить:

— Гензелю, чого це ти все озираєшся та відстаєш? Гляди-но, не лови гав, іди швидше.

— Ах, батечку, — відповів йому Гензель, — я все дивлюся на свою білу кішечку, он сидить вона на покрівлі, ніби хоче сказати мені «прощай».

А мачуха й каже:

— Ет, дурню ти, це зовсім не твоя кішечка, це ранкове сонце блищить на трубі.

А Гензель зовсім і не на кішечку дивився, а діставав з кишені й кидав на шлях блискучі камінці.

От зайшли вони аж у лісову хащу, а батько й говорить:

— Ну, дітки, збирайте тепер хмиз, а я розкладу багаття, щоб ви не померзли.

Гензель і Гретель зібрали маленьку купку хмизу. Розпалили багаття. Коли полум'я добре розгорілося, мачуха говорить:

— Ну, дітки, лягайте тепер біля багаття та відпочиньте як слід, а ми підемо в ліс дрова рубати. Як закінчимо працю, повернемося назад і заберемо вас додому.

Сіли Гензель і Гретель біля багаття, і коли надійшов полудень, кожний з них з'їв по шматочку хліба. Вони весь час чули стукіт сокири і гадали, що їх батько

десь поблизу. Але то був зовсім не стукіт сокири, а колода, яку прив'язав дроворуб до сухого дерева, і вона, розгойдуючись од вітру, стукала об стовбур.

Довго сиділи вони так біля багаття, з утоми почали у них очі заплющуватися, і вони міцно-міцно заснули.

А коли, нарешті, прокинулися, була вже глуха ніч. Заплакала Гретель і каже:

— Як же нам тепер вибратися з лісу?

Став Гензель її втішати:

— Почекай трошки, скоро зійде місяць, і ми вже знайдемо дорогу.

Як зійшов повний місяць, узяв Гензель свою сестрицю за руку і пішов від камінця до камінця, — а сяяли вони, ніби нові срібні грошки, і показували дітям путь-дорогу. Діти йшли цілу ніч і підійшли на світанку до батькової хатинки.

Вони постукалися в двері, і коли мачуха відчинила та побачила Гензеля й Гретель, то промовила:

— Що ж це ви, паскудні діти, так довго спали в лісі? А ми вже думали, що ви назад зовсім не хочете повертатися.

Зрадів батько, побачивши дітей, — було йому на серці тяжко, що покинув він їх самих.

А от незабаром знову настали голод і злидні, і діти почули, як мачуха вночі, лежачи в постелі, говорила батькові:

— У нас знову все вже з'їдено, залишилося тільки півокрайця хліба, видно, скоро нам всім прийде кінець. Треба б нам дітей позбутися; давай заведемо їх у ліс подалі, щоб не знайти їм дороги назад, — іншого виходу в нас немає.

Гірко стало на серці у дроворуба, і він подумав: «Вже краще б мені останнім шматком з дітьми поділитися». Але жінка й слухати про те не хотіла, стала його лаяти й докоряти. І от — поганий початок не на добрий кінець, — поступився він раз, довелося йому й тепер погодитися.

Діти ще не спали і чули всю розмову. І тільки батьки поснули, підвівся Гензель знову і хотів був вийти з хати, щоб зібрати камінці, як і минулого разу, але мачуха замкнула двері, і Гензель не зміг вийти. Тоді він почав утішати свою сестрицю:

— Не плач, Гретель, спи спокійно, вже якось нам доля допоможе.

Рано-вранці прийшла мачуха і підняла дітей з ліжка. Кожний одержав свій шматочок хліба, але він був ще менший, ніж минулого разу. По дорозі в ліс Гензель кришив хліб у кишені, часто зупинявся і кидав хлібні крихти на землю.

— Що це ти, Гензелю, все зупиняєшся та озираєшся, — сказав батько, — іди своєю дорогою.

— Та це я дивлюся на свого голубка, он сидить він на покрівлі хатки, ніби зі мною прощається, — відповів Гензель.

— Дурень ти, — сказала мачуха, — це зовсім не голуб твій, це ранкове сонце блищить на вершечку димаря.

А Гензель все кидав і кидав по дорозі хлібні крихти. От завела мачуха дітей ще глибше в ліс, де вони й разу ще не бували. Розклали знову велике багаття, і говорить мачуха:

— Отут і сидіть, дітки, а втомитеся, так поспіть трошки; ми ж підемо в ліс дрова рубати, а надвечір, як закінчимо працю, повернемося сюди й заберемо вас додому.

Коли надійшов полудень, поділилася Гретель своїм шматочком хліба з Гензелем, — адже він своїм шматком посипав шлях. Потім вони заснули. Але ось уже й вечір надбіг, а ніхто забирати бідних дітей не приходив. Прокинулися вони темної ночі, і почав Гензель утішати сестрицю:

— Почекай, Гретель, ось скоро місяць зійде, і стануть видні хлібні крихти, якими я посипав шлях, вони покажуть нам дорогу додому.

От зійшов місяць, і діти вирушили в путь-дорогу, але тих хлібних крихт не знайшли, — тисячі птахів, що літають у лісі і в полі, всі їх поклювали. Тоді Гензель і говорить до Гретель:

— Ми вже якось та знайдемо дорогу.

Але вони її не знайшли. Йшли вони цілу ніч і ще день з ранку й до самого вечора, але вибратися з лісу вони не могли. Діти сильно зголодніли, адже вони нічого не їли, крім ягід, які збирали по дорозі. Вони так втомилися, що ледве-ледве трималися на ногах, і от лягли вони під деревом і заснули.

Надійшов уже третій ранок з того часу, як покинули вони батькову хатинку.

Пішли вони далі, йдуть і йдуть, а ліс усе глибший і темніший, і коли б незабаром не наспіла допомога, вони б зовсім знемогли.

От настав полудень, і вони бачать — сидить на гілці гарна білосніжна пташка. Вона співала так чудово, що діти зупинились і заслухалися співом. Але раптом пташка замовкла і, змахнувши крилами, полетіла перед ними, а вони пішли за нею слідом; і йшли, поки, нарешті, не добралися до хатинки, де та пташка сіла на покрівлю. Підійшли вони ближче, бачать — зроблено хатинку з хліба, покрівля на ній з пряників, а віконця всі з прозорого леденця.

— От ми за неї й візьмемося, — сказав Гензель, — і ото буде в нас славне частування! Я від'їм кусок покрівлі, а ти, Гретель, візьмися за віконце, — воно, мабуть, дуже солодке.

Гензель підтягнувся вгору і відломив шматочок покрівлі, щоб покуштувати, яка вона на смак, а Гретель підійшла до віконця і почала його гризти.

Раптом з хатинки почувся чийсь тоненький голосок:

Хрум та хрум під вікном лунає,
Хто це мій дім гризе і ковтає?

Діти відповіли:

Це гість чудесний,
Вітер піднебесний!

І, не звертаючи уваги, вони продовжували об'їдати будиночок.

Гензель, якому дуже сподобалася покрівля, відірвав од неї великий шматок і скинув униз, а Гретель виламала цілу круглу шибку з леденця і, сівши біля хатинки, почала ним ласувати.

Раптом відчиняються двері, і на порозі з'явилася, спираючись на костур, старезна бабуся. Гензель і Гретель так її злякалися, що випустили з рук ласощі. Похитала стара головою і каже:

— Е, любі діточки, хто це вас сюди привів? Ну, будь ласка, заходьте до хатинки, зле вам тут не буде.

Вона взяла їх обох за руки і ввела до своєї хатинки. Принесла їм смачної їжі — молока з оладками, посипаними цукром, яблук і горіхів. Потім вона постелила два гарні ліжечка і накрила їх білими ковдрами. Полягали Гензель і Гретель і

подумали, що потрапили, мабуть, у чудове місце.

Але стара тільки прикинулася такою доброю, а була вона насправді злою відьмою, що підстерігає дітей, і хатинку з хліба побудувала для принади. Коли хто потрапляв до неї в руки, вона того вбивала, потім варила і з'їдала, і було це для неї святом.

Мають відьми червоні очі й бачать вони вдалину кепсько, але зате в них тонкий нюх, як у звірів, і вони відчують наближення людини.

Коли Гензель і Гретель підходили до її хатинки, то вона злісно зареготала й уразливо сказала:

— От вони й попалися! Ну, вже тепер їм від мене не втекти!

Рано-вранці, коли діти ще спали, вона встала, подивилася, як вони любо сплять та які в них пухлі й рум'яні щічки, і пробурмотіла про себе: «Ото ласий шматочок мені буде!»

Тоді схопила вона Гензеля своєю кістявою рукою, понесла його в маленький хлів і заперла там за дверима — нехай кричить собі скільки здумається, ніщо

йому не допоможе. Потім нішла вона до Гретель, розштовхала її, розбудила і каже:

— Вставай, ледарко, та притягни мені води, звари своєму братові що-небудь смачне, — он сидить він у хліві, нехай ладненько відгодовується. А коли розжиріє, я його з'їм.

Заллялася Гретель гіркими сльозами, але все було надаремно — довелося їй виконати наказ лютої відьми.

І от були приготовлені Гензелеві найсмачніші страви, а для Гретель дісталися самі лиш недоїдки.

Кожного ранку пробиралася стара до маленького хліва й кричала:

— Гензелю, простягни лишень мені свої пальці, я хочу помацати, чи достатньо ти розжирів.

Але Гензель простягав їй кісточку, а стара, в якій були слабкі очі, не могла розгледіти, що це таке, та й думала, що то Гензелеві пальці, і дивувалася, чому це він усе не жиріє. Так минуло чотири тижні, але Гензель усе ще залишався худим, — тут у старої увірвався всякий терпець, і вона чекати довше не захотіла.

— Гей, Гретель, — крикнула тоді вона дівчинці, — ворухися жвавіше, принеси-но води: все одно — чи жирний Гензель, чи худий, а вже завтра вранці я його заколю й зварю.

Ох, як горювала бідна сестриця, коли довелося їй тягати воду, як текли в неї сльози струмками по щоках!

— Господи, та допоможи ж ти нам! — вигукнула вона. — Краще б нас розтерзали дикі звірі в лісі, тоді хоч би загинули ми разом.

— Гей, залиш скиглити! — крикнула стара. — Тобі вже ніщо не допоможе.

Рано-вранці Гретель мусила була встати, вийти на подвір'я, повісити казан з водою і розвести вогонь.

— Спочатку ми спечемо хліб, — сказала стара, — я вже витопила піч і замісила опару. — Вона штовхнула бідну Гретель до самої печі, звідки так і шугало велике полум'я.

— Ну, лізь у пічку, — сказала відьма, — та подивися, чи гаразд її натоплено, чи не пора хліби садовити?

Тільки полізла була Гретель у піч, а стара в цей час хотіла засунути заслінку,

щоб засмажити, а потім і з'їсти дівчинку. Але Гретель здогадалася, що замислює стара, і говорить:

— Та я не знаю, як це зробити, як це мені пролізти туди?

— Ото дурна гусиня, — сказала стара, — отвір достатньо великий, бачиш, я й то могла б туди залізти, — і вона вдерлася на припічок і просунула голову в піч.

Тут Гретель як штовхне відьму, що та просто так і в'їхала глибоко в піч, а потім Гретель закрила піч залізною за-слінкою й заперла на засувку.

У-у-ух, як страшно завилала відьма! А Гретель утекла, і згоріла відьма в страшних муках.

Кинулася Гретель зараз же до Гензеля, відчинила хлів і крикнула:

— Гензелю, ми врятовані: стара відьма загинула!

Вискочив Гензель із хліва, ніби птах із клітки, коли відчинились йому дверцята. Як зраділи вони, як кинулися одне одному на шию, як стрибали вони від радості, як міцно вони цілувалися! І оскільки їм тепер нічого вже було боятися,

то увійшли вони до відьминої хатинки, а стояли там скрізь по кутках скриньки з перлами і коштовним камінням.

— Ці, мабуть, будуть кращі від наших камінців, — сказав Гензель і набив ними повні кишені.

А Гретель говорить:

— Мені теж хочеться щось принести додому, — і насипала їх повний фартушок.

— Ну, а тепер біжимо швидше звідси, — сказав Гензель, — адже нам треба ще вибратися з відминоного лісу.

От пройшли вони так години зо дві і набрали, нарешті, на велике озеро.

— Не перебратися нам через нього, — говорить Гензель, — ніде не видно ні стежинки, ні мосту.

— Та й човника не видно, — відповіла Гретель, — а он пливе біла качечка; якщо я її попрошу, вона допоможе нам переправитися на другий берег.

І кликнула Гретель:

— Качечко моя миленька,
Підпливи до нас близенько,
На собі нас двох уплав
На той берег переправ!

Підпливла качечка, сів на неї Гензель і покликав сестрицю, щоб і вона сіла разом з ним.

— Ні, — відповіла Гретель, — качечці буде занадто важко; нехай перевезе вона нас одного по одному.

Так добра качечка і зробила, і коли вони щасливо переправилися на другий берег і пройшли далі, то став ліс їм усе знайоміший і знайоміший, і вони помітили, нарешті, вдалині батьківську оселю. Тут на radoщах вони побігли, вскочили в приміщення і кинулися батькові на шию.

З того часу, як батько залишив дітей у лісі, не було в нього ні хвилини радості, а дружина його померла. Розкрила Гретель фартушок, і розсипалися по кімнаті перли й коштовні камені, а Гензель діставав їх з кишені цілими жменями.

І настав кінець їхнім злидням та горю, і зажили вони щасливо всі разом.

Тут кінець і казці надійшов,
Он і мишка мчить кудись на лов;
Хто спіймає мишку з вас,
Той пошиє собі враз
Шапку теплу про запас.

ПАНІ МЕТЕЛИЦЯ

уло в однієї вдови дві дочки: одна була вродлива ще й працювата, а друга дочка — ледача. Але мати більше любила ледачу, бо вона була її рідна дочка, а тій іншій доводилося виконувати всяку роботу і бути в домі золушкою.

Бідна дівчина мусила щодня сидіти на вулиці біля колодязя і прядсти пряжу, та так багато, що від роботи в неї кров виступала на пальцях.

І от сталося одного разу так, що все веретено залилося кров'ю. Тоді дівчина нахилилася до колодязя, щоб обмити веретено, але воно висковзнуло в неї з рук і впало у воду. Вона заплакала, побігла до мачухи й розповіла їй про своє горе.

Стала мачуха її сильно лаяти і була такою жорстокою, що сказала:

— Якщо ти веретено впустила, то зумій його і назад дістати.

Повернулася дівчина до колодязя і не знала, що їй тепер і робити; стрибнула

вона з переляку в колодязь, щоб дістати веретено. Дівчина втратила свідомість, але коли вона знову опам'яталася, то побачила, що перебуває на чудовій луці, і світить над нею сонце, і ростуть на луці тисячі різних квітів. Вона пішла луками далі й прийшла до печі, і було в ній повно-повнісінько хліба, який кричав:

— Ах, витягни мене, витягни, а не то я згорю, — я давно вже спікся!

Тоді вона підійшла й витягла лопатою усі хлібини одна за одною.

Пішла далі і прийшла до дерева, і було на ньому повно-повнісінько яблук, і сказало їй дерево:

— Ах, обтруси мене, обтруси, мої яблука давно вже достигли!

Вона почала трусити дерево, і посипалися, наче дощ, яблука на землю, і трусила яблуню доти, поки не залишилося на ній жодного яблука. Склала дівчина яблука на купу і пішла далі.

Нарешті прийшла вона до маленької хатинки, з якої виглядала у віконце старуха, і були у тої такі великі зуби, що стало дівчині страшно, і вона хотіла було втекти.

Але старуха крикнула їй услід:

— Мила дитинко, ти чого боїшся? Залишайся в мене. Якщо ти будеш як слід виконувати в домівці всяку роботу, тобі буде добре. Тільки дивися стели якнайкраще мою постіль і старанно збивай перину, щоб пір'я злітало вгору, і почне тоді в усьому світі йти сніг¹, бо я — пані Метелиця.

Оскільки старуха повелася з нею ласкаво, то на серці в дівчини стало легше, і вона погодилася залишитися і вступити до пані Метелиці на службу. Вона старалася в усьому догоджати старій і кожного разу так сильно збивала перину, що пір'я злітало навкруги, ніби сніжинки, і тому дівчині жилося добре, і вона ніколи не чула від старої поганого слова, а вареного й смаженого щодня було вволю.

Так прожила вона деякий час у пані Метелиці, та раптом засумувала і спочатку сама не знала, чого їй не вистачає; але, нарешті, зрозуміла, що тужить по рідній домівці, і хоч їй було тут у тисячу разів краще, ніж там, усе-таки вона

¹ Ось тому, як іде в Гессені сніг, то кажуть, що це пані Метелиця (фрау Холле) збиває свою перину. (Примітка братів Я. і В. Грімм).

рвалася додому. Кінець кінцем дівчина сказала старусі:

— Я знудьгувалася за рідною домівкою; як би тут унизу під землею не було добре, але далі залишатися не можу, мені хочеться повернутися нагору — до своїх.

Пані Метелиця сказала:

— Мені подобається, що тебе тягне додому, і тому що ти мені вірно служила, то я хочу сама тебе провести нагору. — Вона взяла її за руку і привела до великих воріт.

Піднялися ті ворота, і коли дівчина опинилася під ними, раптом пішов сильний золотий дощ, і все золото залишилося на ній, так що вона повністю була вкрита золотом.

— Це тобі за те, що ти так старанно працювала, — сказала пані Метелиця і повернула їй також і веретено, що впало в колодязь. Ось закрилися за нею ворота, і опинилася дівчина знову вгорі, на землі, і зовсім недалеко від дому своєї мачухи. І тільки вона зайшла в двір, заспівав півень, що якраз сидів на колодязі:

— Ку-ку-рі-ку-у!

Наша дівчина золота тут як ту-ут!

І ввійшла вона прямо в дім до мачухи; і тому що була вона вся золотом укрита, її прийняли і мачуха і зведена сестра ласкаво.

Розповіла дівчина все, що з нею трапилось. Як почула мачуха про те, як досягла вона такого великого багатства, захотілося їй здобути такого ж щастя і для своєї потворної, ледачої дочки.

І вона посадила її біля колодязя прясти пряжу; а щоб веретено було в неї теж у крові, дівчина поколола собі пальці, сунувши руку в густий терник, потім кинула веретено в колодязь, а сама вона стрибнула слідом за ним.

Потрапила вона, як і її сестра, на чудові луки і пішла тією ж стежинкою далі. Підійшла до печі, а хліб знову як закричить:

— Ах, витягни мене, витягни, а то я згорю, — я давно вже спікся!

Але ледарка на це відповіла:

— Та що мені за охота бруднитися! — і пішла далі.

Підійшла вона незабаром до яблуні, і заговорила яблуня:

— Ах, обтруси мене, обтруси, мої яблука давно вже достигли!

Відповіла ледарка яблуні:

— Ще чого захотіла, адже якесь яблуко може мені впасти на голову! — і рушила далі.

Коли підійшла до домівки пані Метелиці, не було в неї ніякого страху, — адже вона чула про її великі зуби, — і відразу ж найнялася до неї робітницею. Першого дня вона була старанна і слухалася пані Метелиці, коли та їй що доручала, — вона все думала про золото, яке їй подарують. Але наступного дня стала вона трохи лінуватися, а на третій і того більше, а потім і зовсім не захотіла вставати рано-вранці. Вже не стелила пані Метелиці постіль як слід і не збивала їй перини так, щоб пір'я злітало вгору. Це, нарешті, пані Метелиці набридло, і вона відмовила їй у роботі. Ледарка дуже з цього зраділа, думаючи, що вже тепер і посиплеться золотий дощ.

Пані Метелиця повела її теж до воріт, але коли вона стояла під ними, то

замість золота перекинувся на неї повний казан смоли.

— Це тобі нагорода за твою роботу, — сказала пані Метелиця і замкнула за нею ворота.

Повернулася ледащиця додому вся в смолі, і як побачив її півень, що сидів на колодязі, так і заспівав:

— Ку-ку-рі-ку-у!

Наша дівчина-бруднуля тут як ту-ут!

А смола на ній так на все життя й залишилася, і не змити її було до самої смерті.

БРЕМЕНСЬКІ ВУЛИЧНІ МУЗИКАНТИ

одного хазяїна був осел, який багато років підряд тягав невтомно мішки до млина, але на старість став кволий і до роботи не такий здатний, як раніше.

Вирішив хазяїн, що годувати його тепер, мабуть, не варто; і осел, помітивши, що справа не на добро хилиться, узяв та й утік від хазяїна і рушив дорогою на Бремен. «Там, — подумав він, — я зможу стати вуличним музикантом». Ото пройшов він трохи, бачить — лежить на дорозі мисливський собака, висунув язик і тяжко дихає, немов стомився від дороги.

— Ти що це, Хапаю, так важко ди-хаєш? — запитує його осел.

— Ох, — відповідає собака, — старий я став, що не день, то все слабшаю, на полювання ходити вже не в силах; от і задумав мене хазяїн убити, але я від нього втік. Як же мені тепер на хліб заробляти?

— Знаєш що, — каже осел, — я йду в Бремен, хочу зробитися там вуличним

музикантом; ходімо разом зі мною, вступи-
пай ти теж у музиканти. Я граю на лют-
ні, а ти будеш бити в литаври.

Собака такою пропозицією залишився
задоволений, і вони пішли далі. Невдов-
зі зустріли вони на путі kota; він сидів
біля дороги, а морда в нього була, не-
мовби три дні дощ періщив.

— Ну що, старина, Коте Котофеїчу,
біда якась чи що з тобою трапилося? —
запитує його осел.

— Та як же мені бути веселим, коли
про життя йдеться, — відповідає кіт, —
став я старий, зуби притупилися, мені б
тепер сидіти за пічкою та муркотати, а не
мишей ловити, — от і задумала мене ха-
зяйка втопити. Я хоч і втік, але тепер
мені добра порада була б дорожча за гро-
ші. Ну, куди ж мені нині подітися?

— Ходімо з нами в Бремен, — адже
ти нічні концерти влаштовувати майстер,
от і будеш там вуличним музикантом.

Котові це діло сподобалося, і пішли
вони разом. Довелося нашим трьом уті-
качам проходити мимо одного двору, ба-
чать вони — сидить на воротях нівень і
кричить на все горло.

— Чого ти горлаєш? — каже осел.—
Що з тобою скоїлося?

— Та це я добру погоду провіщаю, —
відповів півень. — Адже нині велике
свято. Та все одно немає в моєї хазяйки
жалю: завтра неділя, вранці гості приї-
дуть, а вона звеліла кухарці зварити з
мене суп, і відрубають мені нині ввечері
голову. Ось тому й кричу я, поки можу,
на все горло.

— Он воно що, нівничку — червоний
гребінчику, — сказав осел, — ех, ви-
рушай-но ти краще з нами, ми йдемо в
Бремен, — гірше за смерть все одно ні-
чого не знайдеш; голос у тебе добрий, і
коли ми візьмемося разом з тобою за
музику, то справа піде до ладу.

Півневі така пропозиція сподобалася,
і вони рушили всі вчотирьох далі. Але
дійти до Бремена за один день їм не по-
щастило, вони потрапили ввечері в ліс і
вирішили там заночувати.

Осел і собака полягали під великим
деревом, а кіт і півень забралися на сук;
півень злетів на самий вершечок дерева,
на якому йому було найбільш надійно.
Але перш ніж заснути, він озирнувся на

всі чотири боки, і здалося йому, що вда-
лині вогник мерехтить, і він крикнув
своїм товаришам, що тут, мабуть, і дім
недалеко, тому що видно світло. І сказав
осел:

— Коли так, то краще нам підійти
туди, адже тут ночівля зовсім не при-
датна.

А собака подумав, що якась крихта
кісток та м'яса була якраз до речі. І от
вони вирушили в путь-дорогу назустріч
вогникові і незабаром помітили, що він
світить усе яскравіше й ясніше, і став
зовсім уже великий; і прийшли вони до
яскраво освітленого розбійницького куб-
ла. Осел, як найбільший серед них, пі-
дійшов до віконця й почав через нього
заглядати всередину.

— Ну, осле, що ти бачиш там? — за-
питав півень.

— Та що, — відповів осел, — бачу я
накритий стіл, а на ньому всякі смачні
страви й напої поставлені, і сидять за
столом розбійники та їдять з великою
насолодою.

— Це було б і для нас непогано, —
сказав півень.

— Так, так, коли б тільки нам туди потрапити! — сказав осел.

І почали звірі між собою думати й гадати, як би так зробити, щоб звідтіля розбійників прогнати; і от кінець кінцем знайшли вони спосіб. Вирішили, що осел повинен поставити передні ноги на віконце, а собака — стрибнути до осла на спину; кіт забереться на собаку, а півень нехай злетить і сяде котові на голову. Так вони й зробили: за умовним знаком усі разом узялися за музику — осел кричав, собака гавкав, кіт нявкав, а півень, той заспівав і закукурікав. Потім удерлися вони через віконце в кімнату, так що навіть шибки задзеленчали.

Почувши жахливий крик, розбійники посхоплювалися з-за столу і вирішили, що до них з'явився якийсь привид, тому страшенно налякалися і кинулись у ліс. Тоді четверо наших товаришів посідали за стіл, і кожний узявся за те, що припало йому до смаку, із страв, які стояли на столі, і почали їсти й наїдатися, ніби на місяць наперед.

Повечерявши, четверо музикантів погасили світло і стали шукати, де б їм

зручніше виспатися, — кожний за своїм поводженням та звичкою. Осел ліг на гноїщі, собака ліг за дверима, а кіт на припічку біля гарячого попелу, а півень сів на сідало; та оскільки вони з далекої дороги втомилися, то незабаром усі й поснули.

Коли північ уже минула і розбійники здалека помітили, що в приміщенні світло не горить, усе нібито спокійно, тоді й каже отаман:

— Нема чого нам піддаватися страхові, — і наказав одному з своїх людей піти в дім на розвідку.

Посланець знайшов, що там усе тихо й спокійно; він зайшов у кухню, щоб запалити світло, і здалися йому сяючі очі kota палаючими вуглинками. От він і ткнув у них сірника, щоб добути вогню. Але кіт жартів не любив. Він кинувся тому просто в обличчя, почав шипіти й дряпатися. Тут злякався розбійник і давай тікати через чорні двері; а собака якраз за дверима лежав, схопився і вкусив його за ногу. Кинувся той тікати через подвір'я та мимо гноїща, тут і брикнув його щосили осел заднім копитом; прокинувся від шуму

півень, стрепенувся та як закричить із сідала: «Кукуріку!»

Побіг розбійник з усіх ніг назад до свого отамана й говорить:

— Ох, там у домі страшна відьма засіла, як дихне на мене, як учепиться своїми довгими пазурами в обличчя, а на дверях стоїть чоловік з ножом, як різоне він мене по нозі; а на подвір'ї лежить чорне чудовисько, як уперіщить воно мене своїм кийком; а на покрівлі, на самій горі, суддя сидить і кричить: «Тягніть злодія сюди!» Тут я ледь-ледь ноги виніс.

З того часу боялися розбійники в дім повертатися, а чотирьом бременським музикантам там так сподобалося, що й виходити не захотілося.

А хто цю казку останній сказав, усе це сам на свої очі видав.

СТОЛИК-НАКРИЙСЯ, ЗОЛОТИЙ ОСЕЛ І КИЙОК З МІШКА

Жив собі на світі кравець. Було в нього три сини й одна коза; вона їх усіх молоком годувала, і тому доводилося давати їй добрий корм і щодня виганяти на пасовисько. І сини це виконували по черзі.

Погнав її раз старший син пастися на кладовище, де росла найкраща трава, — от коза скубла її та стрибала. Увечері, коли треба було повертатися, він у неї й запитує:

— Чи сита ти, козо моя?

Відповіла коза:

— Я вже сита така,

Що не з'їсти мені більше й листка.
Ме-ме!

— Ну, то йди додому, — сказав юнак.

Узяв її за мотузочку, привів у хлів і міцно прив'язав.

— Ну, — запитав старий кравець, — чи наїлася коза наша вволю?

— О, — відповів син, — вона вже така сита, що не хоче більше й листка.

Але захотілося батькові самому в цьому переконатися, і він пішов у хлів, погладив свою любиму тварину та й запитує:

— Чи сита ж ти, козо моя?

І відповіла йому коза:

— З чого ж мені бути ситою?

Скакала я через могилочку

Та з'їла лише стеблиночку.

Ме-ме!

— Що я чую! — вигукнув кравець, вискочив із хліву і каже синові:

— Ех ти, брехунець, що ж ти кажеш, що коза наша сита, а вона ж он зовсім голодна! — І, розгнівавшись, він узяв зі стіни свій аршин, побив сина і прогнав його з двору.

Другого дня надійшла черга пасти козу середньому синові. От знайшов він у садку біля паркана містечко, де ріс добрий бур'ян, і коза його весь обскубла. Увечері він зібрався додому й запитує:

— Чи сита, козо моя?

А коза відповідає:

— Я вже сита така,

Що не з'їсти мені й листка.

— Тоді йди додому, — сказав юнак, повів її в хлів і міцно-міцно прив'язав до стійла.

— Ну, — запитав старий кравець, — чи наїлася наша коза вволю?

— О, — відповів син, — вона вже така сита, що не хоче більше й листка.

Але кравець вирішив сам упевнитися в цьому. Він пішов у хлів і питає:

— Чи ти сита, козо моя?

І відповіла коза:

— Та як же мені бути ситою?

Скакала я через могилочку

Та з'їла лише стеблиночку.

Ме-ме!

— Ах ти, отакий лиходію! — крикнув кравець. — Таку смирну козу та ще й примушувати голодувати! — І він вибіг із стійла, схопив аршин, дав чосу синові і прогнав його з двору.

Прийшла черга молодшому синові козу пасти, і вирішив він справу поставити краще: знайшов зарості з густим листям і став пасти там козу. От ввечері, коли прийшов час додому повертатися, запитує він козу:

— Чи ти сита нині, козо моя?
І відповіла коза:

— Я вже сита така,
Що не з'їсти мені більше й листка.
Ме-ме!

— Гаразд, то йди додому, — сказав юнак, повів її у хлів і міцно-преміцно прив'язав.

— Ну, — спитав старий кравець, — чи наїлася коза наша вдосталь?

— О, — відповів син, — вона вже така сита, що не хоче більше й листка.

Але кравець тому не повірив, пішов у стійло й питає:

— Чи ти ж сита, козо наша, нині?
І відповіла коза:

— З чого ж мені бути ситою?
Скакала я через могилочку
Та з'їла лише стеблиночку.
Ме-ме!

— Ах ти, брехун! — вигукнув кравець. — Усі ви тут як один бузувіри й ледарі! Ну, тепер уже в дурнях мене не залишите! — І, розгніваний, він вискочив із хліву та такого чосу дав по спині бідному юнакові, що той ледве з дому вихопився.

І залишився старий кравець сам із своєю козою. Наступного ранку зайшов він у хлів, почав ласкати й гладити козу і говорить:

— Іди, моя мила кізонько, я вже сам тебе поведу на пасовисько. — Узяв він її за мотузку й завів у зелені кущі, де росла трава-деревій та інші рослини, які так люблять скубти кози.

— Тут уже ти хоч раз, але вдосталь наїсися, — сказав він і залишив її пастися до самого вечора. А потім запитує її:

— Чи ти ж сита, козо моя?

І вона відповіла:

— Я вже сита така,

Що не з'їсти мені більше й листка.
Ме-ме!

— Ну, то йди тоді додому, — сказав кравець, відвів її у хлів і прив'язав міцно-преміцно. Він пішов, а потім повернувся знову й питає:

— Ну, що, а тепер уже ти сита?

Але коза відповіла те ж саме, що й раніш:

— З чого ж бути мені ситою?

Скакала я через могилочку

Та з'їла лише стеблиночку.
Ме-ме!

Почув це кравець та так і остовпів; він зрозумів, що даремно вигнав своїх трьох синів із дому.

— Почекай-но, — закричав він, — невдячна тварино! Тебе мало з двору прогнати, я тобі ще таку відмітку зроблю, що ти чесним кравцям і на очі не покажешся!

Вискочив він із хліва, приніс свою бритву, намилив козі голову і вибрив її наголо, як долоню руки. Потім узяв батіг і так обчесав козу, що кинулася вона від нього щодуху.

І залишився кравець один-однісінький у своєму домі. Стало йому дуже сумно й захотілося тепер повернути своїх синів, та ніхто не знав, куди вони поділися.

Старший з них поступив у навчання до одного столяра і вчився в нього уважно й старанно, і коли строк вийшов і надійшов час мандрувати й роботу шукати, подарував йому майстер столик, на вигляд непоказний і зроблений з простого дерева, але мав він одну властивість —

якщо поставити його й сказати: «Столику, накрійся!», то добрий столик одразу ж накривався чистою маленькою скатертинкою, і стояли на ньому тарілки, а поряд ніж і виделка, і мисочки з вареним і смаженим, скільки там місця вистачало, та ще великий стакан червоного вина яскрів так, що його серце просто радувалося.

От молодий підмайстер і подумав: «Ну, цього вже, мабуть, на все життя вистачить!» І, задоволений та веселий, вирушив мандрувати по світу; і його мало засмучувало, чи добрий, чи поганий готель і чи можна там знайти що поїсти. Іноді він до нього й зовсім не заходив, а ставив свій столик перед собою, де йому було любо, чи то в полі, в лісі чи на луках, і казав: «Столику, накрійся!», і відразу ж з'являлося все, що його душі було завгодно.

Нарешті спало йому на думку повернутися до свого батька, гнів у нього, мабуть, уже прохолов, а з таким столиком старик прийме його назад охоче. Але трапилося так, що по дорозі додому забрів він під вечір у готель, а гостей там

було повно-повнісінько. Вони привіталися з ним і запросили його присісти з ними разом за стіл і повечеряти, а то важко, мовляв, буде йому тут щось одержати.

— Ні, — відповів молодий столяр, — навіщо я буду вас іще об'їдати, вже краще ви будьте моїми гостями.

Посміялися вони й подумали, що він жартує. Але столяр поставив свій дерев'яний столик посеред кімнати й вимовив: «Столику, накрийся!» І миттю з'явилися на ньому страви, та такі смачні, що подібних і сам хазяїн готелю не міг би їм запропонувати, і запах їжі приємно лоскотав усім ніздрі.

— Ну, давайте почнемо, любі друзі, — сказав столяр.

І гості зрозуміли його як треба і не примусили себе довго запрошувати, підсіли до столика, дістали свої ножі й сміливо почали їсти. І от що здивувало їх найбільше — це те, що коли одна миска ставала порожньою, то вмить на її місце сама собою з'являлася повна миска. А хазяїн стояв осторонь та все це спостерігав; він не знав, що йому й сказати,

і подумав: «Еге, такого кухаря і мені в господарстві не завадило б мати».

Столяр та його гості веселилися аж до пізньої ночі і нарешті полягали спати, і молодий підмайстер ліг у постіль, а столик свій чарівний поставив до стіни. Але хазяїнові готелю думки про той столик не давали спокою; він згадав, що в нього в кладовій стоїть старий столик, точнісінько схожий на цей, і він його приніс та й тихенько підмінив чарівний столик своїм.

Наступного ранку столяр заплатив гроші за ночівлю, узяв столик, не підозрюючи, що його підмінили, і вирушив своїм шляхом-дорогою далі. Надполудень прийшов він до батька, і той зустрів його з великою радістю.

— Ну, дорогий синку, чого ж ти навчився? — запитав він його.

— Став я, батечку, столяром.

— Що ж, це добре ремесло, — відповів старик, — а що ти приніс додому, що заробив за час мандрівок?

— Батечку, найдорожче, що я приніс з собою, — це ось такий столик.

Оглянув його кравець з усіх боків і говорить:

— Що ж, зроблено його абияк, столик старий і поганий.

— Але ж це «столик-накрійся», — відповів син. — Якщо поставити його та сказати, щоб він накрівся, то з'являться на ньому відразу найчудовіші страви та ще й вино, щоб серцю було веселіше. Ви от запросіть усіх рідних і друзів, нехай поласують і нап'ються з насолодою вина, столик їх усіх нагодує.

Ото й зібралися гості. Взяв він свій столик, поставив його посеред кімнати й говорить: «Столику, накрійся!» Але столик навіть і не поворухнувся і залишився таким самим порожнім, як і всякий інший, що слів не розуміє. Збагнув тоді бідний підмайстер, що столик йому підмінили, і соромно стало йому, що виявився він перед гостями брехуном.

Посміялися з нього родичі, і довелося їм, піймавши облизня, додому повертатися. Дістав кравець знову своє дрантя і взявся й далі за шиття, а син поступив до майстра на роботу.

Середній син потрапив до мельника і вступив до нього в навчання. Коли йому вийшов строк, майстер сказав:

— Ти працював добре, і от за це дарую тобі осла не простого, а особливого — в запряжку він не годиться і мішків теж тягати не стане.

— То навіщо ж він мені тоді потрібний? — питає молодий підмайстер.

— Він золото випльовує, — відповів мельник. — Якщо ж поставити його на хустку і сказати: «Бриклебрит!», то вся хустка наповниться золотом.

— Діло хороше, — сказав підмайстер, подякував майстрові і вирушив мандрувати по світу. Коли йому ставали потрібні гроші, то треба було йому тільки сказати своєму ослові: «Бриклебрит!», і відразу сипався дощ золотих, і одна була тільки робота — піднімати їх з землі.

І хоч куди приходив молодий мельник, йому подавали все, що є найкращого й найдорожчого, адже грошей у нього був повний гаманець.

Надивився він усього на світі і подумав: «Що ж, треба б, мабуть, тепер батька провідати; якщо з'явитися до нього з золотим ослом, то він, напевно, гнів свій забуде і зустріне мене добре». І сталося так, що потрапив він у той самий

готель, в якому його братові підмінили столик. Він вів свого осла за вуздечку, і хазяїн хотів був узяти в нього осла і прив'язати його до стійла, але молодий підмайстер сказав:

— Ви, будь ласка, не турбуйтеся, свого сірого я вже сам одведу в стійло і сам прив'яжу, я повинен знати, де він буде стояти.

Хазяїнові це здалося дивним; він подумав, що в того, хто повинен сам доглядати свого осла, грошей, мабуть, не густо; але коли незнайомиць сунув руку в кишеню й дістав звідти два золоті та звелів дати йому поїсти чогось найкращого, то хазяїн від здивування очі вирячив, побіг і дістав найкраще, що в нього було.

По обіді гість спитав, скільки він повинен йому заплатити; ну, тут уже хазяїн крейди не пошкодував, підрахував удвоє більше, як належало, і сказав, що треба докласти ще два золоті. Сунув підмайстер руку в кишеню, а золото в нього якраз усе вийшло.

— Хазяїне, ви почекайте трошки, — сказав він, — я піду й принесу вам золоті, — і взяв із собою скатертину.

Хазяїн не знав, що б це могло означати; стало йому цікаво, і він пробрався слідом за гостем, і коли той зачинив двері стайні на засув, почав він підглядати в щілинку. Гість розстелив під ослом скатертину, крикнув: «Бриклебрит!», і миттю посипалося золото.

— От вона чортівня яка! — сказав хазяїн. — Швидко він карбує дукати! Повний кошіль отаких дукатів не завадив би!

Гість оплатив свій трактирний рахунок і ліг спати. А хазяїн пробрався вночі на стайню та вивів звідти монетних справ майстра, а на його місце прив'язав іншого осла.

Наступного ранку, тільки почало розвиднятися, вирушив підмайстер далі із своїм ослом, думаючи, що це і є його золотий осел. На полудень з'явився він до свого батька, той дуже зрадів і прийняв ласкаво.

— Ну, скажи мені, синку, що ж з тебе вийшло? — запитав старик.

— Став я мельником, любий батечку, — відповів він.

— А що ж приніс ти додому зі своїх мандрювань?

— Та ось одного лише осла.

— Ослів і тут досить, — зауважив батько, — краще б ти привів хорошу козу.

— Так-то воно так, — відповів син, — але це ж осел не простий, а золотий, — скажу я йому: «Бриклебрит!», і насипле він вам на хустку цілу купу золота. От покличте рідних, я всіх їх зроблю багачами.

— Це вже діло підхоже, — сказав кравець, — тепер нічого мені буде з голкою мучитися, — і побіг одразу сам і скликав усіх родичів у гості. Зібралися гості, і от просить мельник очистити місце, розстеляє свою хустку і приводить осла в кімнату.

— Тепер дивіться, — сказав він і крикнув: «Бриклебрит!», але золото на підлогу не впало; і стало всім ясно, що цей осел мистецтва такого не навчений; та воно й вірно, бо не кожний осел на це здатний.

У бідного мельника обличчя так і витяглося: він зрозумів, що його обдурили, і почав він просити у рідних пробачення, що доведеться їм додому повертатися такими ж бідними, як і раніше. І нічого більше не залишалося, як узятися стари-

кові знову за свою голку, а підмайстрові поступити на роботу до мельника.

Молодший брат потрапив у навчання до одного токаря, а ремесло це складне, от і довелося йому довше за всіх учитися. Але брати написали йому листа й повідомили, яке лихо з ними скоїлося і як у найостанніші вечори хазяїн готелю викрадав у них їхні чарівні речі.

Ото навчився токар свого ремесла, і настав час мандрувати, роботу шукати, і подарував йому майстер за добру поведінку мішок і сказав:

— А лежить у цьому мішку кийок.

— Ну, мішок цей я можу покласти собі на плечі, він може мені, чого доброго, і потрібний стати, але кийок навіщо? Від нього тільки тягар самий.

— А от я тобі поясню, — відповів майстер; — якщо тебе хто скривдить, то варто тобі тільки сказати: «Кийочку, з мішка!» — і одразу вискочить він і кинеться на людей, і почне так весело по їх спинах танцювати, що цілий тиждень не можна буде ні стати, ні поворушитися; і не зупиниться він доти, поки ти не скажеш: «Кийочку, в мішок!»

Подякував підмайстер своєму хазяїнові, повісив мішок за плечі, і якщо хтось підходив до нього близько, збираючись напасти, то він говорив: «Кийочку, з мішка!» — і миттю кийок вискакував і починав у одного за одним каптан або куртку на спині вибивати, та не чекаючи, поки її той зніме; і так він це робив проворно, що не встигне один і оглянутися, як тут черга й іншому підходить.

Прийшов молодий токар надвечір у той самий готель, де братів обдурили. Поклав свій мішок на стіл і почав розповідати про всякі чудовини, які довелося побачити на світі.

— Так, — сказав він, — бувають отакі столики-самобранки, а бувають ще й осли золоті та всяка всячина; речі ж то вони цінні, що й казати, сміятися з цього не доводиться, але все це нічого не варте перед добром, яке пощастило мені здобути, а лежить воно в мене в мішку.

Тут хазяїн і наставив вуха: «Що ж воно може бути таке? — подумав він. — Мабуть, мішок повний коштовного каміння. Непогано б мені й його дістати, адже хороше трапляється завжди тричі».

От надійшов час лягати спать, і зава-
лився гість на лаву та й поклав собі під
голову свій мішок замість подушки. Хазя-
їн, вирішивши, що гість спить глибоким
сном, підійшов до нього, вхопився за мі-
шок і давай його тягти потайки та якнай-
обережніше, щоб підмінити його іншим.

А токар лише цього й чекав; тільки-
но хазяїн хотів був мішок витягти, токар
крикнув: «Кийочку, з мішка!» І як ви-
скочить кийок та прямо на хазяїна і здо-
рово-таки нам'яв йому боки. Став хазяїн
просити пощади, але що голосніше кричав
він, то все сильніше, та ще й в такт, пері-
щив кийок його по спині, поки, нарешті,
не впав хазяїн непритомний на землю.

І сказав тоді токар:

— Якщо ти не повернеш «столика-
накрійся» та золотого осла, то кийок
почне танцювати знову.

— Ой, ні! — застогнав ледве чутно
хазяїн. — Я все охоче поверну назад,
скажи тільки своєму домовикові, щоб
він забрався знову в мішок.

І відповів йому підмайстер:

— Гаразд, я тебе помилую, але ди-
вись, бережися.

Він крикнув: «Кийочку, в мішок!» — і кийок залишив хазяїна у спокої.

Наступного ранку пішов токар із «столиком-накрійся» та золотим ослом додому до свого батька. Зрадів кравець, побачивши знову свого сина, і спитав його також, чого він у чужих краях навчився.

— Дорогий батечку! — відповів той. — Я токарем зробився.

— Це тонке ремесло, — сказав батько, — ну, а що ж приніс ти з собою з мандрів?

— Дорогу штучку, любий батечку, — відповів син, — кийка в мішку.

— Що? — закричав батько. — Кийка? Варто було ще трудитися! Та його ж можна з кожного дерева витесати.

— Так, але, мабуть, не такий, любий батечку; варто мені тільки сказати йому: «Кийочку, з мішка!», і миттю вискочить він і примусить того, хто погано зі мною поводить, так затанцювати, що на землі лежатиме та проситиме пощади. От бачите, завдяки цьому кийкові я повернув назад усе: і столика, і золотого осла, яких підмінив злодійкуватий хазяїн готелю в моїх братів. Тепер покличте їх обох і

запросить усіх рідних, я всіх досита і вгощу, і напою, і повні кишені їм золота наб'ю.

Старий кравець не повірив цьому, однак скликав усю свою рідню. От розстелив токар у кімнаті хустку, привів золотого осла і сказав своєму братові:

— Ну, любий братику, поговори-но з ним!

І сказав мельник: «Бриклебрит!» — і відразу почали падати на хустку дощем червінці; і осел робив це доти, поки у всіх золота стало стільки, що його ледве можна було дотягти. (А по тобі видати, що й ти не від того, щоб там побувати!)

Потім токар приніс столика і сказав:

— Ну, братику, поговори-но ти з ним!

І тільки столяр вимовив: «Столику, накрийся!», він уже й скатертиною був покритий увесь, багато заставлений найчудовішими стравами. Тут почався бенкет, — і не було за все життя у кравця в домі такого обіду, і вся рідня засиділася до пізньої ночі, і всі були веселі й задоволені.

І замкнув кравець у свою шафу голку та нитки, аршин і утюг і почав жити й

поживати разом із своїми синами в радості та багатстві.

— Ну, а куди ж поділася коза, яка була причиною того, що прогнав кравець з дому своїх синів?

— Це я тобі зараз розповім. Соромно їй стало, що поголена в неї голова, от і забігла вона в лисячу нору та там і сховалася. Повернулася лисиця додому, бачить — поблискують у темряві їй назустріч два великі ока, — злякалася вона і втекла. Зустрівся їй по дорозі ведмідь, бачить, що лисиця у великому збентеженні, і запитує в неї:

— Що це з тобою, лисичко-сестричко, чого це в тебе такий зляканий вигляд?

— Ох, — відповідає руда, — страшний звір засів у мене в норі і вирячає на мене вогненні очища.

— Та ми його враз виженемо, — сказав ведмідь і пішов з нею до нори та й зазирнув туди; але як побачив там вогненні очі, тут страх на нього й напав: що тут із страшним звіром поробиш? І дав ведмідь з нори ходу. Тут зустрілася їм бджола; помітила вона, що ведмедеві якось не по собі, і питає:

— Ведмедю, чого це в тебе вигляд такий пригнічений, куди поділася твоя веселість?

— Тобі от добре говорити, — відповів ведмідь, — а ось у лисиці в домівці засів страшний звір, очі вирячив, і вигнати його ми нізащо не в силі.

І сказала бджола:

— Шкода мені тебе, ведмедю; хоч я істота й слабка та бідна, і ви на мене й дивитися не хочете, але я все-таки можу вам допомогти.

І вона влетіла в лисячу нору, сіла кози на виголену голову і так боляче її вжала, що та аж підстрибнула, та як закричить: «Ме-ме!» і, як очманіла, вискочила звідти. І ніхто досі так і не знає, куди вона забігла.

ХЛОПЧИК З ПАЛЬЧИК

ув собі колись на світі селянин-бідняк. От сидів він раз увечері біля пічки і розгрібав жар, а дружина його сиділа й пряла. Ось і говорить він дружині:

— Яка шкода, що немає в нас дітей. Уже так у нас тихо, а он в інших домах, подивись, як шумно та весело.

— Так, — відповіла дружина і зітхнула, — коли б у нас був хоч один, навіть такий маленький, як мізинець, і то я була б задоволена. І як би ми його любили!

І от сталося так, що дружина через сім місяців народила дитину, і була вона здорова, але на зріст мала, всього з великий палець.

І вони сказали:

— Ось так воно й сталося, як ми хотіли: дитинку нашу ми будемо любити. — І назвали її за зріст Хлопчик з пальчик.

Батьки добре її годували, але дитина все не росла й не росла і залишалася такою самою, як і народилася; та очі були

в неї розумні, і незабаром вона показала себе тямущою й старанною, і все, що робила, їй удавалося.

Зібрався раз селянин у ліс дрова рубати і сказав про себе: «Добре, коли б хто приїхав по дрова з повозкою».

— Батечку, — говорить Хлопчик з пальчик, — повозку я привезу, вже ти на мене покладися, і доставлю її в ліс якраз вчасно.

Але батько посміявся та й каже:

— Та як же ти з цим ділом справишся, адже ти надто вже малий, щоб конем правити?

— Це, батечку, нічого! От якщо мати запряже, то я заберуся коневі у вухо і кричатиму, куди йому слід їхати.

— Гаразд, — відповів батько, — один раз якось спробуємо.

Надійшов час, запрягла мати коня й посадила Хлопчика з пальчика коневі в ухо, і почав хлопчик покрикувати, куди коневі їхати: «Но! Но! Лівіше, правіше!» Все йшло як слід, ніби в досвідченого кучера, і повозка їхала вірною дорогою просто в ліс. І сталося так, що на повороті, коли Хлопчик з пальчик крикнув:

«Лівіше, лівіше!», показалися назустріч два незнайомці.

— Глянь, — сказав один з них, — що це таке? Їде повозка, візник на коня покрикує, а самого його не видно.

— Тут щось неспроста, — зауважив інший, — давай-но підемо слідом за повозкою і подивимось, де вона зупиниться.

Але повозка все їхала далі в глиб лісу і простісінько туди, де рубали дерева. Побачив Хлопчик з пальчик батька й говорить:

— От, батечку, я й приїхав з повозкою. А тепер ти мене зніми й спусти на землю.

Узяв батько лівою рукою коня за вудила, а правою дістав з коневого вуха свого синочка, який і усівся весело на билинку.

Побачили два незнайомці Хлопчика з пальчика і не знали, що й сказати від здивування. Відвів один другого вбік і каже:

— Це маля могло б нам принести щастя, ми показували б його у великому місті за гроші, — давай-но купимо його.

Вони підійшли до селянина й говорять:

— Продай нам свою маленьку людинку, їй у нас буде непогано.

— Ні, — говорить селянин-батько, — це мій улюбленець, я ні за яке золото в світі його не продам.

Але Хлопчик з пальчик почув, що його купують, здійнявся по зборках одягу до батька на плечі й почав нашіптувати йому на вухо:

— Батечку, ти мене продай, а я до тебе повернуся.

І от продав його батько за великі гроші двом незнайомцям.

— А куди тебе посадити?

— Та вже посадіть мене на поля вашого капелюха, там мені можна буде прогулюватися й розглядати навколишні місця, я звідти не впаду.

Незнайомці виконали його бажання. Хлопчик з пальчик попрощався з батьком, і вони вирушили в путь-дорогу.

Так ішли вони деякий час, а тут почало смеркатися, от і говорить малятко:

— Спустіть мене вниз.

— Та залишайся там наверху, — сказав чоловік, на голові в якого він сидів, — буває в житті всякого.

— Ні, — відповів Хлопчик з пальчик, — я вже знаю, як треба себе поводити, швидше спустить мене вниз.

Зняв чоловік капелюх і посадив малютко на придорожнє поле. Ось тут він стрибнув і почав пробиратися між грудками землі, примітив мишачу нірку і раптом шмигнув у неї.

— До побачення, люди добрі, до побачення, йдіть собі додому без мене, — крикнув він їм з нірки і почав з них сміятися.

Підбігли ті до мишачої нори, почали тикати в неї палицями, але даремно, — Хлопчик з пальчик заповзав усе глибше й глибше, а ставало вже темно, і довелося їм ні з чим повернутися додому та до того ще й з порожнім гаманцем.

Коли Хлопчик з пальчик помітив, що вони пішли, він вибрався з підземного ходу назовні. «У потемках іти полем, мабуть, буде небезпечно, — сказав він, — чого доброго, шию або ногу зламаєш!» На щастя, трапилася йому по дорозі порожня черепашка слимака. «От і добре, — сказав він, — тепер я зможу провести ніч спокійно», і забрався в черепашку.

Тільки-но хотів він уже заснути, раптом чує — ідуть мимо два чоловіки, і один з них говорить:

— Як би це нам викрасти в багатого пастора гроші та срібло?

— Я б тобі сказав, як це зробити! — втрутився в розмову Хлопчик з пальчик.

— Що це? — спитав зляканий злодій. — Я чую, хтось говорить. — Вони зупинилися й почали прислухатися. Тоді Хлопчик з пальчик знову сказав:

— Візьміть мене з собою, я допоможу.

— А де ж ти?

— А ви пошукайте мене на землі і слухайте, звідки голос іде, — відповів він.

Нарешті злодії відшукали його й підняли нагору.

— Ах ти, маля, чим же ти нам можеш допомогти? — сказали вони.

— А от чим, — відповів він, — я пролізу крізь ґрати в пасторову комору й дістану вам те, що треба.

— І то діло, — сказали вони, — подивимось, як ти з цим справишся.

Прийшли вони до будинку пастора, і забрався Хлопчик з пальчик у комору та як закричить звідти на все горло:

— Ви все хочете забрати, що тут є? Злякалися злодії і сказали:

— Та ти говори тихіше, а то ще хтось прокинеться.

Але Хлопчик з пальчик ніби їх не зрозумів і як закричить знову на все горло:

— Ви хочете все забрати, що тут є?

Почула це кухарка, — вона спала в сусідній кімнаті, — підвелася трохи на постелі й почала прислухатися. Але злодії перелякалися і від страху одбігли від будинку, але потім підбадьорилися й подумали: «Наш хлопчик хоче нас, видно, подратувати». Вони повернулись і шепнули йому:

— Ну, досить пустувати, дістань, лишень, нам що-небудь із комори.

Але Хлопчик з пальчик знову закричав, та так голосно, як тільки міг:

— Та я вам усе подам, ви тільки руки простягніть!

А служниця прислухалась і почула все, що вони говорили; тут скочила вона з ліжка і підбігла до дверей комори. Злодії кинулися навітікача, немов за ними гнався дикий стрілець, а служниця, нікого не зна-

йшовши, пішла засвітити свічку. Ввійшла вона до комори, а Хлопчик з пальчик тим часом непомітно пробрався в сінник.

От служниця, обшаривши всі кутки, лягла знову в постіль, думаючи, що все це їй привиділось уві сні. А Хлопчик з пальчик забрався в сіно і, знайшовши там затишне містечко для сну, вирішив відпочити до ранку, а потім уже повернутися додому до батька-матері.

Але судилося йому зазнати іншого! Так, багато трапляється на світі горя й нещастя...

Коли почало розвиднятися, служниця встала з постелі, щоб дати трохи корму худобі. Пішла вона на сінник, узяла оберемок сіна, і трапилося так, що захопила вона якраз віхоть сіна, в якому лежав і спав бідний Хлопчик з пальчик. Але він спав так міцно, що нічого не помітив, і прокинувся вже в роті у корови, яка схопила його разом із сіном.

«Ох, біда моя, — вигукнув Хлопчик з пальчик, — я наче на сукновальню потрапив!» Але він незабаром зрозумів, де опинився, і намагався як-небудь прослизнути між зубами корови, щоб не бути роздав-

леним, та йому довелося, нарешті, сповзти вниз, у шлунок. «А в халупці вікна про-рубати, мабуть, забули, — сказав він, — бач, і сонце в неї не світить, та й вогню тут не запалюють». Як правду сказати, квартирка ця йому мало сподобалася, і що було найгірше, в двері вповзало все нове й нове сіно, а місця залишалося менше й менше. І він скрикнув од страху:

— Не треба мені більше свіжого корму, не давайте мені більше свіжого корму!

А служниця в цей час якраз доїла корову; вона почула, що хтось кричить, а нікого не видно, і здався їй голос схожим на той, який чула вона вночі, і вона так злякалася, що впала з ослінчика і розлила все молоко. Побігла вона, задихавшись, до свого хазяїна і каже:

— Ах, боже мій, пане пасторе, а корова наша заговорила!

— Ти що це, з глузду з'їхала? — сказав пастор, однак пішов до корівника подивитися, що там сталося. Але тільки ввійшов він туди, а Хлопчик з пальчик як закричить знову:

— Ох, не давайте мені більше свіжого корму!

там у коморі всього, що тільки знайшлося вдосталь. Наївшись доскочу, він хотів було назад повертатися, але черево в нього так роздулося, що старою дорогою він вибратися вже не міг! На це й розраховував Хлопчик з пальчик і, здійнявши у вовчому череві страшний шум, став кричати і борсатися з усіх сил.

— Та замовкни ж ти там, — сказав вовк, — а то людей розбудиш!

— Але чого там, — відповіло малятко, — адже ж ти наївся, дай і мені тепер повеселитися. — І став знову кричати на все горло.

Тут від шуму прокинулися, нарешті, батько з матір'ю, підбігли до комори і зазирнули в щілинку. Як побачили вони, що забрався туди вовк, кинулися геть; схопив батько сокиру, а мати косу.

— Ти йди слідом за мною, — сказав чоловік, коли вони входили до комори, — коли я його вдарю, а він буде ще живий, ти його добивай і черево косою розпорюй.

Почув Хлопчик з пальчик голос свого батька і як закричить:

— Любий батечку, я тут, тут, я сховався у вовчому череві!

І вигукнув батько на радощах:

— Яке щастя! Знайшлося наше дитятко! — і наказав жінці прийняти косу, щоб Хлопчика з пальчика не поранити. Потім він як розмахнувся, та як ударить вовка сокирою по голові, той і впав за-мертво. Знайшли вони ніж і ножиці і розпороли вовкові черево, і витягли звідти малятко.

— А ми вже, — говорить батько, — скільки горя зазнали через тебе.

— Так, батечку, немало я помандрував, але добре, що знову можу дихати свіжим повітрям.

— Де ж ти пропадав?

— Ах, батечку, був я і в мишачій нірці, і в коров'ячому шлунку, і у вовчому череві, а тепер уже залишусь у вас і нікуди не піду.

— Та ми не продамо тебе ні за які скарби на світі, — сказали батько й мати і пестили та милували свого Хлопчика з пальчика. Нагодували його, напоїли, пошили йому нове вбрання, — бо колишнє все в мандрівках потріпалося.

ФРАУ ТРУДА

олись жила маленька дівчинка. Була вона вперта і надто до всього цікава. От бувало батько з матір'ю її від чогось застерігають, а вона їх не послухається, — ну, як тут лихові не статися? Ото й каже вона якось батькові-матері:

— Я так багато наслухалася про фрау Труду, що хотілося б мені хоч разок у неї побувати; люди розповідають, що в неї так дивовижно й чудово, і ще кажуть, що в домі у неї всякі диковинні речі водяться, — от мені й цікаво на все це подивитися.

Але батько з матір'ю якнайсуворіше їй заборонили йти і сказали:

— Фрау Труда — жінка зла, вона чарівництвом займається; якщо ти до неї підеш, то ми й знати тебе більше не хочемо.

Але дівчинка заборони батьківської не послуhalася і все-таки пішла до фрау Труди. Прийшла вона до неї, а фрау Труда й запитує її:

— Ти чого така бліда?

— Ах, — відповіла дівчинка, і вся вона так і затремтіла, — я злякалася того, що побачила.

— А що ж ти побачила?

— Побачила я у вас на сходах чорну людину.

— Та це був вугляр.

— А ще побачила я зелену людину.

— То був мисливець.

— А ще побачила я червону, як кров, людину.

— То був м'ясник.

— Ах, фрау Труда, як же було мені страшно! Глянула я у віконце, а вас самих і не видно, а замість вас чорт з вогняною головою.

— Ого! — сказала фрау Труда. — Так це ти бачила відьму в її справжньому одязі; я вже давненько тебе тут чекаю — все хочу, щоб ти прийшла та мені посвітила.

І обернула вона дівчину в поліно і кинула його у вогонь. І коли поліно як слід розгорілося, підсіла вона до вогнища, стала грітися і сказала:

— Ось тепер воно світить яскраво!

СНІГУРОНЬКА

е відбулося посеред зими. Падали сніжинки, неначе пух з неба, і сиділа королева біля вікна, а рама його була з чорного дерева, — і королева шила. Шиючи, задивилася вона на сніг і вколола голкою пальця — впало три краплі крові на сніг. А червоне на білому снігу виглядало так гарно, що подумала вона про себе: «От коли б народилася в мене дитина, така біла, як сніг, і рум'яна, як кров, і чорноволоса, як дерево на віконній рамі!»

І народила королева незабаром дочку. Була вона біла, як сніг, рум'яна, як кров, і така чорноволоса, як чорне дерево, — тому прозвали її Снігуронькою. А коли дитина народилася, королева померла.

Через рік король узяв собі другу жінку. Це була гарна жінка, але горда й пихата, вона терпіти не могла, коли хто-небудь перевершував її красою. Було в неї чарівне дзеркальце, і коли ставала вона перед ним і дивилася в нього, то питала:

— Дзеркальце, дзеркальце на стіні,
Хто за всіх кращий у нашій стороні?
І дзеркальце відповідало:

— Ви, королево, краща за всіх у нашій стороні.

І вона була задоволена, бо знала, що дзеркальце говорить правду.

А Снігуронька за цей час піростала і ставала все кращою, і коли їй сповнилося сім років, була вона така прекрасна, як ясний день, і вродливіша за саму королеву. Коли одного разу королева запитала в свого дзеркальця:

— Дзеркальце, дзеркальце на стіні,
Хто за всіх кращий у нашій стороні?
Дзеркальце відповіло так:

— Ви, пані королево, дуже гарні собою, та Снігуронька в тисячу раз перевищить вас красою.

Злякалася тоді королева, пожовтіла, позеленіла від заздрощів, і з того часу у королеви, як побачить вона Снігуроньку, серце розривається — так не злюбила вона дівчинку. А заздрощі розросталися, як бур'ян, в її серці все вище й вище, і не було їй віднині спокою ні вдень, ні вночі.

Тоді вона поклікала одного з своїх єгерів і сказала:

— Заведи цю дівчину в ліс, щоб мої очі її більше не бачили. Ти мусиш її вбити і принести мені на доказ її легені й печінку.

Єгер послухався і завів дівчинку в ліс; але коли він витягнув свій ніж і хотів було вже простромити ні в чому не винне серце Снігуроньки, вона почала плакати і просити:

— Ох, любий єгерю, залиш мене, не вбивай! А я втечу далеко-далеко в дрімучий ліс і ніколи не повернуся додому.

І тому що була вона така гарна, єгер зглянувся на неї і сказав:

— Так тому й бути, біжи, бідне дитятко!

І подумав він про себе: «Все одно там тебе скоро з'їдять дикі звірі», і наче камінь звалився в нього з серця, що не довелося йому вбивати Снігуроньку.

І якраз у цей час підбіг молодий олень, єгер його заколов, вирізав у нього легені й печінку і приніс їх королеві на доказ того, що наказ виконано. Кухареві звеліли все це зварити, а зла жінка все з'їла,

гадаючи, що це легені й печінка Снігуроньки.

Залишилась бідолашна дівчинка в дрімучому лісі сама-самісінька, і в страху вона оглянула все листячко на деревах, не знаючи, як їй бути далі, як своєму горю зарадити.

Вона кинулася тікати, бігла по гострих каменях, через колючі зарослі, та стрибали коло неї дикі звірі, але її не чіпали. Бігла вона скільки сил вистачило, але ось стало, нарешті, смеркати-ся. Раптом дівчинка побачила маленьку хатинку і зайшла до неї відпочити. І було в тій хатинці все таке маленьке, але гарне й чисте, що ні в казці сказати, ні пером описати.

Стояв там накритий білою скатеркою столик, на ньому сім маленьких тарілочок, біля кожної тарілочки по ложечці, а ще сім маленьких ножикиів і виделочок і сім маленьких кубків. Стояли там біля стіни в ряд сім маленьких ліжок, були вони вкриті білосніжними покривалами.

Снігуронька так зголодніла та так хотіла пити, що з'їла з кожної тарілочки

потрошку овочів і хліба та випила з кожного кубочка по крапельці вина, — не хотілося їй щось залишати без уваги. А оскільки вона дуже втомилася, то лягла в одне з ліжок, але жодне з них для неї не підходило: одне було надто довге, а друге надто коротке, але сьоме вже було, нарешті, їй саме в міру, вона в нього лягла і заснула.

Коли вже зовсім стемніло, прийшли хазяї хатинки; були то семеро карликів, що в горах здобували руду. Вони засвітили сім своїх лампочок, і коли в хатинці стало світло, помітили, що в них хтось був, тому що не все було в тому ладу, як раніше. І сказав перший карлик:

— Хто це на моєму стільчику сидів?

Другий:

— Хто це з моєї тарілочки їв?

Третій:

— Хто взяв шматок мого хлібця?

Четвертий:

— А хто мої овочі їв?

П'ятий:

— Хто моєю виделочкою брав?

Шостий:

— А хто моїм ножичком різав?

Сьомий спитав:

— Хто це пив з мого кубка?

Озирнувся перший навколо, помітив на своєму ліжкові маленьку складочку і спитав:

— А хто це лежав на моєму ліжку?

Тут збіглися решта і почали говорити:

— І на моєму ліжку теж хтось лежав.

Глянув сьомий карлик на своє ліжко, бачить — лежить на ньому Снігуронька і спить. Гукнув він тоді всіх, підбігли вони, почали від здивування кричати, принесли сім своїх лампочок і освітили Снігуроньку.

— Ох, боже мій! Ох, боже мій! — вигукнули вони. — Яка однак гарна дитина!

Вони так зраділи, що не стали її будити і залишили її спати в ліжечку. А сьомий карлик проспав біля кожного з своїх товаришів по годині, — так ото й ніч минула.

Настав ранок. Прокинулася Снігуронька, побачила сім карликів і злякалася. Але були вони з нею добрі й ласкаві, і запитали її:

— Як тебе звати?

— Мене звуть Снігуронька, — відповіла вона.

— А як ти потрапила в нашу хатинку? — запитували далі карлики.

І вона розповіла їм про те, що мачуха хотіла її вбити, але егер, зглянувшись на неї, подарував їй життя, а також, що бігла вона цілий день, поки, нарешті, не знайшла їхню хатинку.

Карлики запитали:

— Хочеш вести в нас господарство? Готувати їжу, постелі збивати, прати, шити й в'язати, все тримати в чистоті і порядку, — якщо ти на це згодна, то можеш у нас залишитися, і буде в тебе всього вволю.

— Добре, — сказала Снігуронька, — з великим бажанням. — І залишилася в них.

Вона тримала їх хатинку в порядку. Ранком карлики йшли в гори й шукали руду й золото, а ввечері поверталися додому, і вона повинна була до їх приходу приготувляти їм вечерю. Цілий день дівчинці доводилося залишатися самій, і тому добрі карлики її застерігали і говорили:

— Бережися своєї мачухи, вона скоро дізнається, що ти тут. Дивись, нікого не впускай до хати.

А королева, з'ївши легені й печінку, стала знову думати, що вона тепер найперша красуня в країні.

Вона підійшла до дзеркала і спитала:

— Дзеркальце, дзеркальце на стіні,
Хто за всіх кращий в нашій стороні?

І відповіло дзеркало:

— Ви, королево, гарні собою,
Все ж Снігуронька там, за горами,
У карлів семи за стінами,
В тисячу раз перевищить красою!

Злякалася тоді королева — адже вона знала, що дзеркальце не говорить неправди, і зрозуміла, що егер її обдурив, що Снігуронька ще жива. І вона почала знову думати та придумувати, як би її знищити. І не було їй від заздрощів спокою, тому що не вона найперша красуня в своїй стороні.

І ось під кінець вона надумала: розмалювала собі обличчя, переодяглася старою перекупкою, так що її тепер нізащо не можна було б впізнати, і в такому

вигляді вирядилася через сім гір до семи карликів. Постукала в двері й говорить:

— Продаю товари добрі! Продаю!

Глянула Снігуронька у віконце і каже:

— Добрий день, мила жінко! Що у вас є на продаж?

— Добрі товари, чудові товари, — відповіла та, — шнурки різнокольорові, — і дістала їй один з них показати, що був сплетений із строкатого шовку.

«Цю поважну жінку можна, мабуть, і в дім пустити», — подумала Снігуронька. Вона відсунула дверний засув і купила собі гарні шнурки.

— О, як вони тобі до лиця, дівчинко, — мовила стара, — дай-но я зашнурую тобі ліф як слід.

Снігуронька, не передбачаючи нічого поганого, стала перед нею і дала затягнути на собі нові шнурки. І почала стара шнурувати, та так швидко і так туго, що Снігуронька задихнулася і впала за-мертво на землю.

— Це за те, що ти найкраща була, — сказала королева і швидко зникла.

А незабаром, надвечір, повернулися сім карликів додому, і як вони злякалися,

коли побачили, що їх люба Снігуронька лежить на підлозі — не поворухнеться, наче мертва! Вони підняли її й побачили, що вона міцно-преміцно зашнурована; тоді розрізали вони шнурки, і стала дівчинка потроху дихати і поступово ожила.

Коли карлики почули про те, як все це сталося, вони сказали:

— Стара перекупка була насправді не хто інший, як зла королева. Бережися, не впускай до себе нікого, коли нас немає вдома.

А зла жінка повернулася додому, підійшла до дзеркальця й запитала:

— Дзеркальце, дзеркальце на стіні,
Хто за всіх кращий у нашій стороні?
Відповіло їй дзеркало, як і раніше:

— Ви, королево, гарні собою,
Все ж Снігуронька там, за горами,
У карлів семи за стінами,

В тисячу раз перевищить красою!

Коли вона почула таку відповідь, уся кров прилягла їй до серця, ось так вона злякалася, — королева зрозуміла, що Снігуронька ожила знову.

— Ну, вже тепер, — сказала вона, — я придумаю таке, що погубить тебе напевно.

І, знаючи різне чарівництво, приготувала отруйний гребінець. Потім переодяглася вона й прикинулася іншою старою. І пішла за сім гір до семи карлів, постукала в двері і говорить:

— Продаю товари добрі! Продаю!

Снігуронька виглянула у вікно й каже:

— Іди собі далі, в дім пускати нікого не велено!

— А подивитись, мабуть, можна, — промовила стара, дістала отруйний гребінець і, ніднявши його догори, показала Снігуроньці.

Він так сподобався дівчинці, що вона дала себе обдурити і відчинила двері. Вони зійшлися в ціні, і стара сказала:

— Ну, а тепер дай-но я тебе як слід причешу.

Бідна Снігуронька, нічого не підозрюючи, дала старій себе причесати. Але тільки та торкнулася гребінцем її волосся, як отрута почала відразу ж діяти, і дівчинка впала непритомна додолу.

— Ти, писана красуне, — сказала зла жінка, — вже аж тепер прийшов тобі кінець! — І сказавши це, вона пішла.

Але, на щастя, діло було надвечір, і семеро карликів скоро повернулися додому. Помітивши, що Снігуронька лежить на підлозі мертва, вони зараз же запідозрили в цьому макуху, почали дошукуватися, в чому справа, і знайшли отруйний гребінець. І як тільки вони його витягли, Снігуронька знову отямилась і розповіла їм про все, що сталося. Тоді карлики ще раз попередили її, щоб вона була обережнішою і двері нікому не відчиняла.

А королева повернулася додому, сіла перед дзеркалом і говорить:

— Дзеркальце, дзеркальце на стіні,
Хто за всіх кращий у нашій стороні?
І відповіло дзеркало, як і раніше:

— Ви, королево, гарні собою,
Все ж Снігуронька там, за горами,
У карлів семи за стінами,
В тисячу раз перевищить красою!

Почувши, що говорить дзеркало, вона вся затремтіла, затрусилася від гніву.

— Снігуронька мусить загинути! — крикнула вона, — навіть коли б це мені самій коштувало життя!

І вона пішла до своєї потаємної кімнати, куди ніхто ніколи не заходив, і

приготувала там отруйне-преотруйне яблуко. Було воно на вигляд дуже гарне, біле з червоними цяточками, і всякий, хто його бачив, хотів його з'їсти; але хто з'їв би хоч шматочок, той неодмінно вмер би.

От коли яблуко було готове, королева нафарбувала собі обличчя, переодяглася селянкою і вирушила в путь-дорогу — за сім гір, до семи карликів. Вона постукала, Снігуронька висунула голову у віконце і каже:

— Пускати в дім нікого не велено — сім карликів мені це заборонили.

— Як на мене, то й це гаразд, — відповіла їй селянка, — яблука свої я вже якось продам! Ось одне з них хочеться подарувати тобі.

— Ні, — сказала Снігуронька, — мені брати нічого не велено.

— Ти, що ж, отрути боїшся? — спитала стара. — Подивись, я розріжу яблуко на дві половинки: рум'яну з'їси ти, а білу я.

А яблуко було зроблене так хитро, що тільки рум'яну його половинку було отруєно. Захотілося Снігуроньці покуштувати чудове яблуко, і коли вона побачила, що

селянка його їсть, дівчинка не втрималася, висунула з віконця руку і взяла отруєну половинку. Тільки відкусила вона шматочок, як зараз же впала мертва додолу. Подивилась на неї своїми страшними очима королева і, гучно зареготавши, сказала:

— Біла, як сніг, рум'яна, як кров, чорноволоса, як чорне дерево! Вже тепер оті твої карлики не розбудять тебе ніколи!

Вона повернулася додому і стала питати в дзеркала:

— Дзеркальце, дзеркальце на стіні,
Хто за всіх кращий у нашій стороні?

І відповіло дзеркало нарешті:

— Ви, королево, краща за всіх у цій стороні.

Заспокоїлося тоді її заздрісне серце, наскільки може подібне серце знайти собі спокій.

Карлики, повернувшись ввечері додому, знайшли Снігуроньку лежачою на землі, бездиханною й мертвою. Вони підняли її та почали шукати отруту: розшнурували її та причесали їй волосся, обмили водою й вином, але нічого не

допомогло, — бідолашна дівчинка, як була мертва, так мертвою і залишилася.

Поклали вони її в труну, посідали усі семеро навколо неї, почали її оплакувати, і проплакали так цілі три дні. Потім вони думали поховати Снігуроньку, але вона мала такий свіжий вигляд, як жива людина; щоким в неї були, як і раніше, чудові й рум'яні.

І вони вирішили:

— Ні, ми не можемо її опустити в чорну землю.

І наказали зробити для неї скляну труну, щоб можна було її бачити з усіх боків, і поклали в ту труну, написали на ній золотими літерами її ім'я і те, що була вона королівською дочкою. Віднесли труну на гору, і завжди один з них залишався при ній на варті.

І з'явилися також звірі і птиці оплакувати Снігуроньку: спочатку сова, потім ворон і, нарешті, голубок.

І довго-довго лежала в своїй труні Снігуронька і не зотлівала, і здавалося, що спить, — була вона біла, як сніг, рум'яна, як кров, і чорноволоса, як чорне дерево.

Але одного разу сталося так, що заїхав королевич у той ліс і потрапив до будиночка карликів, щоб там переночувати. Він побачив на горі труну, а в тій труні — Снігуроньку, прочитав, що було написано на ній золотими літерами. І сказав він тоді карликам:

— Віддайте мені цю труну, я дам вам за неї все, що ви забажаєте.

Але карлики відповіли:

— Ми не віддамо її навіть за все золото на світі.

Тоді він сказав:

— Так подаруйте мені її, — я не можу жити, не бачачи Снігуроньки, я буду її глибоко поважати й шанувати як свою кохану.

Коли він це сказав, то добрі карлики зглянулися на нього і віддали йому труну; тоді звелів королевич своїм слугам нести її на плечах. Але сталося так, що вони спіткнулися в кущах, і від трясіння шматок отруєного яблука випав з горла Снігуроньки. Невдовзі після цього розплющила вона очі, підняла вгору покришку труни, а потім підвелася й випросталася жива-живісінька.

— Ох, господи, де ж це я? — скрикнула вона. Королевич, зрадлий, відповів:

— Ти зі мною, — і розповів їй усе, що сталося, і промовив: — Ти мені миліша від усього на світі; ходімо разом зі мною до замка мого батька, і ти будеш моєю дружиною.

Снігуронька погодилася і пішла разом з ним, і відсвяткували вони весілля з великою пишнотою.

Але на весільний бенкет було запрошено і злу Снігуроньчину мачуху. Вбралася вона в гарне плаття, підійшла до дзеркала і сказала:

— Дзеркальце, дзеркальце на стіні,
Хто за всіх кращий у нашій стороні?

І відповіло дзеркало:

— Ви, пані королево, гарні собою, та королівна в тисячу раз перевищить красою!

І вимовила тоді зла жінка своє прокляття, і зробилося їй так страшно, що вона й не знала, як їй оволодіти собою. Спочатку вона вирішила зовсім не йти на весілля, але не було їй спокою — їй хотілося піти й подивитися на молоду королівну. Вона ввійшла до палацу і впізнала

Снігуроньку, і від страху й жаху — як стояла, так на місці й застигла.

Але були вже покладені для неї на гаряче вугілля залізні туфлі, їх принесли, тримаючи щипцями, та поставили перед нею. І вона мусила ступити ногами в туфлі, розпечені як жар, і танцювати в них до тих пір, поки, нарешті, не впала мертва додолу.

БІЛОСНІЖКА І ЧЕРВОНА КВІТОЧКА

ила бідна вдова сама в своїй хатинці, а перед хатинкою був у неї садок; росло в тому садку два трояндові деревця, і цвіли на одному білі троянди, а на другому — червоні; і мала вона двоє дітей, схожих на ці трояндові деревця, звали одну з них — Білосніжка, а другу звали Червона Квіточка. Були вони такі скромні й добрі, такі працьовиті й слухняні, що таких ще й не існувало на світі; тільки Білосніжка була тихіша й ніжніша за Червону Квіточку. Червона Квіточка все більше стрибала й бігала по луках і полях, збирала квітки й ловила метеликів; а Білосніжка — та більше сиділа вдома біля матері, допомагала їй по господарству, а коли не було роботи, читала їй що-небудь вголос. Обидві сестри так любили одна одну, що коли куди-небудь ішли, то трималися завжди за руки, і якщо Білосніжка бувало скаже:

— Ми з тобою завжди будемо разом, — то Червона Квіточка їй відповість:

— Так, поки ми живі, ми ніколи не розлучимося, — а мати додавала:

— Що буде в однієї з вас, хай поділиться тим із другою.

Часто дівчатка бігали в ліс самі, збирали стиглі ягоди, але жоден звір їх не чіпав, і всі довірливо підходили до них. Зайчик їв у них з рук капустяний лист, дика коза паслася поряд, весело стрибав біля них олень, і птахи залишалися сидіти на гілках та й співали різні пісні, які тільки знали. І ні разу ніякої біди з сестрами не сталося. Якщо вони, бувало, в лісі затримуються і надійде вже ніч, вони ляжуть поруч на м'якому моху і сплять так до ранку; мати знала про це і ніколи про них не турбувалася. Одного разу заночували вони в лісі, прокинулися на світанку, бачать — сидить поруч з ними чудове дитятко в білому виблискуючому одязі. Воно встало й ласкаво на них подивилося, але нічого їм не сказало і пішло собі в глиб лісу. Озирнулися вони й побачили, що спали вони якраз на самому краю безодні і, мабуть, упали б у неї, коли б у темряві зробили далі хоч один крок. І от мати їм сказала,

що то, мабуть, була добра фея, яка охороняє хороших дітей.

Білосніжка та Червона Квіточка тримали хатинку в такій чистоті, що в неї приємно було заглянути. Влітку за домом доглядала Червона Квіточка. Кожного ранку, поки мати ще спала, ставила вона біля її ліжка квіти — з кожного деревця по троянді. Взимку Білосніжка затоплювала піч, підвішувала до вогнища казан на гак; і мідний казан блищав, наче золото, так добре його було вичищено. Ввечері, коли падав білий лапатий сніг, мати говорила:

— Іди, Білосніжко, і замкни двері на засувку.

Вони сідали потім біля вогнища, і мати надівала окуляри й читала їм уголос з великої книги. А дівчатка сиділи, пряли і слухали. Поруч з ними лежало на підлозі ягнятко, а позаду сидів на сідалі білий голубок, сховавши свою голову під крило.

От одного разу ввечері сиділи вони мирно всі разом, раптом хтось постукався в двері і попросив, щоб його впустили. Мати говорить:

— Червона Квіточко, відчини швидше двері, це, мабуть, який-небудь мандрівник проситься на ночівлю.

Червона Квіточка пішла і відсунула засувку, думаючи, що це якась бідна людина; але то був ведмідь, який просунув у двері свою велику чорну голову. Червона Квіточка голосно скрикнула і відскочила назад, ягнятко в той час забекало, голубок спурхнув, а Білосніжка забралася до матері на ліжко. Ведмідь раптом заговорив:

— Не бійтеся, я вас не зачеплю, я змерз і хочу у вас трохи відігрітися.

— Ох ти, бідний ведмедю, — сказала мати, — ну, лягай тоді ближче до вогню; тільки дивись, не спали своєї шуби.

Потім вона гукнула:

— Білосніжко та Червона Квіточко, ідіть сюди, ведмідь вас не буде чіпати, він добрий.

Дівчатка підійшли ближче, а поволі і ягнятко з голубком теж перестали боятися ведмедя. Тоді ведмідь і каже:

— Діти, струсіть сніжок з моєї шуби.

Дівчатка принесли мітлу і як слід почистили ведмедеві шубу; він простягся

біля вогнища і почав весело мурчати від задоволення. Скоро вони і зовсім до ведмедя звикли і почали підсміюватися із свого незграбного гостя. Вони смикали його за шерсть, ставали йому на спину, тягали його по кімнаті або брали лозину і били його, а коли він гарчав, вони весело сміялися. Ведмедеві це подобалось, але якщо дуже йому надокучали, він кричав:

— Ох, діти, залиште мене в живих.

Ви мене вже пожалійте,
Нареченого не вбийте.

Коли настав час лягати спати, мати сказала ведмедеві:

— А ти вже, так і бути, залишайся лежати собі біля пічки, уже тут ти сховаєшся од холоду й негоди.

Як почало розвиднятися, діти випустили ведмедя, і він затупав по заметах до лісу. З того часу ведмідь приходив до них щовечора в свій звичайний час. Він лягав біля вогнища і завжди дозволяв дітям з ним гратися і заповнювати цим своє дозвілля; і всі так до нього звикли, що навіть дверей не замикали, доки не з'являвся їхній чорний приятель.

Але ось надійшла весна, все навкруги зазеленіло, і сказав тоді ведмідь Білосніжці:

— Ну, тепер мені час іти, — ціле літо я до вас не прийду.

— Куди ж ти підеш, любий ведмедю? — спитала його Білосніжка.

— Мені треба йти до лісу, свої скарби од злих карликів стерегти. Взимку, коли земля замерзає, їх ніхто там не відкопає; але тепер, коли земля проти сонця відтанула і зігрілася, карлики, чого доброго, ще заберуться туди, та почнуть шукати скарби, докопаються і їх потягнуть; а що потрапить до них у руки, те заховують вони в свої печери, і не так уже легко буде розшукати.

Білосніжка дуже засумувала, що доводиться розлучатися. Коли вона відчинила двері, то ведмідь, пробираючись, зачепився за дверний гак, смикнувся і вирвав клопоть шкури, — і здалося Білосніжці, наче ото золото блиснуло; але вона не була в цьому впевнена. Ведмідь швидко побіг і незабаром зник за деревами.

Через деякий час мати послала дітей до лісу збирати сушняк. У лісі знайшли

вони велике зрублене дерево; лежало воно на землі, і біля стовбура в траві щось стрибало; але вони ніяк не могли розібрати, що це таке. Вони підійшли ближче, бачать — стоїть перед ними карлик, обличчя в нього старе, зморщене, і довга-предовга сива борода. Кінчик бороди якось потрапив у тріщину дерева, і людинка стрибала, як цуцик на прив'язі, і не знала, як їй свою бороду витягти.

Карлик витріщив на дівчат червоної палаючі очі і крикнув:

— Ну, чого стоїте, хіба не можна підійти і допомогти мені?!

— Та як це з тобою, чоловічку, сталося? — спитала його Червона Квіточка.

— Дурна гуско, та до того ж іще й дуже цікавишся усім, — відповів карлик. — Хотів я дерево розколоти, щоб дровець собі для пічки нарубати; коли класти товсті поліна, то наша їжа швидко підгоряє, — адже ми не такі прожерливі, як ви, грубий та жадібний народ. Клин я влучно увігнав, і все йшло як слід, але прокляте дерево було аж надто рівне — ото клин випадково й вискочив, а дерево так швидко зійшлося, що я й

не встиг витягти своєї гарної білої бороди. От вона і защемилася, і мені не можна тепер вибратися звідси. Ви чого смієтеся, дурні, товсті пики? Тьху, до чого ж ви бридкі!

Діти почали з усіх сил бороду тягти, але витягти її ніяк не могли: вже дуже міцно вона застряла.

— Я збігаю людей покличу, — сказала Червона Квіточка.

— Ет, голови ви баранячі! — перевіряв карлик. — Навіщо людей кликати — вас тут і двох вистачить. Кращого нічого надумати не можете?

— Ти вже потерпи трохи, — сказала Білосніжка, — я щось та придумаю, — і вона дістала з кишені маленькі ножиці й відрізала краєчок бороди. Як тільки карлик звільнився, він зараз же схопив мішок, наповнений золотом, захований під корінням, витяг його і промурмотів про себе: «Ото неотесаний народ, одрізали кусок такої чудової бороди!» Він схопив мішок свій на плечі і пішов, на дітей навіть не глянувши.

Захотілося незабаром після того Білосніжці й Червоній Квіточці наловити

риби на обід. Підійшли вони до струмка, бачать — стрибає над водою великий коник, немов у воду кинутись збирається. Підбігли вони і впізнали карлика,

— Ти куди це зібрався? — спитала його Червона Квіточка. — Чи не у воду стрибнути хочеш?

— Я не такий уже дурень, — крикнув їй карлик. — Хіба не бачите, що проклята риба мене за собою тягне?

Чоловічок сидів і вудив рибу, а вітер, на нещастя, заплутав його бороду у волосінь; і коли клюнула велика риба, в карлика не вистачило навіть сил її витягти; риба була сильніша за нього і тягла карлика за собою. Хоч як хапався він за траву та за очерет, нічого зробити не міг, і довелося йому нірнати слідом за рибою, от-от потягла б вона його у воду. Дівчатка наспіли якраз вчасно, підхопили карлика та й почали бороду з волосіні виплутувати, але нічого в них не виходило; борода і волосінь міцно переплуталися. Залишалось тільки одне — дістати невеличкі ножиці й відрізати бороду, — от і пропав іще кусок борода. Побачив це карлик, почав на них кричати:

— Хіба це діло, жаби ви такі, спотворювати людині обличчя? Мало вам того, що ви уже одного разу бороду обкарнали, а ось наважилися одрізати ще кусок, та до того ж і найкращий! Мені тепер до своїх і на очі показуватись не можна буде! Хай вам всячина! — Тут дістав він мішок з перлами, що був захований в очереті, і, не сказавши більше ні слова, потяг його кудись і зник за прибережним каменем.

Сталося так, що незабаром після того послала мати обох дівчаток до міста купити ниток, гілок, шнурків і стрічок. А дорога йшла долиною, де скрізь лежали в безладді величезні уламки скель. Та раптом побачили вони на небі великого птаха; він повільно кружляв над ними, спускаючись усе нижче, і сів, нарешті, поблизу на скелю. Потім вони почули різкий жалібний крик. Вони підбігли і з жахом побачили, що орел схопив їх старого знайомця карлика, збираючись його понести. Добрі діти зараз же вчепилися за чоловічка і почали його в орла віднімати, і випустив, нарешті, орел свою здобич. Не встиг карлик отямитись від

переляку, як почав кричати своїм верескливим голосом:

— Хіба не можна було поводитися зі мною ввічливіше? От ухопилися за мій тоненький сюртучок і весь його розірвали, весь він тепер у дірках, ах ви такі-сякі, незграбні та неповороткі!

Узяв потім карлик свій мішок з коштовним камінням і шмигнув знову до своєї печери під скелями. Але дівчата вже звикли до його невдячності; вони продовжували свій шлях, прийшли до міста і здійснили свої покупки.

Повертаючись назад через долину, вони побачили карлика: вибравши рівне містечко, карлик висипав з мішка коштовне каміння, не підозрюючи, що хтось буде так пізно проходити мимо. Вечірнє сонце падало на блискуче каміння, і воно так гарно сяяло і світилося різними кольорами, що діти зупинились і задивилися на нього.

— Чого ви стоїте, роззяви? — закричав карлик, і його попелясто-сіре обличчя зробилося від гніву червоне, як кіновар.

Він би лаявся ще й далі, але раптом почувся гучний рев, і чорний ведмідь

затупав з лісової хащі. Скочив зляканий карлик, але добратися до своєї лазівки не встиг — ведмідь був уже зовсім-зовсім близько. І крикнув карлик у великому страху:

— Добрий мій пане ведмедю, пощади ти мене, і я віддам тобі за це всі свої скарби! Подивись на це чудове коштовне каміння, що лежить перед тобою. Не убивай мене! Яка користь тобі з такого маленького, щуплого чоловічка? Та ти мене на зубах і не відчуєш; з'їж краще ось цих двох злих дівчаток; вони будуть для тебе ласим шматком, вони жирні, як молоді перепелиці, з'їж їх на славу!

Але ведмідь не звернув уваги на його слова і ударив злісного чоловічка лапою так, що той більше уже й не підвівся.

Дівчатка кинулися тікати, але ведмідь крикнув їм услід:

— Білосніжко, Червона Квіточко, не бійтеся, почекайте, я вас проведу.

Вони впізнали його по голосу, зупинились. Підійшов до них ведмідь, і раптом звалилася з нього ведмежа шкура, — і з'явився перед ними вродливий юнак, одягнений весь у золото.

— Я син короля, — сказав він, — я був зачарований цим злим карликом. Він украв у мене мої скарби, обернув мене в дикого ведмедя і примусив жити в лісі до того часу, поки його смерть не розчарує мене знову. А тепер він одержав належну відплату.

І вийшла Білосніжка за королевича заміж, а Червона Квіточка — за його брата; а великі скарби вони поділили між собою порівну. Стара мати жила ще довгі роки щасливо й спокійно разом із своїми дітьми. Два трояндові деревця вона взяла разом з собою, і вони росли перед її вікном, і щороку зацвітали на них чудові троянди — білі та червоні.

A highly decorative, symmetrical border surrounds the central text. It features intricate scrollwork, floral motifs, and a repeating pattern of small, stylized figures or leaves along the inner edge of the border.

Ганс
Крістіан
Андерсен

СНІГОВА КОРОЛЕВА

Оповідання перше,
*в якому йдеться про дзеркало
та скалки*

у так, починаємо! Коли ми дійдемо до кінця історії, — ми знатимемо більше, ніж зараз. Так ось, жив один лютий чорт. Він був дуже лютий, він був сам сатана!

Якось він був у дуже доброму настрої, тому що зробив собі дивне дзеркало. Це дзеркало мало незвичайну властивість — усе гарне і прекрасне зменшувалося в ньому до неможливого, а все негідне і погане виступало чіткіше і здавалося ще гіршим. Чудові краєвиди виглядали в ньому вареним шпінатом, а найкращі люди — потворами, або здавалося, що вони стоять на головах і в них нема животів. Обличчя робилися такі перекивлені, що їх не можна було пізнати, а якщо в кого було ластовиння — воно розпливалося на весь ніс або рот. — Це надзвичайно весело! — сказав чорт. Коли людині спадало

щось хороше на думку, в дзеркалі з'являлася жахлива гримаса, і сатана реготав, радіючи з цієї майстерної вигадки.

Усі, хто відвідував школу чорта, — а в нього була своя, чортівська школа, — розповідали скрізь про дзеркало, як про якесь чудо. «Лише тепер можна побачити, — казали вони, — якими є насправді весь світ і всі люди».

Вони всюди бігали з цим дзеркалом, і, нарешті, не залишилося жодної країни, жодної людини, що не відбилися б спотвореними в дзеркалі. Тоді учні чорта захотіли полетіти на небо і там поселитися. Чим вище вони підносилися, тим більше дзеркало кривилося; вони ледве тримали його. Вони підносилися вище та вище, і раптом дзеркало так затремтіло від жахливої гримаси, що вирвалося з рук, упало на землю і розбилося на тисячу мільйонів, більйонів і ще більше скалок. І ці скалки наробили ще більше нещастя, ніж саме дзеркало. Деякі з них, завбільшки як піщинка, літали скрізь по світу і, якщо потрапляли в око людині, там і залишалися. Людина з такою скалкою в очах бачила

все навиворіт або тільки саме погане, бо кожна скалочка мала ту ж силу, як і ціле дзеркало. Деяким людям крихітна скалочка дзеркала потрапляла в серце, — і це було найжахливіше: серце перетворювалося на маленьку крижинку. Одні скалки були такі великі, що їх можна було вставляти у вікна, але крізь ці шибки не варто було дивитися на своїх друзів. Інші скалки ішли на окуляри, і біда була тій людині, яка надівала їх, щоб краще бачити і мати правильну думку про те, що є перед очима. Чорт сміявся так, що от-от міг луснути, і радів, наче його приємно лоскотали.

А по світу літало ще багато скалок дзеркала.

Слухаймо ж далі!

Оповідання друге

Хлопчик і дівчинка

У великому місті, де так багато людей та будинків, що не вистачає місця, аби кожен міг відгородити собі невеличкий садок, і тому задовольняється лише кімнатними квітами в горщиках, жило двоє

маленьких дітей. Але вони мали садок більший за горщик для квітів! Вони не були братом і сестрою, та любили одне одного, як брат і сестра; їхні батьки жили в мансардах двох суміжних будинків. Там, де майже сходилися дахи обох будинків і між дахами йшли дощові ринви, виглядали маленькі віконечка. Ступнувши з якого-небудь віконечка на ринву, можна було опинитися біля вікна сусідів. Батьки мали великі дерев'яні ящики, і в них росла зелень для страв та кущики троянд, у кожному ящику — по одному. Кущики чудово розростались. Якось батьки вирішили поставити ці ящики впоперек ринв, ніби дві грядки квітів вирости між вікнами.

Горох спускався з ящиків униз, а троянди простягали довгі гілочки, що заглядали у вікна і перепліталися між собою. Це нагадувало тріумфальну арку з квітів та листя. Ящики були дуже високі; діти знали, що лазити на них не можна. Але батьки часто дозволяли хлопчикові й дівчинці ходити в гості одне до одного по даху і сидіти на маленькій лавочці під трояндами. Там вони так чудово гралися!

Узимку ці розваги припинялися. Вікна зовсім замерзали; але тоді діти нагрівали мідні гроші біля печі і прикладали до замерзлих вікон, відразу з'являлося чудове віконечко, таке кругле-кругле, і звідти визирало миле, ласкаве очко. Це виглядали зі своїх вікон маленький хлопчик і маленька дівчинка.

Хлопчика звали Кай, а дівчинку — Герда.

Улітку вони могли одним стрибком опинитися в гостях одне в одного, а взимку треба було спочатку спуститися на багато-багато східців униз, а потім зійти на стільки ж східців угору.

А надворі мела метелиця.

— Це білі бджілки рояться! — сказала стара бабуся.

— А в них також є своя Снігова Королева? — питав хлопчик, бо він знав, що у справжніх бджіл є одна головна бджола.

— Є і в них! — відповіла бабуся. — Вона літає там, де найгустіше сніжинок. Вона більша від усіх і ніколи не лишається на землі, а відлітає на чорну хмару. Інколи ночами пролітає вона вулицями

міста і заглядає у вікна, от вони від того і вкриваються крижаними візерунками, як квітами.

— Еге, ми це бачили! — казали діти і гадали, що це правда.

— А може Снігова Королева зайти сюди? — спитала якось дівчинка.

— Нехай спробує! — сказав хлопчик. — Я її посаджу у теплу піч, і вона розтане!

Але бабуся погладила його по голові і почала розповідати щось інше.

Увечері, коли Кай був дома і майже зовсім роздягся на ніч, він виліз на стілець коло вікна і подивився крізь маленьку дірочку в шибці. За вікном літали сніжинки, і одна з них, найбільша, упала на краєчок ящика з квітами. Сніжинка раптом почала рости дедалі більше й більше і стала нарешті молодою жінкою, закутаною в найтонший білий серпанок, зітканий з мільйонів зірчастих сніжинок. Жінка була така прекрасна та ніжна, але з криги, з сліпучої, іскристої криги. І все-таки жива!.. Очі блищали, як дві ясні зірки, але не було в них ні спокою, ні тепла. Вона кивнула хлопчикові і помавила його рукою. Хлопчик злякався й

зіскочив зі стільця; ніби велика птиця майнула надворі повз вікно.

Другого дня був славний мороз, а потім настала відлига, і незабаром наступила весна — сонце світило, зелень витикалася із землі, ластівки мостили гнізда, в кімнатах відчинили вікна, і діти сиділи знову в своєму маленькому садку на даху високо над усіма поверхами.

Троянди цвіли цього літа чудово, як ніколи! Дівчинка навчилася співати пісеньку, в якій теж говорилося про троянду.

Вона співала її хлопчикові, думаючи про свої троянди, і він підспівував їй.

Діти тримали одне одного за руки, цілували троянди, дивилися на сонечко і розмовляли з ним. Які стояли прекрасні літні дні, як добре було під кущами ароматних троянд, що, здавалося, вічно цвітуть і ніколи не пов'януть!

Кай і Герда сиділи і розглядали книжку з малюнками — звірами та пташками. Великий годинник на башті продзвонив п'ять разів.

— Ай! — раптом скрикнув хлопчик. — Мене щось кольнуло в серце, і щось упало в око!

Дівчинка обняла його за шию, він кліпав очима. Ні, нічого не було видно в оці.

— Я думаю, вже випало! — сказав він. Але у тому й річ, що не випало. То були скалочки, які відскочили від дзеркала, чарівного дзеркала сатани. Ми пам'ятаємо, що все велике й гарне здавалося в ньому нікчемним і гидким, а все зле і погане — ще чіткішим. Бідний Кай! Скалочка попала прямо в серце. Воно мусило перетворитися в крижинку. Біль уже минув, але скалки залишилися.

— Чого ти плачеш? — спитав він. — Ти тепер така негарна! Зі мною нічого не трапилося! Фу! — закричав він. — Цю троянду точить черв'як! Дивись! А ця зовсім крива! Ні, справді, це зовсім погані троянди. Не кращі за ящики, в яких стирчать! — І він, штовхнувши ногою ящики, вирвав обидві троянди.

— Кай, що ти робиш? — закричала дівчинка. А він, побачивши її переляк, вирвав ще одну, стрибнув у своє вікно і втік від маленької милої Герди.

З того дня, коли вона приносила книжки з малюнками, він їй казав, що це

годиться лише для немовлят. Розповідала що-небудь бабуса — він присікувався до кожного слова. Та хіба тільки це! Він дійшов до того, що надівав її окуляри і розмовляв так самісінько, як вона, і це смішило людей! А незабаром Кай вивчився передражнювати й мову і ходу всіх сусідів. Усе, що було в них нехорошого, всі їхні хиби, він умів виставити на показ, і люди казали:

— Що за голова в цього хлопця!

А причиною цьому були скалки дзеркала, що потрапили йому в око і в серце. Він дражнів навіть маленьку Герду, яка любила його від щирого серця. Його розваги зробилися зовсім інші, ніж раніше, вони стали зовсім незвичайні.

Якось узимку, коли випав сніг, він прийшов до Герди з великим збільшувальним склом і підставив під сніжинки полу своєї синьої курточки.

— Подивись у скло, Гердо! — сказав він.

Кожна сніжинка під склом здавалася набагато більшою, ніж насправді, і нагадувала розкішну квітку або десятикутну зірку. Це було так дивно!

— Подивись, як майстерно зроблено! — говорив Кай. — Це куди цікавіше, ніж справжні квіти! І яка точність! Жодної нерівної лінії! Якби вони тільки не танули!

Трохи згодом Кай прийшов у великих рукавицях із санками на спині й гукнув Герді прямо в вухо:

— Мені дозволили кататися на великому майдані з іншими хлопцями! — і втік.

Там, на майдані, найхоробріші хлопчики прив'язували свої санки до селянських саней і таким чином могли проїхати досить далеко. Було дуже весело. У розпалі розваг на майдані з'явилися великі сани, пофарбовані в білий колір. У них сиділа людина в хутряній білій шапці, закутана в білу хутряну шубу.

Сани об'їхали двічі навколо майдану. Кай швидко прив'язав до них свої сани і поїхав. Великі сани мчали дедалі швидше й швидше, а потім завернули з майдану у провулок. Людина в санях повернулася і дружньо кивнула Каю, ніби знайомому. Кай кілька разів хотів відв'язати свої санки, але людина в шубі все кивала

йому дружньо, і він їхав далі. Ось вони виїхали за міську браму. Сніг раптом повалив ще дужче. Стало зовсім темно, хлопчик не бачив навіть своєї простягнутої руки. Він хотів скинути мотузок, яким зачепився за великі сани, але його санчата ніби приросли до них і так само вихором летіли далі й далі.

Кай голосно закричав — ніхто не почув його. А сніг падав, і сани мчали, поринаючи в замети, стрибаючи через тини та рівчаки. Кай увесь тремтів, хотів гукнути на допомогу своїх батьків, але не міг.

Снігові пластівці дедалі росли, росли і, нарешті, зробилися як великі білі кури. Раптом вони розлетілися на всі боки, великі сани зупинилися, і людина в сніговій шапці та шубі встала. Шуба й шапка на ній були з снігу — це була жінка висока, струнка, сліпучо-біла. Це була Снігова Королева.

— Ми добре покаталися! — сказала вона. — Але ти замерз. Залазь у мою шубу!

І вона посадила хлопчика до себе в сани і загорнула своєю шубою. Кай ніби опустився в сніговий замет.

— Ти все ще мерзнеш? — спитала вона і поцілувала його в лоб. О, поцілунок її був холодніший за кригу! Він пройняв його наскрізь, аж до серця, а воно ж і без того було наполовину крижаним. Йому здалося, що от-от він умре. Та тільки одну мить — далі, навпаки, стало легше, Кай зовсім перестав мерзнути.

— Мої санки! Не забудь моїх санок! — було перше, про що він подумав, і крикнув. Санки міцно прив'язали до спини однієї з білих курок, яка полетіла за великими саньми. Снігова Королева ще раз поцілувала Кая, і він забув і Герду, і бабусю, і всіх удома.

— Ну, більше я тебе не цілуватиму, — сказала вона, — бо інакше ти умреш!

Кай глянув на неї. Вона була така прекрасна! Розумнішого, чарівнішого обличчя він не міг собі уявити. Тепер вона не здавалася йому більше крижаною, як тоді, коли з'явилася за вікном і кивала йому. Тепер уже все в ній здавалося йому довершеністю. Він зовсім не боявся її. Він розказав їй, що знає всі чотири дії арифметики, навіть з дробами, знає, скільки в кожній країні квадратних миль

і скільки жителів, а вона на все тільки усміхалася. Тоді йому здалося, що насправді він знає досить мало, і Кай глянув угору в безмежний повітряний простір... Раптом Снігова Королева злетіла з ним на чорну хмару. Буря вила і стогнала, ніби співала старовинні пісні. Вони летіли над лісами та озерами, над морем і твердою землею. Під ними дули холодні вітри, вили вовки, над ними літали з криком чорні ворони, а високо вгорі світив місяць, великий та ясний. На нього дивився Кай усю довгу-довгу зимову ніч. Удень він спав біля ніг Снігової Королеви.

Оповідання третє

Садок жінки, яка знала чари

Що ж трапилося з маленькою Гердою, коли Кай не повернувся? І де він подівся? Ніхто не знав цього, ніхто не міг дати відповіді. Хлопчики розповідали тільки, що бачили, як він прив'язав санки до великих розкішних саней, які потім завернули у провулок і виїхали за браму міста. Ніхто не знав, де він тепер.

Багато сліз було пролито за ним. Гірко й довго плакала Герда. Нарешті вирішили, що Кай помер; може, потонув у річці, що протікала близько міста. О, як довго тяглися сумні зимові дні.

Та ось прийшла весна з теплим сонячним промінням.

— Кай помер, — сказала Герда, — і більше не повернеться!

— Не вірю! — відповів сонячний промінь.

— Він помер і більше ніколи не повернеться! — повторила вона ластівкам.

— Не віримо! — відповіли вони.

Тоді сама Герда перестала вірити.

— Я взую свої нові червоні черевички, — сказала вона якось уранці, — ті, яких Кай ні разу не бачив, і піду до річки спитати про нього.

Було рано. Вона поцілувала бабусю, яка ще спала, взула червоні черевички і побігла сама-самісінька за місто, прямо до річки.

— Це правда, що ти взяла мого маленького товариша? Я подарую тобі мої червоні черевички, якщо ти віддаси мені його назад.

І дівчинці здалося, що хвилі якось дивно кивають їй. Тоді вона скинула свої червоні черевички, найдорожчу річ, яка в неї була, і кинула їх у річку. Але черевички впали якраз близько берега, і хвилі відразу винесли їх на землю. Ріка ніби не хотіла брати у дівчинки її найдорожчу річ, бо не могла повернути їй Кая. А дівчинка подумала, що кинула черевички не досить далеко, влізла в човен, який гойдався в комишах, стала на краєчок корми і знову кинула черевички в воду. Човен не був прив'язаний і відштовхнувся від берега. Дівчинка хотіла швидше вистрибнути на землю, але, поки пробиралася з корми на ніс, човен відійшов уже далеко від берега і швидко поплив за течією.

Герда дуже перелякалася, почала плакати і кричати, але ніхто, крім горобців, не чув її. Горобці ж не могли перенести її на землю, вони тільки летіли за нею уздовж берега і, ніби бажаючи її втішити, цвірінчали: «Ми тут! Ми тут!»

Човен плив за водою далі й далі. Герда сиділа смирно в самих панчішках, її червоні черевички пливли за човном.

Обидва береги ріки були дуже красиві. Цвіли чудові квіти, стояли високі розлогі дерева, на луках паслися вівці та корови. Але ніде не видно було жодної людини.

«Може, річка несе мене до маленького Кая!» — подумала Герда, повеселішала, підвелася на ніжки і довго милувалася гарними зеленими берегами. Аж ось вона припливла до великого вишневого садка, в якому стояла маленька хатинка під солом'яною стріхою з дивними червоними і блакитними віконцями. Перед дверима виструнчилися два дерев'яні солдати і віддавали рушницями честь усім, хто проходив мимо. Герда гукнула їм — вона думала, що солдати живі. Але, звичайно, вони нічого не відповіли. Човен підплив зовсім близько, трохи не до самого берега.

Дівчинка гукнула ще голосніше. З хатинки вийшла, спираючись на костур, стара-престара бабуса у великому солом'яному капелюсі, на якому були намальовані дивні квіти.

— Ах, бідна маленька дівчинка! — сказала стара. — Як це же ти потрапила

на таку велику і бурну річку та запливла так далеко?

З цими словами бабуся зайшла у воду, зачепила костуром човен, притягла його до берега і висадила Герду.

Герда дуже зраділа, що, нарешті, опинилася на землі, хоча трошки й побоювалася старої.

— Ходімо, розкажеш мені, хто ти така і як сюди дісталася! — сказала бабуся.

Герда почала про все їй розповідати, а бабуся похитувала головою і повторювала: «Хм, хм!» От дівчинка скінчила і спитала бабусю, чи не бачила вона Кая. Та відповіла, що він ще не проходив тут, але, напевне, йтиме, так що дівчинці нема чого сумувати — хай краще покуштує вишень та подивиться на квіти в саду, вони кращі, ніж намальовані в якій завгодно книжці з малюнками, і кожна з квіток уміє розповідати казки. Тут бабуся взяла Герду за руку, повела до себе в хатинку і замкнула двері на ключ.

Вікна були високо від підлоги і всі різнокольорові — червоні, блакитні, жовті — тому сама кімната світилася дивним різнобарвним світлом.

На столі стояла корзина зі стиглими вишнями, і Герда могла їсти їх досхочу. Поки вона їла, бабуся розчісувала їй волосся золотим гребінцем. Волосся кучерявилося і оточувало золотим сяйвом свіженьке, кругле, як троянда, личко дівчинки.

— Давно вже я хотіла мати таку милу маленьку дівчинку! — сказала бабуся. — От побачиш, як добре ми заживемо з тобою.

І чим довше вона чесала кучері дівчинці, тим більше забувала Герда свого названого братика Кая. Стара жінка вміла чарувати. Але вона не була лихою чарівницею. Вона чарувала тільки трошки, для розваги, а зараз їй дуже захотілося лишити Герду в себе. Тому вона пішла в садок, торкнулася своїм костюмом усіх троянд, і ті, як стояли розквітлі й нишні, так і опустилися глибоко-глибоко в землю, і сліду від них не стало. Бабуся боялася, що Герда, побачивши троянди, згадає про свої, а потім про Кая і втече від неї.

Зробивши свою справу, бабуся повела Герду в квітник. Які пахощі, яка розкіш!

Тут було стільки найрізноманітніших квітів кожної пори року. У цілому світі не могли б відшукати книжки з малюнками, барвистішими і прекраснішими за цей квітник. Герда стрибала від задоволення і гралася між квітів, поки сонце не сіло за високими вишневими деревами. Тоді бабуся поклала її в гарненьке ліжечко з червоними шовковими подушками, набитими блакитними фіалками. Дівчинка заснула, і їй снилися чудові сні.

Другого дня Герді знову дозволили гратися серед квітів на сонечку. Так минуло багато днів. Герда знала кожну квіточку, та хоч їх було й багато, їй все-таки здавалося, що якоїсь не вистачає. Але якої?

Одного ранку вона сиділа і розглядала солом'яний капелюх бабусі, на якому були намальовані квіти. Найкращою серед них була троянда, — бабуся забула її стерти, коли загнала інші живі троянди під землю. От що значить неухважність.

— Як, тут нема троянд? — скрикнула Герда і побігла шукати їх по клумбах. Шукала, шукала і не знайшла жодної!

Тоді дівчинка сіла на землю й заплакала. Теплі сльози впали якраз на те

місце, де стояв раніше один із кущів троянд. Як тільки сльози змочили землю, вмить з неї виріс кущ — такий же свіжий, квітучий, як і раніше.

Герда обняла його, поцілувала троянди і раптом згадала про ті чудові троянди, що цвіли у неї вдома, а разом з ними і про Кая.

— Ой, як я забарилася! — сказала дівчинка. — Адже мені треба шукати Кая! Чи не знаєте ви, де він? — спитала вона у троянд. — Чи ви вірите тому, що він умер і не повернеться більше?

— Він не вмер! — сказали троянди. — Адже ми були під землею, куди йдуть усі померлі, але Кая між ними нема.

— Дякую вам! — сказала маленька Герда і пішла до інших квітів, заглядала в їхні чашечки й питала: «Чи не знаєте ви, де Кай?»

Але кожна квітка грілася на сонечку і думала тільки про свою власну казку або історію, їх наслухалася маленька Герда багато, але жодна з квіток не сказала ні слова про Кая.

І вона побігла у кінець садка. Хвіртка була зачинена на засув. Але Герда так

довго смикала заіржавілий засув, що він піддався, хвіртка відчинилася, і дівчинка так, як була босоніж, побігла шляхом.

Разів зо три вона оглянулася назад, але ніхто не гнався за нею. Нарешті, дівчинка втомилася, сіла на камені й поглянула навкруги: літо вже минуло, настала пізня осінь, а в чарівному садку бабусі, де завжди сяяло сонце і цвіли квіти всіх часів року, цього й не було помітно.

— Ой, як же я забарилася! Уже осінь надворі. Ні, спочивати не можна! — сказала маленька Герда і знову рушила в путь.

Ох, як втомилися і нили її маленькі ніжки! Як холодно та вогко було навколо. Довге листя на вербі зовсім пожовкло, туман сідав на нього великими краплинами і стікав, немов дощ, на землю. Листя падало одне за одним. Лише терен стояв, укритий ягодами, але такими терпкими!

Яким же сірим, сумним здавався цілий світ!

Оповідання четверте

Принц і принцеса

Герді знову довелося сісти перепочити. На снігу прямо проти неї стрибнув великий ворон. Він довго-довго дивився на дівчинку, киваючи їй головою, і, нарешті, заговорив:

— Кар-кар! Дррррастуй!

Краще вимовити людською мовою не вмів, але, видно, бажаючи дівчинці добра, спитав її, куди це вона бреде по світу сама-самісінька. Слова «сама-самісінька» Герда зрозуміла дуже добре і відчула відразу все їхнє значення. Вона розповіла воронові про своє життя і спитала, чи не бачив він Кая. Ворон замислено похитав головою і сказав:

— Можливо! Можливо!

— Та невже? — гукнула дівчинка і трохи не задушила ворона поцілунками.

— Спокійніше, спокійніше! — сказав ворон. — Я гадаю, що це був твій милий Кай. Але тепер він, напевне, забув тебе зі своєю принцесою.

— Хіба він живе у принцеси?

— А от послухай! — сказав ворон. — Тільки мені дуже важко розмовляти по-вашому. От якби ти розуміла воронячу мову, я б тобі розповів про все набагато краще.

— Ні, цього мене не вчили! — говорила Герда. — Моя бабуся — та все розуміє і теж, напевне, вміє розмовляти цією мовою.

— Ну, нічого! — сказав ворон. — Розповім, як зумію, хоч і погано.

І він розповів про все, що тільки знав.

— У цій країні, де ми зараз з тобою сидимо, є принцеса, така розумна, що їй сказати не можна. Вона прочитала всі газети на світі й уже забула все, що прочитала, — отака розумна! Якось сиділа вона на своєму троні, а це, між іншим, як кажуть, не так уже приємно, і почала наспівувати пісеньку: «Чому б мені не вийти заміж?»

«А й насправді», — подумала вона і вирішила вийти заміж. Але вона хотіла мати чоловіка, який би зумів підтримати розмову, коли з ним заговорять, а не такого, що вміє тільки пишатися, бо це дуже нудно. От барабаном скликали всіх

придворних дам і оголосили бажання принцеси. Усі вони були дуже задоволені. «Це нам до вподоби! Ми й самі недавно про це думали!» — казали вони. Ти можеш повірити кожному моєму слову, — додав ворон, — у мене є наречена, вона гуляє зовсім вільно по всьому палацу і все мені розповідає.

Його наречена, звичайно, була також ворона. Адже кожен шукає собі дружину до пари, от і ворон обрав ворону.

— Другого дня всі газети вийшли з рамкою з сердечок і з вензелями принцеси. В газетах було оголошено, що кожен молодий чоловік приємної зовнішності може з'явитися в палац і поговорити з принцесою. Того, хто буде триматися зовсім вільно, як дома, і буде найкрасномовніший з усіх, принцеса візьме собі за чоловіка.

— Так, так, — повторив ворон, — ти можеш мені повірити, це так само вірно, як те, що я тут сиджу. Народ юрбою ринув до палацу. Давка, штовханина! Але ні в кого нічого не вийшло ні першого, ані другого дня. На вулиці всі говорили дуже добре, а тільки-но ступали

на поріг палацу і бачили гвардію, усю в сріблі, а на сходах лакеїв у золоті, великі освітлені зали, — як одразу їх брав страх. От і стоять тоді перед троном, де сидить принцеса, і не можуть нічого вимовити, тільки повторюють останнє слово, що сказала принцеса. А їй же зовсім не те було потрібно! Справді, ніби їх усіх обпоювали дурманом! А як тільки вони виходили за ворота, знову могли розмовляти. Від воріт до дверей палацу тягнувся довгий-предовгий хвіст людей, я сам був там і бачив це! — вів ворон далі. — Їм хотілося їсти й пити, але з палацу їм не винесли навіть склянки води. Правда, хто був розумніший, той про запас узяв з собою бутербродів, але не ділився зі своїм сусідом, думаючи про себе: «Хай виглядають охлялими — принцеса не візьме їх».

— Ну, а Кай, маленький Кай? — спитала Герда. — Коли ж він прийшов? Був і він у натовпі?

— Чекай, чекай! Тепер ми саме дійшли до нього. Це було на третій день. З'явився невеличкий чоловік, ні в кареті, ні верхи, а просто прийшов пішки, і прямо у

палац! Його очі блищали, як твої. Волосся у нього було довге, але одягнений він був бідно.

— Це Кай! — зраділа Герда. — Так, я знайшла його! — і вона заплескала в долоні.

— За спиною у нього була невеличка торбинка! — продовжував ворон.

— Ні, це, напевне, були його саночки, — сказала Герда, — він пішов з дому з саночками.

— Можливо, — мовив ворон, — я не роздивився як слід. Але я добре знаю від моєї нареченої, що, зайшовши в палац і побачивши гвардію у сріблі, а на сходах лакеїв у золоті, він анітрошки не збентежився, кивнув їм головою і сказав: «Нудно, напевне, стояти на сходах, я краще піду в кімнати!» Таємні радники і генерали ходили босоніж, розносячи золоті блюда, — урочистіше не можна уявити. А його чоботи гучно рипіли, та це його не турбувало.

— Це, напевне, Кай! — скрикнула Герда. — Я знаю, у нього були нові чоботи. Я сама чула, як вони рипіли, коли він приходив до бабусі.

— Так, вони рипіли здорово! — продовжував ворон. — Зовсім сміливо підійшов він до принцеси, яка сиділа на перлині, завбільшки з веретено, а всі придворні дами зі своїми фрейлінами, і фрейліни цих фрейлін, і всі кавалери зі своїми камердинерами, і камердинери цих камердинерів, і їхні хлопчики-служники стояли навколо. Чим далі хто стояв від принцеси і ближче до дверей, тим пихатіше тримався. На хлопчика-служника, який завжди носить пантофлі, й дивитись не можна було, такий гордий стояв він на дверях.

— Це все, напевне, було дуже страшно, — сказала Герда. — А Кай, він сподобався принцесі?

— Він з нею розмовляв так гарно, як я, коли говорю по-воронячи. Це я чув від моєї нареченої. Він тримався вільно і дуже мило. Він заявив, що прийшов не сватати, а тільки послухати мудрі розмови принцеси. Ну, і от вона йому сподобалася, і він їй також.

— Так, це, напевне, був Кай! — сказала Герда. — Ах, проведи ж мене швидше в палац!

— Це легко сказати! — відповів ворон. — Але як це зробити? Стривай, я пораджуся з моєю нареченою. Вона вже щось придумає і скаже нам. Ти думаєш, що тебе так просто і пустять у палац? Аякже, таким маленьким дівчаткам, як ти, не дозволяють туди й заходити.

— Мене пустять! — мовила Герда. — Якби Кай почув, що я тут, він одразу прибіг би за мною.

— Почекай мене біля парканчика, — сказав ворон, кивнув головою і полетів.

Ворон повернувся пізно ввечері.

— Кра! Кра! — закаркав він. — Моя подруга посилає тобі тисячу привітань і оцю маленьку паляничку, — вона взяла її на кухні. Там їх багато, а ти, напевне, голодна. Ну, це неможливо, щоб тебе впустили в палац, ти ж босоніжка. Гвардійці в сріблі і лакеї в золоті цього не дозволять. Але ти не плач. Ти будеш там. Моя подруга знає, як пройти в спальню принцеси з чорного ходу, і знає, де дістати ключ.

Вони пішли садом, довгими алеями, де падало пожовкле листя одне за одним. Коли всі вогні в палаці погасли,

ворон провів дівчинку у маленькі нанів-відчинені двері.

О, як билося серце Герди від страху і палкого бажання побачити Кая! Дівчинка піби збиралася зробити щось лихе, а вона ж тільки хотіла взнати, чи живий її маленький Кай. Так, він повинен бути тут! Герда так живо уявляла собі його розумні очі, довге волосся, усмішку... Як він усміхався їй, коли вони бувало сиділи поряд під кущами троянд! А як зрадіє він тепер, коли побачить її, почує, який довгий шлях пройшла вона ради нього, дізнається, як сумували за ним усі рідні... Ах, вона відчувала і радість і страх!

Та ось вони вже на сходах.

На шафі горіла лампочка, а на підлозі сиділа ручна ворона і озиралася на всі боки. Герда вклонилася їй, як учила робити її бабуся.

— Мій наречений розповів мені про вас стільки доброго! — сказала ручна ворона. — Чи не можете ви взяти лампу, а я піду вперед. Ми підемо прямо і нікого тут не зустрінемо.

— А мені здається, що хтось іде за нами! — сказала Герда, і в ту ж хвилину

повз неї пролетіли якісь тіні: коні з розпущеними гривами і тонкими ногами, мисливці, дами та кавалери верхи.

— Це сні! — сказала ручна ворона. — Тим краще для нас, — зручніше буде роздивитися сонних. Я сподіваюся, що, коли ви будете в пошані та честі, ви покажете, що у вас благородне серце.

— Це цілком зрозуміло! — сказав лісовий ворон.

Тут вони увійшли в першу залу, всю оббиту рожевим атласом та заткану квітами. Повз дівчинку знову пролинули сні, але так швидко, що вона не встигла роздивитися вершників.

Зали були розкішніші одна за одну — просто можна було засліпнути. Нарешті, вони дійшли до опочивальні. Стеля її нагадувала верхів'я величезної пальми з дорогоцінним кришталевим листям. З середини стелі спускалася товста золота стеблина, на якій висіли два ліжка, що мали форму лілії. Одне було біле, і в ньому спала принцеса, друге — червоне, і в ньому Герда сподівалася знайти Кая. Дівчинка злегка одгорнула одну з червоних пелюсток і побачила темнорусяву

потилицю. О, це був Кай! Вона голосно вигукнула його ім'я і піднесла лампу до його обличчя. Сни з шумом полетіли геть, хлопець прокинувся і повернув голову.

О! Це був не маленький Кай!

Принц був схожий на нього лише з потилиці. З пелюсток білої лілії визирнула принцеса і спитала, що трапилось. Маленька Герда заплакала і розповіла всю свою історію і все, що зробили для неї ворони.

— Ох, маленька бідолашко! — мовили принц і принцеса, а ворон похвалили і сказали, що вони на них не сердяться, але щоб більше так не робили. Проте ворони мусять одержати нагороду.

— Хочете ви літати на волі, — спитала принцеса, — або мати постійну посаду придворних ворон і все те, що залишається на кухні?

Обидві ворони вклонилися і подякували за постійну посаду тому, що подумали про старість. Вони сказали: «На схилі віку добре було б бути забезпеченими шматком хліба».

Принц підвівся зі свого ліжка і запропонував його Герді. Більше він поки

що нічого не міг зробити. Вона склала свої маленькі ручки і подумала: «Які хороші бувають люди і звірі!» Потім заплющила очі і солодко заснула. Сни знову прилинули в опочивальню. Здавалося, вони везли на маленьких саночках Кая, який кивав Герді головою. Але, на жаль, це був лише сон, і все зникло, коли дівчинка прокинулась.

Другого дня її одягли з голови до ніг у оксамит та шовк і запропонували залишитися в палаці і жити з ними, але вона попросила лише маленькі санки з конем і пару чобітків. Дівчинка хотіла знову їхати в далекий світ розшукувати Кая.

Їй дали і чобітки, і муфту, і чудове платтячко, а коли вона попрощалася з усіма, до воріт під'їхала карета з чистого золота. Герб принцеси і принца блищав на ній, як зірка, кучери, лакеї, фореїтори — їй дали і фореїторів — усі були в маленьких золотих коронах. Принц і принцеса посадили її в карету і побажали щасливої дороги. Лісовий ворон, який уже одружився з ручною вороною, проводжав її перші три милі і сидів у кареті поряд з дівчинкою — він не міг

їхати, сидючи спиною до коней. Ручна ворона стояла на дверях і махала крилами. Вона не поїхала проводити дівчинку, бо в неї боліла голова з того часу, як мала постійну посаду і багато їжі. У кареті було повно пряників і кренделів, а в сидінні росли фрукти і горіхи.

— Прощавай! Прощавай! — кричали принц і принцеса, і Герда заплакала, і ворон також. Так проїхали вони перші три милі. Тут і ворон попрощався з дівчинкою. Це була важка розлука. Ворон злетів на дерево і махав своїми чорними крилами доти, доки карета, блисуча, як сонце, не зникла з очей.

Оповідання п'яте

Маленька розбійниця

Вони їхали темним лісом, але карета світила, наче ліхтар, і заслінила очі розбійникам, а вони цього не стерпіли.

— Золото! Золото! — закричали вони, кинулись на карету, схопили коней, убили маленьких кучера і служників і витягли з карети Герду.

— Яка ситенька, яка маленька, напевне, горішками відгодована! — сказала стара розбійниця з довгою колючою бородою і волохатими бровами, що насунулися на очі.

— Жирненька, як молоденький баранчик! Яка ж це вона на смак! — І вона витягла гострий блискучий ніж. Це було жахливо!

— Ай! — закричала вона раптом, її вкусила за вухо власна донька, що сиділа у неї за спиною і була така свавільна та дика, просто страх!

— Ах ти, жахливе дівчисько! — закричала мати і не встигла убити Герду.

— Вона гратиметься зі мною, — сказала маленька розбійниця, — і віддасть мені свою муфту, своє гарне платтячко і спатиме зі мною в моєму ліжку.

І дівчинка знову так укусила матір за вухо, що та підстрибнула і закрутилася на одному місці. Розбійники зареготали:

— Ач, як танцює зі своїм дівчиськом!

— Я хочу сісти в карету! — закричала маленька розбійниця і одразу здійснила своє бажання, тому що була дуже розпещена і уперта. Вона і Герда сіли

в карету і помчали в глиб лісу по пнях та камінню. Маленька розбійниця була така на зріст, як Герда, але дужча за неї, ширша в плечах і смаглява. Очі в неї були чорні, вони дивилися якимось сумно. Вона обняла Герду за стан і сказала:

— Вони не вб'ють тебе, поки я на тебе не розсерджуся. Ти принцеса?

— Ні, — сказала Герда і розповіла про все, що їй довелося пережити і як вона любить маленького Кая.

Маленька розбійниця подивилася зовсім серйозно на неї і мовила:

— Вони не вб'ють тебе, навіть коли я розсерджуся на тебе, — я краще сама уб'ю тебе!

І вона витерла сльози Герді, а потім сховала обидві руки в її гарненьку муфточку, м'яку та теплу.

От карета зупинилася. Вони в'їхали на подвір'я розбійницького замку. Він увесь згори донизу потріскався, гайвороння вилітало з великих щілин. Вибігли величезні бульдоги, і здавалося, кожен з них може проковтнути людину. Вони підстрибували високо вгору, але не гавкали. Це їм було заборонено.

Посеред величезної зали, з напівзруйнованими закуреними стінами та кам'яною підлогою, палав вогонь. Дим підіймався до стелі і сам собі шукав виходу. Над вогнем кипів у величезному казані суп, а на рожнах смажилися зайці та кролики.

— Ти спатимеш цю ніч зі мною, біля моїх маленьких звірят! — сказала розбійницька дівчинка.

Дівчаток нагодували і напоїли, і вони пішли в свій кут, де лежала солома, вкрита килимами.

Вище над ними, на жердинках та перекладинах, сиділо більше сотні голубів. Усі вони, здавалося, спали, але, коли підійшли дівчатка, трохи заворушилися.

— Вони всі мої! — сказала маленька розбійниця, схопила швидко одного і потрусила так, що той замахав крилами. — Поцілуй його! — гукнула вона, сунувши голуба Герді просто в обличчя. — А ось тут сидять лісові пустуни! — продовжувала вона, показуючи на двох голубів, що сиділи у невеличкій заглибині стіни, за дерев'яними ґратами. — Ці двоє — лісові пустуни! Їх треба тримати замкненими, а то враз полетять. А от мій

любий дідуганчик «Бе», — і дівчинка потягла за роги прив'язаного до стіни північного оленя в блискучому мідному нашійнику. — Його теж треба тримати на прив'язі, бо втече. Щовечора я лоскочу його під шиєю моїм гострим ножом, — він дуже цього боїться.

І маленька розбійниця витягла з розколини в стіні довгий ніж і провела ним по шиї оленя. Бідна тварина почала брикатися, а дівчинка зареготала і потягла Герду до постелі.

— Хіба ти спиш з ножом? — спитала її Герда, з острахом дивлячись на цю річ.

— Завжди! — відповіла маленька розбійниця. — Хто знає, що може трапитися. Але розкажи мені ще про маленького Кая і про те, як ти мандрувала по світу.

І Герда розповідала знову все спочатку, а лісові голуби воркотіли вгорі, в своїй клітинці; інші голуби вже спали. Маленька розбійниця обняла однією рукою Герду, — в другій у неї був ніж, — захропіла. Але Герда не могла заплющити очей. Вона не знала, чи вб'ють її, чи залишать живою. Розбійники сиділи навколо вогню, співали й пили вино, а

стара розбійниця перекидалася. О, як страшно було дивитися на це маленькій дівчинці! Раптом лісові голуби сказали:

— Курр! Курр! Ми бачили маленького Кая. Біла курка несла на спині його саночки. Він сидів у санках Снігової Королеви, вони їхали лісом, коли ми ще лежали в гнізді. Вона дихнула на маленьких голуб'ят, і, крім нас двох, усі вмерли. Курр! Курр!

— Що ви там говорите нагорі? — спитала Герда. — Куди поїхала Снігова Королева? Ви знаєте про це?

— Вона поїхала, напевне, в Лапландію, — відповіли голуби, — адже там завжди сніг і лід. Спитай у нівнічного оленя, що стоїть на прив'язі.

— Так, там завжди сніг і крига, там так чудово, прекрасно! — сказав північний олень. — Там можна стрибати на волі по величезних, блискучих, крижаних полях, там стоїть літнє шатро Снігової Королеви. Але її найулюбленіший палац коло Північного полюса, на острові, що зветься Шпіцберген.

— О, Кай! Маленький Кай! — зітхнула Герда.

— Лежи тихо, — сказала маленька розбійниця, — а то я штрикну тебе ножом.

Вранці Герда розповіла їй, що чула від лісових голубів. Маленька розбійниця серйозно подивилася на Герду, кивнула головою і сказала:

— Ну, хай буде так... Хай буде так. А ти знаєш, де Лапландія? — спитала вона у північного оленя.

— Хто ж це може знати краще за мене? — відповів олень, і очі в нього заблищали. — Там я народився і виріс, там стрибав по снігових полях.

— Так слухай! — сказала Герді маленька розбійниця. — Бачиш, усі наші пішли, вдома одна мати, але трохи згодом вона засне. Тоді я дещо для тебе зроблю.

Дівчинка стрибнула з ліжка, обняла матір, смикнула її за бороду і сказала:

— Доброго ранку, мій любий козлику!

А мати нащипала їй ніс так, що він почервонів і посинів, але все це робилося з великої любові.

Коли стара хильнула з сьомої пляшки і захропла, маленька розбійниця підійшла до північного оленя і сказала:

— Я ще могла б довго розважатися з тобою, бо ти дуже смішний, коли тебе лоскочуть гострим ножом, але нехай вже буде так. Я відв'яжу тебе і випущу на волю. Ти можеш утекти в свою Лапландію, але за це ти мусиш віднести до палацу Снігової Королеви цю дівчинку, там її названий братик. Ти, звичайно, чув, що вона розповідала. Вона говорила досить голосно, а ти завжди підслухуєш.

Північний олень застрибав від радості. Маленька розбійниця посадила на нього Герду, міцно прив'язала її про всяк випадок і підсунула під неї подушечку, щоб було зручніше сидіти.

— Ну, хай вже буде так, — сказала вона далі, — візьми назад твої хутрянні чобітки, бо буде холодно. А муфту я вже лишу собі, надто вона гарненька. Проте мерзнути я тобі не дам. Ось материні рукавиці, вони тобі будуть аж по лікті. Засувай у них руки. Ну ось, тепер рука у тебе, як у моєї матері.

Герда плакала від радості.

— Терніти не можу, коли скиглять! — сказала маленька розбійниця. — Тепер тобі треба дивитися весело. Ось на тобі

ще дві хлібини й окорок. Ти не будеш голодувати.

І хлібини й окорок вона прив'язала до оленя. Потім маленька розбійниця відчинила двері, заманила усіх величезних собак у дім, перерізала своїм гострим ножем вірьовку, якою був прив'язаний олень, і сказала йому:

— Ну, біжи! Тільки бережи маленьку дівчинку!

Герда простягла маленькій розбійниці обидві руки у величезних рукавицях і сказала:

— Прощавай!

Північний олень помчав через пні та каміння лісом, болотами, степами так швидко, як міг. Вовки вили, круки кричали.

— Фук! Фук! — почулося раптом з неба, і воно ніби зачихало вогнем.

— Ось моє рідне північне сяйво! — сказав олень. — Дивись, як світить!

І він побіг далі, не зупиняючись ні вдень, ні вночі.

Хліб вони вже з'їли, окорок також і, нарешті, опинилися в Лапландії.

Оповідання шосте

Лапландка і фінка

Олень зупинився біля жалюгідної хатинки. Дах спускався до самої землі, а двері були такі низенькі, що людям доводилося пролазити в них рачки. Дома була одна стара лапландка, вона смажила при світлі лойового каганця рибу. Північний олень розповів усю історію Герди, але спочатку свою власну, — вона здавалася йому значно важливішою. А Герда так задубіла від холоду, що їй говорити не могла.

— Ах ви, бідолахи! — сказала лапландка. — Вам ще далеко треба бігти. Доведеться пройти миль сто, поки дістанетесь Фінляндії, де Снігова Королева живе на дачі і щовечора запалює блакитні бенгальські вогні. Я напишу кілька слів на сухій рибі-трісці, паперу в мене немає, а ви віднесете її фінці, яка живе в тих місцях і краще за мене навчить, що треба робити.

Коли Герда зігрілася, наїлася і напилася, лапландка написала кілька слів

на сухій рибі-трісці, наказала Герді добре її берегти, потім прив'язала дівчинку до спини оленя, і той знову побіг.

— Фук! Фук! — знову лунало в повітрі. Цілу ніч спалахувало чудове блакитне північне сяйво. Так добіг олень з Гердою до Фінляндії і постукав у димар фінки — дверей у неї зовсім не було.

Всередині було так жарко, що фінка, маленька жінка, була майже гола. Вона швидко стягла з Герди плаття, рукавиці й чобітки, — інакше Герді було б надто жарко, — поклала оленю на голову крижину і почала читати те, що було написано на сухій рибі-трісці. Вона прочитала все з початку до кінця тричі, поки не вивчила напам'ять, і потім сунула тріску в казан із супом. Адже риба ще могла згодитися, а у фінки нічого даремно не пропадало.

Тут олень розповів спочатку свою історію, а потім історію Герди. Фінка кліпала розумними очима, але не казала ні слова.

— Ти дуже мудра жінка! — сказав тоді олень. — Ти можеш зв'язати однією ниткою усі чотири вітри. Коли шкіпер

розв'яже один вузол — повіє ходовий, розв'яже другий — розгодиниться, а коли розв'яже вже третій і четвертий — зніметься така буря, що поламає на трісочки дерева. Чи не даси ти для дівчинки такого напою, що надав би їй силу дванадцяти богатирів? Тоді б вона подолала Снігову Королеву.

— Силу дванадцяти богатирів? — спитала фінка. — А якже! Хіба це допоможе їй? — Тут вона взяла з полиці великий сувій паперу і розгорнула його. На ньому стояли якісь дивні письмена. Фінка почала читати їх і читала, доки піт не виступив у неї на чолі.

Олень знову почав просити за Герду, а сама Герда дивилася на фінку такими зворушливими, повними сліз очима, що та знову закліпала, відвела оленя в куток кімнати і, міняючи йому лід на голові, прошепотіла:

— Маленький Кай справді у Снігової Королеви, але він дуже задоволений і щасливий і думає, що це найкраще місце на світі. А все тому, що в нього в серці і в оці сидять скалки дзеркала, їх треба викинути, бо інакше він ніколи

не буде людиною, і Снігова Королева на-
завжди матиме над ним владу.

— А ти не можеш допомогти чим-не-
будь Герді, щоб вона стала сильнішою за
всіх?

— Я не можу дати їй більше сил, ніж
у неї є зараз. Хіба ти не бачиш, яка ве-
лика її сила? Хіба ти не бачиш, що їй
підкоряються і люди, і тварини? Адже
вона боса обійшла півсвіту. Не в нас по-
зичати їй сили. Сила — в її серці. Якщо
вона сама не зможе пройти у замок Сні-
гової Королеви і вийняти з серця Кая
скалки, ми не зможемо й поготів. За дві
милі звідси починається сад Снігової Ко-
ролеви. Віднеси туди дівчинку і спусти
біля великого куща, що стоїть на снігу
вкритий червоними ягодами, і швидко
повертайся назад, не барися ні хвилинки.

З цими словами фінка посадила Герду
на спину оленя, і той побіг що було сили.

— Ай, я без теплих чобітків! Ай, я
без рукавиць! — закричала маленька Гер-
да, вона згадала про них, опинившись на
лютому морозі. Але олень не смів зу-
пинитися, поки не добіг до куща з чер-
воними ягодами. Тут він спустив Герду,

поцілував її прямо в губи, і по щоках його побігли великі блискучі сльози. Бідоласна Герда залишилася одна, на лютому морозі, без чобіток, без рукавиць.

Вона побігла як тільки могла швидко вперед. Назустріч їй линув цілий полк снігових пластівців, але вони не падали з неба, небо було зовсім ясне, і на ньому палало північне сяйво. Ні, вони неслися по землі просто на Герду і, наближаючись, ставали дедалі більші й більші.

Герда згадала великі гарні сніжинки під збільшувальним склом, але ці були набагато більші, страшніші, вони були живі і мали різну форму. Це були передові загони війська Снігової Королеви. Одні нагадували потворних їжаків, другі — стоголових змій, треті — товстих ведмежат з настовбурченою шерстю, але всі були блискучо-білі, всі були живі снігові пластівці. Герді було так холодно, що кожен подих відразу перетворювався в густий туман.

Але нам треба подивитися, що ж було в цей час з Каєм. Він і не думав про Герду і найменше про те, що вона йде до нього.

Оповідання сьоме

Що було в замку Снігової Королеви і що трапилося потім

Стіни замку Снігової Королеви збудувала метелиця, вікна й двері пробили буйні вітри. Тут було більше сотні зал, наметених віхолами, найбільша тяглася на багато-багато миль. Північне сяйво освітлювало всі ці зали, і всі вони були такі великі, пустинні, такі крижано-холодні й блискучі! Веселі розваги ніколи не заглядали сюди. Ніколи не влаштовувалися тут ведмежі бали з танцями під музику завірюхи, бали, на яких білі ведмеді показали б свою грацію та вміння ходити на задніх лапах; ніколи не збиралися погуляти в карти; не сходилися побазікати за чашкою кави біленькі кумасі-лисички.

Ні, холодно, порожньо і пустинне було завжди в залах Снігової Королеви. Північне сяйво спалахувало і світило так правильно, що можна було точно розрахувати, коли світло збільшиться і коли зменшиться. Посередині найбільшої

пустинної безконечної снігової зали було замерзле озеро. Крига тріснула на ньому на тисячу шматків, рівних і правильних, ніби це було навмисне зроблено. Посередині озера сиділа Снігова Королева, коли була вдома. Вона казала, що сидить на дзеркалі розуму і що це єдине і найкраще дзеркало на світі. Маленький Кай зовсім посинів, майже почорнів від холоду, але не помічав цього, — поцілунки Снігової Королеви зробили його нечутливим до холоду, а його серце було крижиною. Він грався плескатими крижинками, складаючи з них фігури. Є така гра — складання фігур з дерев'яних дощечок, вона зветься китайською. Кай теж складав різні вишукані фігури, але з крижин, і це називалося «льодова гра розуму». В його очах ці фігури були чудом мистецтва, а складання їх — найважливішою справою. Так йому здавалося тому, що в оці в нього сиділа скалка чарівного дзеркала. Він складав з крижин і цілі слова. Але ніяк не міг скласти слово, яке йому особливо хотілося скласти — це було слово «вічність».

Снігова Королева сказала йому:

— Якщо ти складеш це слово, ти будеш сам собі володар, і я подарую тобі весь світ і нові ковзани. — Але він ніяк не міг його скласти.

— Тепер я полечу в теплі краї, — мовила якимось Снігова Королева. — Подивлюся в чорні казани. — Так вона називала кратери вогнедишних гір — Везувія і Етни. — Я побілю їх трохи. Це добре після лимонів і винограду.

І вона полетіла, а Кай залишився один у неосяжній пустинній залі, дивився на крижини і все думав, думав, так, що в голові у нього боліло. Він сидів на одному місці такий блідий, непорушний, ніби неживий. Можна було подумати, що він замерз.

У цей час у величезні ворота, що їх пробили буйні вітри, входила Герда. Вітри тут затихли і лягли, ніби захотіли спати. Вона увійшла у велику пустинну холодну залу — і побачила Кая.

Вона пізнала його, кинулася йому на шию і крикнула:

— Кай! Милий мій Кай! Нарешті я знайшла тебе!

Та він сидів тихий, непорушний.

Тоді Герда заплакала, її гарячі сльози впали йому на груди, пройшли до самого серця, розтопили крижану кору і скалку чарівного дзеркала. Тоді Кай глянув на Герду, і вона заспівала йому про троянди.

Кай раптом гірко заплакав і плакав так довго й сильно, що скалка витекла з ока разом із сльозою. Тоді він пізнав Герду і зрадів:

— Герда! Мила моя Герда!.. Де ж це ти була так довго? Де був я сам? — він оглянувся навколо. — Як тут холодно!

І він міцно притулився до Герди!.. Вона сміялася і плакала від радості. Радість була така велика, що навіть крижини затанцювали. Герда поцілувала Кая в обидві щоки, і вони знову зажеврили, поцілувала його в очі, і вони заблищали, як її власні, поцілувала його руки й ноги, і він знову став бадьорий і дужий.

Кай з Гердою вийшли з пустинного крижаного замку. Вони йшли й говорили про бабусю, про свої троянди, і на їхньому шляху затихали буйні вітри, виглядало сонце. Коли ж дійшли до куща з червоними ягодами, там уже чекав їх північний

216

олень. З ним була молода олениха, її вим'я було повне молока. Вона напоїла ним Кая і Герду і поцілувала їх у губи.

Кай і Герда поїхали спочатку до фінки, відігрілися в її теплій хатинці і дізналися про шлях додому. Потім вирушили до лапландки. Вона пошила їм нові плаття, полагодила сани і поїхала їх проводити. Олень з молодого оленихою теж проводжали їх до самого кордону Лапландії, де вже пробивалася перша зелень. Тут Кай і Герда попрощалися з оленями і з лапландкою.

— Щасливої дороги! — щиро побажали вони їм.

Почали цвірінчати перші пташки, дерева вкрилися зеленими бруньками. З лісу назустріч їм виїхала дівчина на баскому коні, — Герда його пізнала, бо він колись віз її золоту карету. Дівчина була в яскравій червоній шапочці і з пістолетами за поясом. Це була маленька розбійниця, їй набридло жити дома, і вона захотіла побувати на півночі, а якщо там не сподобається — і в інших частинах світу. Вона відразу пізнала Герду, а Герда її. Їм обом було дуже радісно.

— Бач, бродяга! — сказала вона Каєві. — Хотіла б я знати, чи вартий ти того, щоб за тобою бігали на край світу!

Але Герда погладила її по щоці і спитала про принца та принцесу.

— Вони поїхали в чужі землі, — відповіла дівчина.

— А ворон? — спитала Герда.

— Лісовий ворон помер. Ручна ворона залишилася вдовою, ходить з чорною шерстинкою на нозі і жаліється на долю. Але все це дрібниці, а ти краще розкажи, що було з тобою, як ти його відшукала.

Діти розказали їй усе, як було.

— Шніп-шнап-шнуре-бассельуре — от і казці кінець! — сказала дівчина і, потиснувши їм руки, обіцяла відвідати їх, якщо коли-небудь заїде в їхні місця. Вона поїхала далі, у далекий світ.

Кай і Герда йшли, тримаючись за руки, і по дорозі, де вони проходили, розквітали квіти, зеленіла трава. Вони побачили високі башти, пізнали велике місто, де вони жили. Вони зійшли знайомими сходами і увійшли в кімнату.

Але коли Кай і Герда заходили в низенькі двері, вони помітили, що за цей

час встигли стати дорослими людьми. Троянди цвіли і заглядали з даху у відчинене вікно, там стояли і їхні дитячі стільчики. Кай і Герда сіли кожен на свій і взяли одне одного за руки. Холодну, величну красу володінь Снігової Королеви вони забули, як важкий сон.

Так сиділи вони обоє, дорослі, але ще діти, діти серцем, а надворі стояло тепле, радісне літо.

РУСАЛОЧКА

алеко, у відкритому морі, вода зовсім синя, наче пелюстки волошок, і прозора, наче скло, — проте й глибоко там! Жоден якір не дістане дна. Багато дзвіниць довелося б поставити одна на одну, щоб верхня могла виднітися з води. Внизу, на самісінькому дні, живуть русалки.

Не подумайте, що там на дні лише голий білий пісок, — ні, там ростуть дивовижні дерева й квіти, з такими гнучкими стеблинами та листям, що вони ворухаються, як живі, при найменшому русі води. Риби, великі й маленькі, шугають між гіллям, зовсім так, як у нас у повітрі пташки. У найглибшому місці стоїть палац морського царя. Стіни його — з коралів, а великі гостроверхі вікна — з найпрозорішого янтарю, а дах — з черепашок, які відкриваються і закриваються від припливу та відпливу. Це дуже красиво, тому що всередині кожної черепашки лежить сяюча перлина, навіть одна-єдина з них була б багатою оздобою в короні королеви.

Морський цар давно вже овдовів, і хазяйством відала стара мати, жінка розумна, але дуже горда своїм високим походженням; вона носила на хвості цілудюжину устриць, тоді як інші знатні дами мали право носити лише по шість.

Проте вона заслуговувала всіляких похвал, особливо тим, що дуже любила своїх маленьких онучок, морських царівен, і піклувалася про них. Їх було шестеро, прегарних дівчаток, але кращою за всіх була наймолодша. Вона була ніжна і прозора, немов пелюстка троянди, з очима синіми, ніби глибоке море; але, як і інші русалочки, не мала ніг, і тіло її закінчувалося риб'ячим хвостом.

Цілісінький день царівни бавилися у величезних залах палацу, де на стінах росли живі квіти.

У розчинені янтарні вікна запливали рибки, як у нас інколи до кімнати залітають ластівки; рибки підпливали до царівен, їли з їхніх рук і дозволяли пестити себе.

Навколо палацу був великий сад з вогненно-червоними і темно-блакитними деревами. Листя і гілля на них увесь час

коливалися, і плоди сяяли, наче золото, а квіти — як палаючі вогні. Земля була посипана дрібним-дрібним піском, ледь блакитним, як сірчане полум'я. І скрізь на морському дні все мало ледь блакитний відблиск — можна було подумати, що ти стоїш не на морському дні, а десь високо в повітрі, і вгорі і під ногами — скрізь небо. У безвітря можна було навіть побачити сонце; воно здавалося пурпуровою квіткою, з чашечки якої ллються струмені світла.

Кожна з маленьких царівен мала своє містечко в саду, де могла копати і саджати квіти, які хотіла. Одна зробила собі грядочку квітів у вигляді кита, другій заманулося, щоб її грядка була схожа на маленьку морську русалку, а наймолодша зробила свою грядку круглою, як сонце, і посадила на ній такі ж, як воно, червоно-гарячі квіти.

Дивною дитиною була ця русалочка — така тиха, задумлива... Сестри її захоплювалися різними дивовижними речами, які потрапляли сюди з розбитих кораблів, а вона, крім своїх палаючих червоних квітів, схожих на сонце, поставила в своєму

куточку лише одну прекрасну мармурову статую. Це був чудовий хлопчик з білого чистого мармуру, що опинився на дні моря з якогось загиблого корабля. Вона посадила коло статуї рожево-червону плакучу вербу, верба чудесно розрослася; гілля її звішувалося через статую і хилилося на блакитний пісок. А тінь від гілля була як фіалкова і теж хиталася — здавалося, верхів'я і коріння ніби бавляться і цілуються одне з одним.

Не було більшої втіхи для русалочки, як слухати про життя людей там, нагорі. Стара бабуса мусила розповідати їй усе, що тільки знала про кораблі, міста, про людей, про тварин. Найбільше подобалося русалочці і дивувало її, що квіти на землі пахнуть — не те що тут, у морі! — що ліси там зелені, а рибки, які живуть на деревах, так дзвінко і гарно співають. Бабуса називала рибками пташок, інакше внучки не зрозуміли б її, адже вони ніколи не бачили пташок.

— Коли вам мине п'ятнадцять років, — казала бабуса, — вам теж дозволять випливати на поверхню моря, сидіти при світлі місяця на скелях і дивитися на

величезні кораблі, що пропливатимуть мимо, ви побачите ліси й міста.

Саме цього року старшій царівні ми-нав п'ятнадцятий рік. Іншим сестрам — а вони йшли одна за одною — доводилося ще чекати, і найдовше наймолодшій — цілих п'ять років, поки можна буде підійматися з морського дна і дивитися, що робиться на землі. Кожна з них обіцяла розповісти сестрам про те, що найбільше сподобається їй у перший день.

Адже їм не досить було тільки розповідей бабусі — їм хотілося так багато знати!

Та ніхто з них так пристрасно не жадав виплисти швидше на поверхню моря, як наймолодша, тиха, задумлива русалочка, якій доводилося чекати довше за всіх.

Скільки ночей простояла вона біля відчиненого вікна, дивлячись вгору крізь морську блакить, де ворушили своїми плавцями і хвостиками риби! Вона могла бачити місяць і зірки. Правда, крізь воду вони здавалися досить блідими, проте значно більшими, ніж здаються на наші очі.

А якщо інколи над нею линула наче темна хмара, вона знала — це пливе або кит, або корабель з багатьма людьми; їм, звичайно, і на думку не спадало, що під ними, на морському дні, стоїть маленька прекрасна русалочка і простягає до них свої білі ручки.

Нарешті старшій царівні сповнилося п'ятнадцять років, і їй дозволили піднятися на поверхню моря.

Коли вона повернулася — оповіданням не було краю. Але найкраще, казала вона, плисти при світлі місяця на піщаній відмілі і милуватися великим містом на березі. Там, ніби сотні зірочок, горять вогні, чути музику, гомін людей, гуркіт екіпажів, там височать гостроверхі вежі, лунають дзвони. Так, саме тому, що їй не можна було туди потрапити, це її вабало найсильніше.

О! Як слухала ці оповідання наймолодша сестра! Пізно увечері, стоячи біля відчиненого вікна і дивлячись крізь блакитно-темну воду, вона тільки й думала про велике місто з усім його гомоном, рухом, і їй здавалося навіть, що вона чує дзвін.

Наступного року і друга сестра одержала дозвіл піднятися з води нагору і плавати, де схоче. Вона виринула в тумить, коли заходило сонце, і знайшла, що прекраснішого за це видовище не може бути. Усе небо сяяло, немов розтоплене золото, розповідала вона, а хмари — о, вона навіть не могла описати словами їхню красу! Пурпурові й фіолетові, вони швидкопливли в небі, але ще швидше, ніж хмари, до сонця летіла, ніби довгий білий серпанок, зграя диких лебедів. Русалочка теж попливла до сонця, але воно поринуло в море, і рожевий відблиск згас на морській поверхні і на хмарах.

Минув ще рік, і випливла третя сестра. Вона була найсміливішою з усіх, тому попливла в широку ріку, що впадала в море. Вона побачила чудові зелені пагорки, вкриті виноградом. Замки і палаци виглядали з прекрасних лісів. Вона чула, як співали пташки, а сонце так сяяло і пекло, що русалка мусила часто поринати в воду, щоб освіжити своє палаюче личко. У невеликій бухті русалка помітила зграйку маленьких людських

дітей. Зовсім голенькі, вони бігали і пле-скалися у воді. Русалка хотіла погратися з ними, але вони злякалися і втекли, а замість них прибігла маленька чорна тва-ринка, це був собака. Раніше русалка ніколи не бачила собак — собачка так грізно гавкав, що русалка мусила від стра-ху швидше поплисти знову у відкрите море.

Але ніколи вона не могла забути чу-дові ліси, зелені пагорки і гарнесеньких діток, які могли плавати в воді, хоча у них і не було риб'ячого хвоста.

Четверта сестра не була такою сміли-вою. Вона завжди трималася посередині у відкритому морі і розповідала, що це найкраще! Куди не поглянь, на багато миль навколо море, а небо — ніби пере-вернутий скляний купол. Вона бачила й кораблі, але тільки здаля, вони здавалися їй чайками, навколо бавилися веселі дель-фіни, а величезні кити пускали воду з ніздрів, і здавалося, що навколо б'ють сотні фонтанів.

Та ось надійшла черга п'ятої сестри, її день народження припав на зиму, і тому вона побачила те, чого не бачили,

коли впливали вперше, її сестри. Море було зовсім зеленим, і навколо плавали крижані гори, схожі на величезні перлини, тільки набагато вищі, ніж найвищі дзвіниці, збудовані людьми. Гори були найвигадливіших форм і сяяли, як діаманти. Русалка сіла на найвищу, і всі моряки перелякано обходили цю гору, де сиділа вона; а вітер розвівав її довге волосся.

Та надвечір небо затяглося хмарами, замиготіла блискавка, загримів грім, а зчорніле море підносило високо і кидало вниз крижані брили, і вони горіли в червоному світлі блискавок. На всіх кораблях згортали паруси. Люди металися від жаху. А русалка сиділа спокійно на пливучій крижаній горі і дивилася, як вогневі блискавки зигзагами борознили небо і падали в море.

Взагалі кожна з сестер, яка тільки впливала вперше, була в захопленні від усього нового.

Але, ставши дорослими і одержавши дозвіл плавати скрізь, де хотіли, дівчата швидко звикли до всього і були вже байдужі до того, що бачили. Місяць потому

вони вже казали, що скрізь добре, але дома найкраще.

Часто увечері всі п'ятеро сестер бралися за руки і випливали зграйкою на поверхню моря. Чудові голоси були у них, таких не буває у людей. І коли здійснювалася буря і кораблям загрожувала небезпека, русалки підпливали до них і співали солодко-солодко про те, як прекрасно на морському дні, і просили моряків не боятися спуститися туди до них. Але моряки не могли розібрати слів, їм здавалося, то шумить буря. Та однаково вони не могли б побачити усієї краси на дні морському, адже, коли корабель гинув, люди тонули і вже мертвими припливали до палацу морського царя.

Вечорами сестри рука в руку підіймалися над водою, а найменша русалочка лишалася сама-самісінька, дивилася їм услід, і здавалося, їй дуже хотілося заплакати, але ж у русалок нема сліз, і через це сумувати їм ще важче.

— Ох, коли б мені вже було п'ятнадцять років, — казала вона. — Я знаю, я дуже люблю той верхній світ і людей, які живуть там.

Нарешті і їй минув п'ятнадцятий рік.

— От і тебе простили, — сказала їй бабуся, стара королева-вдова. — Йди сюди, я причепурю тебе так само, як і твоїх сестер. — І вона одягла на голівку русалочці вінець із білих лілей. Кожна пелюстка лілеї була половинкою перлини, потім стара наказала вісьмом великим устрицям причепитися до хвоста царівни — щоб усі знали про її високе походження.

— Мені боляче від них! — сказала маленька русалочка.

— Що ж, для краси варто потерпіти, — мовила стара.

О! З якою охотою скинула б русалочка з себе усі ці розкішні убори і важкий вінець. Червоні квіти з її садка личили б їй значно більше, та що вдієш!

— Прощайте! — мовила вона, і легко та плавно, наче бульбашка, піднялася з води нагору.

Сонце тільки-но зайшло, коли вона підвела голову над водою, але хмари ще палали пурпуром і золотом, і в блідому рожевому небі засвітилася вечірня зірка, така ясна та прекрасна. Повітря було м'яке і свіже, а море зовсім спокійне.

Неподалечку стояв великий корабель з трьома щоглами, один лише парус здіймався вгору — адже не було навіть маленького вітерця, і скрізь на вантах та реях сиділи матроси. З корабля лунали музика і співи, а коли звечоріло і стало зовсім темно, корабель засвітився сотнями різнобарвних ліхтариків — здавалося, в повітрі замаяли прапорці всіх націй.

Русалочка підпливла до самої каюти, і коли хвиля підносила її вгору, вона могла зазирнути в прозоре віконце. У каюті зібралося багато пишно вбраних людей, але найкращим був молодий принц з великими чорними очима. Йому, певне, було не більше шістнадцяти років. Того вечора святкували його день народження, тому на кораблі й було так весело та розкішне. Матроси танцювали на палубі, а коли туди вийшов юний принц, сотні ракет знялися в повітря, і стало ясно, як удень. Русалочка дуже злякалась і пірнула в воду, але швидко знову вистромила голівку, і їй здалося, ніби всі зірки падають до неї з неба.

Ніколи не бачила вона таких вогнених забав: великі сонця крутилися навколо,

чудові вогненні риби злітали високо в повітря, і все це відбивалося в прозорому тихому морі. На кораблі було так світло, що видно було найменший канат і, звичайно, людей! О! Який гарний був молодий принц!

Він тиснув людям руки, сміявся, а музика лунала й лунала тієї чудової ночі.

Було вже пізно, а русалочка все не могла відвести очей від корабля і прекрасного принца. Різнобарвні ліхтарики погасли, ракети вже не здіймалися в повітря, не гриміли постріли з гармат, тільки глибоко в морі гуло й стугоніло.

Русалочка сиділа на хвилі і гоїдалася вгору та вниз, заглядаючи у каюту.

Та от корабель набрав ходу, паруси напиналися один за одним. Хвилі дужчали. Надходили великі чорні хмари, вдалині спалахнула блискавка.

О! Насувала страшна негода! Матроси кинулися згортати паруси. Великий корабель хитало в оскаженілому морі, вода здіймалася, наче величезні чорні гори, що от-от упадуть на щогли. Корабель пірнав, як лебідь, між високими горами і виринав знову на хвилях, що громадилися

над ним. Русалочці все це здавалося веселою прогулянкою, але моряки почували себе інакше. Корабель скрипів і тріщав, дошки гнулися від сильних ударів хвиль. Море кинулося на хоробрий корабель, грот-щогла зламалася посередині, наче очеретинка, корабель ліг на бік, і вода полилася в трюм. Лише тепер русалочка зрозуміла небезпеку, їй і самій треба було бути обережною між балок та уламків корабля, що плавали на воді.

На одну мить стало зовсім темно, нічогоісінько не було видно, а потім знов спалахнула блискавка, і русалочка пізнала всіх людей на кораблі; кожен рятувався, як міг. Та вона шукала очима тільки принца. Коли корабель зовсім розвалився, вона побачила, як принц тоне в глибокому морі. Спочатку вона навіть зраділа, що він спускається до них, та згадала, що люди не можуть жити в воді, і він припливе вже мертвим до палацу її батька. Ні! Він не повинен вмерти! Вона попливла між балок та дощок, зовсім забувши, що вони можуть її розчавити.

Русалочка то поринала глибоко в воду, то підіймалася високо над хвилями.

Та от, нарешті, вона наздогнала принца. Він майже зовсім знесилів і не міг більше плисти в бурхливому морі. Його руки і ноги почали слабнути, прекрасні очі закрилися, він би вмер, коли б не з'явилася русалочка. Вона підвела його голову над водою і здалася з ним на волю хвиль — хай несуть їх обох, куди хочуть.

На ранок лиха негода минула, та від корабля не лишилось ані трісочки. Сонце підвелось з води червоне, сяюче, і його проміння ніби повертало щодам принца їхню живу фарбу. Але очі лишилися заплученими.

Русалочка поцілувала високе гарне чоло, відкинувши з нього волосся, їй здалось, що принц схожий на мармурового хлопчика в її садку, вона поцілувала його ще раз, палко бажаючи, щоб він лишився живим.

Нарешті вона побачила перед собою тверду землю, високі блакитні гори, вершини яких укриті були снігом.

Коло самого берега росли чудові зелені ліси, а трохи вище виднілася якась будівля — чи то церква, чи монастир,

русалочка не знала, що то. В саду росли лимони і помаранчі, а біля брами височіли пальми. Море утворило тут маленьку бухту, зовсім тиху, але дуже глибоку.

Туди, просто до скельки, на якій лежав білий, нанесений водою пісок, підпливла русалочка з прекрасним принцом. Вона поклала його на пісок, дбайливо піднявши йому голову так, щоб її гріло сонячне проміння.

У цей час задзвонили дзвони у великому білому будинку і в сад вийшло багато молодих дівчат. Тоді русалочка відпливла далі, сховалася за камінням, що стирчало з води, і покрила собі волосся і груди морським шумовинням. Тепер ніхто не міг би розгледіти її личка. Звідти вона почала стежити, що станеться з її бідним принцом.

Незабаром до нього підійшла молоденька дівчина. Вона спочатку дуже злякалася, та лише на одну мить, а тоді покликала багато людей, і русалочка побачила, що принц прийшов до пам'яті й усміхнувся всім навколо. Тільки їй не усміхнувся він, бо не знав, що це вона врятувала йому життя.

Їй стало дуже сумно, і коли принца відвели у великий будинок, вона, зажурена, опустилася нід воду і повернулася до батьківського палацу.

Завжди була русалочка тихою та задумливою, а тепер стала ще мовчазнішою. Сестри розпитували, що вона побачила, коли вперше впливла нагору, та маленька русалочка нічого не розповідала їм.

Часто вранці і ввечері припливала вона до того місця, де лишила принца, бачила, як дозріли фрукти в садах і їх зірвали, бачила, як танув білий сніг на вершинах гір, але принца не бачила і щоразу, повертаючись додому, ставала ще сумнішою. Тільки одна втіха була у неї — сидіти в своєму маленькому садку, оповивши ніжними руками мармурову статую, схожу на принца. Русалочка вже не піклувалася про свої квіти, і вони розрослися, ніби в глушині, по всіх стежках; їхні довгі стебла та листя переплелися з гіллям дерев, і в садку стало зовсім темно.

Нарешті вона не могла вже витримати і розповіла про все одній із сестер; одразу узнали про це й інші сестри, а втім, не тільки вони самі, а ще дві-три

русалки, які про це нікому не сказали, крім своїх найближчих подруг. Одна з русалок знала дещо про принца — вона також бачила свято на кораблі, знала, звідки принц і навіть де його королівство.

«Ходімо, сестричко!» — мовили інші царівни і, обнявшись, попливли до того місця, де, як розповідали, стояв замок принца.

Палац був збудований з ясно-жовтого блискучого каменю з широкими мармуровими сходами, які спускалися просто до води. Розкішні визолочені куполи височіли над дахом, і між багатьма колонами навколо всього будинку стояли мармурові статуї. Вони здавалися зовсім живими.

Крізь прозоре скло високих вікон видно було шовкові завіси та килими, а всі стіни були прикрашені такими чудовими картинами, що дивитися на них було насолодою. Посередині великого залу бив фонтан, і його бризки здіймалися високо до дзеркального купола, крізь який сонячне проміння падало на воду і на чудові рослини, що росли в басейні.

Тепер знала русалочка, де живе принц, і часто ввечері і вночі припливала сюди сама. Вона підпливала до землі набагато ближче, ніж будь-хто з сестер, і навіть наважувалася пропливати вузьким каналом під розкішний мармуровий балкон, що кидав на воду довгу тінь. Тут вона сиділа подовгу і дивилася на молодого принца, а він гадав, що сидить сам у місячному сяйві.

Вона бачила, як вечорами принц катався з музикантами в розкішному човні, прикрашеному прапорами. Русалочка виглядала з зеленого очерету, вітер розвівав довгий сріблясто-білий серпанок, і коли б її хто побачив, подумав би, що це лебідь розпустив свої крила.

Часто ночами, коли рибалки з смолоскипами виходили в море по рибу, вона чула стільки хорошого про принца. Вона раділа, що врятувала йому життя, коли його напівмертвого кидало на хвилях. Русалочка згадувала, як міцно пригортала вона його голову до своїх грудей і як ніжно його поцілувала.

А він нічого не знав про це, і навіть приснитися вона йому не могла.

Усе дужче й дужче починала русалочка любити людей, все сильніше й сильніше тягнуло її до них, тому що їхній світ здавався їй далеко більшим, ніж її морський.

Вони могли на своїх кораблях перепливати моря, підніматися на високі гори аж під самісінькі хмари, і земля, якою володіли вони, простягалася з своїми лісами, полями ген-ген далеко, куди далі, ніж сягало її око. Багато про що хотіла вона дізнатись, але сестри не могли дати їй ніякої відповіді. Тоді русалочка звернулася до старої бабусі, яка знала добре «вищий світ», як вона правильно називала землю над водою.

— Якщо люди не тонуть, — питала русалочка, — вони можуть жити вічно? Чи мусять вмирати, як і ми тут, у морі?

— Так, — відповідала стара. — Вони також умирають, і їхнє життя ще коротше за наше. Ми можемо прожити триста років, але, коли перестаємо існувати, ми перетворюємось у морське шумовиння. Ми не маємо навіть могил наших рідних. Ми як зелений очерет — його зріжуть, і він не зазеленіє знову.

— Я віддала б усі свої сотні років, щоб тільки один день бути людиною, — мовила зажурено русалочка.

— Про це ти не повинна думати! — сказала стара. — Нам тут краще, і ми набагато щасливіші, ніж люди там, нагорі.

— Невже нічого не можна зробити, щоб бути людиною? — спитала русалочка.

— Ні, — відповіла стара. — Тільки тоді це можливо, якщо хтось із людей полюбить тебе так, що ти станеш йому дорожчою за батька й матір, якщо всі думки, все серце віддасть тобі і попросить священика з'єднати ваші руки на знак вічної вірності. Але цьому ніколи не бути. Те, що тут, у морі, є красивим — твій риб'ячий хвіст, — там, на землі, вважають бридким. Адже вони не розуміються на красі. На їхню думку, щоб бути гарною, треба мати дві незграбні підпорки — ноги, як вони називають.

Русалочка глибоко зітхнула і сумно подивилася на свій риб'ячий хвіст.

— Будеш жити і радіти, — сказала стара. — Погуляємо, повеселимося досхочу за ці триста років, що дано нам прожити. Це, справді, не малий час; потім —

відпочити буде приємно після смерті. Сьогодні увечері у нас великий бал!

Увечері було винятково розкішне. Нічого схожого ніколи не буває на землі. Стіни і стеля великого танцювального залу були з товстого, але прозорого скла. Сотні велетенських черепашок, рожево-червоних та трав'янисто-зелених з блакитними вогниками, стояли рядами вздовж стін. Вогники освітлювали весь зал і, проникаючи крізь стіни, осявали й море. Можна було бачити безліч риб, великих і маленьких, які підпливали до скляних стін. На одних рибах блищала червона луска, на інших вона сяяла золотом і сріблом.

Посередині залу дзюрчав широкий струмінь, і на ньому танцювали водяні та русалки під власний чудовий спів. Люди на землі не мають таких прекрасних голосів.

Русалочка співала краще від усіх. Усі їй плескали в долоні. І на одну мить радість сповнила її серце, адже вона знала, що кращого голосу нема ні в кого — ні на землі, ні у воді. Але незабаром згадала знову про той верхній світ — вона не

могла забути прекрасного принца. Русалочка непомітно вислизнула з батьківського палацу і, в той час коли там всі танцювали й співали, сіла зажурена в своєму маленькому садку. Крізь воду до неї долинали звуки валторни, і вона думала: «От, напевне, він знову катається там, нагорі, він, якого я люблю більше за батька й матір, він, про якого всі мої думки і в руки якого я віддала б усе щастя мого життя. Я б на все наважила-ся заради нього! Поки мої сестри танцюють у батьківському палаці, я попливу до морської відьми. Я завжди боялась її, але, може, вона мені щось порадить і допоможе».

І русалочка попливла з свого садка до бурхливого виру, за яким жила відьма. Вона ніколи раніше не плавала по цій дорозі. Тут не росло жодної квітки, навіть морської трави, був тільки голий сірий пісок.

Пісок стелився аж до самого коловороту, де вода крутилася, зовсім як біля шумливого млинарського колеса, і все, що стрічала на шляху, тягла глибоко на самісеньке дно.

Через цей бурхливий вир мусила переплисти русалочка, щоб потрапити у володіння відьми. Ще треба було проминути великий шматок, вкритий гарячим пузирчатим мулом. Відьма звала це місце своїм торф'яним болотом. Заним, серед надзвичайного химерного лісу, стояв дім відьми. Всі дерева і кущі були поліпи — напівтварини, напіврослини. Здавалося, стоголові змії росли з землі. Гілки були довгими, слизькими руками з пальцями, що вигиналися, наче черв'яки. Поліпи ворушили кожним суглобом від коріння до вершечка. Все, що потрапляло до них по дорозі, вони міцно хапали своїми щупальцями і вже більше не випускали.

Русалочка зупинилась, її серце стукотіло від страху, вона ладна була повернути, але тут згадала про принца, і це надало їй мужності. Вона міцно зав'язала над головою своє довге легке волосся, щоб поліни не могли зачепити його, схрестила обидві руки на грудях і попливла так швидко, як тільки може плавати риба в воді, між страшними поліпами, які простягали за нею свої слизькі руки й пальці.

Вона побачила, як кожен, наче залізними кліщами, тримає все, що вдавалося йому схопити. Вони тримали білі кістяки людей, які потонули, корабельні рулі, ящики, кістяки тварин і навіть маленьку русалочку, яку вони спіймали і задушили — це було найстрашнішим!

Та от вона опинилася на широкій болотяній лісовій галяві, де вовтузились і перекидалися великі жирні водяні вужі, показуючи свої противні черева.

Посеред галяви стояв дім, збудований із білих людських кісток. Тут же сиділа сама морська відьма і годувала з рота жабу, як люди годують цукром маленьких канарочок.

Бридких, жирних водяних вужів вона називала своїми милими курчатками і дозволяла їм повзати на своїх грудях.

— Та я знаю вже, чого ти хочеш, — мовила морська відьма. — Дурницю ти надумала! Та, проте, хай буде за твоїм бажанням тобі ж на біду, моя прекрасна царівно! Ти хотіла б позбутися свого риб'ячого хвоста і замість нього мати дві підпірки, як у людей, і ходити, для того щоб молодий принц полюбив тебе! — При

цьому відьма голосно і противно засміялась, аж змії і жаби скотилися з її грудей додолу і почали там вовтузитися.

— Ти якраз прийшла своєчасно, — вела далі відьма. — Завтра, після того як сонце зійде, я б уже не могла допомогти тобі раніше, ніж через рік. Я приготую тобі один напій, до сходу сонця ти попливеш з ним на землю, сядеш на березі і вип'єш його. Тоді твій хвіст подвоїться і перетвориться, як скажуть люди, в дві чарівні ніжки. Але тобі буде боляче, тобі здаватиметься, ніби гострий ніж ріже тебе наскрізь. Кожен, хто погляне на тебе, казатиме, що ти найчудовіше людське створіння, яке тільки він бачив. Ти збережеш свою легку ходу, жодна танцівниця не ступатиме так плавно, як ти, але при кожному кроці, який ти зробиш, тобі здаватиметься, ніби ти ходиш по гострих ножах і ніби твої ноги обливаються кров'ю. Якщо згодна ти перетерпіти все, я допоможу тобі.

— Згодна, — мовила русалочка тремтячим голосом і подумала про принца.

— Але знай, — сказала відьма, — як тільки ти приймеш людський вигляд, ти

вже ніколи не зможеш бути знову русалкою! Ти вже ніколи не поринеш глибоко в воду до своїх сестер і до батьківського палацу. І коли принц не полюбить тебе дужче за батька і матір, так, що всі думки його будуть з тобою, і священник не з'єднає ваші руки, щоб ви були чоловіком і жінкою, першого ж ранку, коли він одружиться з іншою, твоє серце розіб'ється і ти станеш морським шумовинням.

— Я згодна, — сказала русалочка.

— Але ти повинна і мені заплатити, — мовила відьма, — і я хочу не дешево! У тебе чарівний голос тут, на дні морському, і ти гадаєш зачарувати ним принца, але цей голос ти повинна віддати мені. Я хочу мати за мій дорогоцінний напій найкраще, чим ти володієш. Адже я мушу наточити тобі в напій власну кров, щоб цей напій був гострим, як двосічний ніж.

— Але якщо ти забереш мій голос, що ж тоді лишиться у мене?

— Твоє чудове личко, — відповіла відьма, — твоя легка хода, твої промовисті очі, якими ти можеш зачарувати людське серце. Ну що, ти вже втратила сміливість? Висунь но свій маленький

язичок, я відріжу його як плату, і ти одержиш міцний напій.

— Хай буде так! — мовила русалочка, і відьма поставила казан, щоб зварити своє чар-зілля.

— Охайність — перш за все! — сказала вона і витерла казан зміями, зв'язавши їх жмутом. Потім вона роздряпала сама собі груди, і її чорна кров закапала в казан.

Дим приймав найхімерніші форми, навіть страшно було дивитися. Щомиті відьма кидала в казан нові речі, і коли він закипів, здавалося, що то плаче крокодил. Нарешті зілля зварилося, воно було як найчистіша вода.

— Ось тобі! — сказала відьма і відрізала маленькій русалочці язик. І русалочка стала зовсім німою, не могла ні розмовляти, ні співати.

— Якщо поліпи захочуть схопити тебе, коли ти повертатимешся лісом, — сказала відьма, — бризни на них однією краплиною з твого напою, і їхні руки та пальці розлетяться на тисячі шматків.

Та маленькій русалочці не довелося цього робити. Поліпи самі перелякано

сахалися від неї, як тільки помічали напій, він блищав у її руках, немов яскрава зірка.

Отак вона швидко проминула ліс, болото і бурливий вир.

Ось і батьківський палац. Смолоскипи давно погасли у великому танцювальному залі. Всі там спали, але русалочка не наважувалася піти до своїх рідних, тепер вона була німа і хотіла назавжди покинути їх. Здавалось, її серце розривалося від туги.

Вона прослизнула в сад і зірвала по квітці з грядочки кожної сестри, послала рукою тисячі поцілунків батьківському палацу і піднялася крізь темне синє море нагору.

Сонце ще не зійшло, коли вона побачила замок принца і допливла до мармурових сходів. Місяць сяяв чудовим світлом. Маленька русалочка випила вогненний густий напій, і їй здалося, ніби двосічний меч простромив наскрізь її ніжне тіло; вона впала непритомна і лежала ніби мертва.

Коли над морем засяяло сонце, русалочка прийшла до пам'яті, відчуваючи

гострий пекучий біль. Але перед нею стояв прекрасний молодий принц, не відводячи від неї своїх чорних, як вуглинки, очей. Русалочка опустила свої очі додолу і побачила, що в неї нема вже риб'ячого хвоста, а є дві чудові маленькі білі ніжки. Але русалочка була зовсім гола і тому загорнулась у своє густе довге волосся. Принц спитав, хто вона і звідки прийшла. Русалочка дивилася ніжно, але сумно своїми ласкавими темно-синіми очима. Говорити вона не могла. Тоді принц взяв її за руку і повів у замок.

При кожному кроці їй здавалося, як і казала відьма, ніби вона ступає по гострих голках та ножах, але русалочка охоче терпіла це. Вона ж ішла об руку з принцом, легка, мов повітря, і він, як і всі, милувався її дивною легкою ходою.

Русалочку одягли в дорогі шовкові та муслінові вбрання, вона здавалася найкрасивішою за всіх у замку, але ж вона була німою — не могла ні співати, ні розмовляти. Прийшли прекрасні невільниці, одягнені в шовк і в золото, почали співати перед принцом і його батьками. Одна з них співала особливо добре, і

принц заплескав їй в долоні і усміхнувся. Маленькій русалочці стало сумно, вона знала, що вміла співати набагато краще за всіх. «О, коли б він знав, що я, для того щоб бути з ним, віддала назавжди свій голос...», — думала вона.

Потім невідьниці почали танцювати під звуки чудової музики. Тут і русалочка підняла свої прекрасні білі руки, підвелася на кінчики пальців і полетіла по залу в надзвичайному танці. Так ще ніхто ніколи не танцював. З кожним рухом її краса ставала ще помітнішою, а її очі промовляли аж до самого серця більше, ніж співи невідьниць.

Усі були в захопленні, а найдужче принц, який назвав її своїм маленьким знайденятком. І русалочка танцювала ще і ще, хоча щоразу, коли її ніжки торкалися землі, їй було так боляче, ніби вона ступала по ножах. Принц сказав, що вона завжди мусить бути коло нього.

Він наказав зшити їй хлоп'яче вбрання, і вона могла їздити з ним верхи. Вони їздили запашними лісами, де зелене гілля пестило її плечі, а в свіжому листі виспівували маленькі пташки. Вони сходили

на високі гори, і хоча її ніжки обливалися кров'ю і всі це бачили, та вона сміялася і йшла за принцом на такі вершини, де під ними пропливали хмари, наче зграї птахів, що летять у далекі країни.

Дома, в замку принца, вночі, коли всі спали, вона сходила по широких мармурових сходах униз, опускала свої палаючі вогнем ніжки в холодну воду і думала про рідних там, на дні морському.

Якось уночі пропливли там, де вона сиділа над водою, рука в руку, співаючи журливих пісень, її сестри. Вона кивнула їм. Сестри пізнали її і розповіли, скільки суму вона їм всім завдала. Після того щоночі вони відвідували її, і раз навіть, ген удалині, вона помітила стару бабусю, яка вже багато років не піднімалася на поверхню води, і самого морського царя з короною на голові. Вони простягали руки до неї, але не наважувалися так близько підпливати до землі, як її сестри.

День по дню ставала вона дедалі милішою принцові, він любив її, але любив, як люблять хороше, миле дитя, йому навіть на думку не спадало, що він може

зробити її королевою. А вона ж мусила стати його дружиною, щоб не перетворитися в морське шумовиння на ранок після його весілля.

— Хіба ти не любиш мене найдужче від усіх? — здавалося, питали очі маленької русалочки, коли він обнімав її і цілував у прекрасне чоло.

— Так, ти мені наймиліша, — казав принц, — тому що у тебе найкраще серце на світі, ти віддана мені, як ніхто, і ти схожа на одну юну дівчину, яку я бачив один лише раз і, напевне, ніколи вже не побачу. Якось я плив на кораблі, він розбився, хвилі викинули мене на берег коло святого монастиря, де прислужують багато молодих дівчат — наймолодша з них знайшла мене на березі і врятувала мені життя. Я тільки двічі поглянув на неї. Вона єдина на світі, яку я можу покохати. Але ти схожа на неї і ти майже витіснила її образ з моєї душі. Вона належить святому храму, і ось моя щаслива доля послала мені тебе, ніколи ми з тобою не розлучимось!

«Ох, він не знає, що це я врятувала йому життя, — так думала собі маленька

252

русалочка, — це я винесла його з морських хвиль на берег і поклала на березі, де стоїть монастир. Я дивилася, заховавшись у морському шумовинні, чи не прийдуть люди. Я бачила цю гарну дівчину, яку він любить більше за мене! — І русалочка глибоко зітхала, плакати вона не могла. — Він каже, дівчина належить храму, вона ніколи не повернеться в світ, вони ніколи не зустрінуться. А я з ним, бачу його щодня, я піклуватимусь про нього, любитиму його, віддам йому все життя».

Та от почали гомоніти, що принц має одружитися з красунею, дочкою сусіднього короля, і вже споряджають для мандрівки розкішний корабель.

Принц поїде до сусіда ніби для того, щоб познайомитися з його країною, а насправді, щоб побачити його дочку. Він вирушить з великим почетом. Маленька русалочка хитала головою і сміялася, вона знала думки принца краще за всіх.

— Я мушу їхати! — сказав він їй. — Я мушу побачити прекрасну принцесу, мої батьки хочуть цього, але вони ніколи не примусять мене, щоб я обрав її

своєю нареченою. Я не можу її полюбити. Вона не схожа на ту чудову дівчину з монастиря, на яку схожа ти. Якщо мені вже й доведеться колись обирати наречену, я візьму тільки тебе, моє німе знайденятко з промовистими очима. — І він поцілував її рожеві вуста, бавився її довгим розкішним волоссям і пригортав голову до її серця, яке так жадало людського щастя.

— Адже ти не боїшся моря, моє німе дитя? — спитав він, коли вони вдвох стояли на палубі розкішного корабля, що віз їх у сусіднє королівство. І він розповідав про бурі та штилі, про дивовижних морських риб у глибині моря і про все, що бачили там водолази, і русалочка тільки усміхалася, слухаючи його оповідання, бо ніхто ж так, як вона, не знав, як там, на морському дні.

Ясної місячної ночі, коли всі спали, крім рульового, вона сіла на борт корабля і стала дивитися в прозору воду. Їй здалося, вона бачить батьківський палац. Високо на шпилі стояла стара бабуса у срібній короні на голові і дивилася крізь рухливі хвильки води на борт корабля.

От впливли її сестри над водою, вони сумно дивилися на неї і ламали в розпачі свої білі руки. Вона кивнула їм голівкою, усміхнулась і хотіла розповісти, що їй добре і вона щаслива, але підійшов корабельний юнга, і сестри вмить поринули у глибину, а юнга подумав, що то біле морське шумовиння майнуло на хвилях.

Другого ранку корабель спустив паруси в гавані розкішної столиці сусіднього королівства. Всі дзвони дзвонили, з високих веж лунали сурми, солдати вишикувалися з блискучими багнетами і прапорами, що майоріли в повітрі.

Щодня влаштовували нове свято. Бали й вечори відбувались один за одним, але принцеси ще не було в столиці. Казали, вона виховувалася десь далеко звідси, в святому монастирі, там навчали її усім королівським чеснотам.

Нарешті, прибула й вона.

Маленька русалочка жадібно вдивлялася в неї і мусила визнати, що ніколи ще не бачила такого красивого і милого личка. Шкіра принцеси була ніжна й чиста, а з-під довгих темних вій всміхалися темно-сині лагідні очі.

— Це ти! — сказав принц. — Це ти врятувала мені життя, коли я як мертвий лежав на березі моря! — І він міцно притиснув до серця свою наречену.

— О, я надто щасливий! — казав він маленькій русалочці. — Найкраще, чого я й сподіватися не міг, тепер здійснилося. Ти радітимеш моему щастю, адже ти любиш мене найдужче, ніж будь-хто. — І русалочка цілувала його руки, а її серце, здавалося їй, уже зараз розривається. Його весілля мусило принести їй смерть і перетворити в шумовиння на морі.

Усі дзвони задзвонили, герольди їздили по вулицях і оголошували про заручини. Перед алтарями в дорогоцінних срібних лампадах курилися пахучі фіміами. Наречений та наречена подали одне одному руки, і єпископ поблагословив їх.

Русалочка, одягнена в шовк і золото, тримала шлейф молодії, але її вуха не чули святкової музики, її очі не бачили пишної церемонії, вона думала про свою останню передсмертну ніч.

Того ж вечора молоді вирушили на корабель. Гармати гриміли, маяли всі прапори, ну а посередині корабля було

влаштовано пишне шатро з золотих та пурпурових тканин з чудовими подушками, там молоді мали провести першу ніч.

Вітер надув паруси, й корабель полинув легко і плавно по прозорому морю.

Коли засутеніло, засвітили різнобарвні ліхтарі, і матроси завели веселі танки на палубі. Русалочка згадала той вечір, коли вона вперше виринула з моря і побачила таку ж розкіш і веселощі, і також закружляла в танку.

Вона летіла, ніби ластівка в повітрі, коли її переслідують, і всі захоплено вітали русалочку, бо ніколи вона не танцювала так чудово. Її ніжні ніжки різало ніби гострими ножами, але вона не відчувала цього, її серце різало набагато болячіше. Вона знала, що останній вечір бачить його, його, заради якого покинула своїх рідних, свою батьківщину, віддала свій чарівний голос і щодня переносить нестерпні муки, про які він і гадки не має. Це останню ніч вона дихає одним повітрям з ним.

А на кораблі і веселощі і музика тяглися за північ. Русалочка сміялася і танцювала з думками про свою смерть.

Принц у цей час цілував свою красуню-дружину, а вона грала його чорним волоссям. Рука в руку вони пішли у своє пишне шатро.

Тихо й спокійно стало на кораблі, тільки рульовий стояв біля руля. Русалочка обперлася своїми білими руками на борт корабля і дивилася на схід, чекаючи ранкової зорі. Перше сонячне проміння, знала вона, уб'є її. Раптом вона побачила своїх сестер, які виринули з моря. Вони були бліді, як і вона, і їхнє довге волосся вже не розвівалося на вітрі, воно було обрізане.

— Ми віддали його відьмі, щоб вона допомогла нам врятувати тебе від смерті в цю ніч. Вона дала нам ніж, ось він! Бачиш, який гострий? До сходу сонця ти встроиш його в серце принца, і коли його тепла кров бризне тобі на ноги, вони зростуться в риб'ячий хвіст, і ти знову станеш русалкою, поринеш глибоко в море і житимеш свої триста років, поки не станеш мертвим морським шумовинням. Поспішай! Або він, або ти — хтось із вас повинен вмерти до сходу сонця! Наша стара бабуса так горює, що

загубила все своє сиве волосся, а наше — зрізане ножем відьми. Забий принца і повертайся назад! Поспішай! Бачиш рожеву смугу на небі? За кілька хвилин зійде сонце, і ти помреш!

Вони глибоко-глибоко зітхнули і зникли під водою.

Русалочка трохи підняла пурпурову завісу шатра і побачила, що голівка прекрасної молодії лежить на грудях у принца.

Русалка схилилась і поцілувала принца в лоб, подивилася на небо, де ранкова зоря розгорялася дедалі дужче, подивилася на гострий ніж і знову кинула погляд на принца, а той і вві сні вимовив ім'я молодії дружини: тільки вона одна була в його думках. Ніж затремтів у руках русалочки, вона кинула його геть у море — море зачервоніло. Там, де він упав, здалося, краплини крові виступили на воді. Ще раз поглянула вона на принца напівзгаслим зором і кинулася з корабля в море.

Над морем зійшло сонце; його проміння падало ласкаво й тепло на мертвотно-холодне морське шумовиння, та русалочка не почула смерті. Вона бачила ясне сонце, і над головою її літали сотні

чудових прозорих створінь; крізь них вона бачила білі паруси на кораблі, рожеві хмари на небі, їхні голоси були мелодійні, але такі ніжні, що жодне людське вухо не могло б вловити їх так само, як жодне людське око не могло їх побачити.

Русалочка помітила, що й у неї таке ж тіло, як у них, і вона все дужче й дужче відділяється від морського шумовиння.

— Куди ж я йду? — спитала вона, і її голос пролунав, як і в цих створінь, так невловиме ніжно, що земна музика не змогла б передати цих звуків.

— До дочок повітря! Ми летимо в жаркі країни, — відповіли вони, — де пекуче чумне повітря душить людей. Ми розносимо в повітрі пахощі квітів і даємо людям відряду і зцілення. Ти, бідна русалочка, усім своїм серцем прагнула до того ж, що й ми, ти любила й страждала, летімо ж з нами в захмарний світ.

І маленька русалочка підняла свої прозорі руки до сонця, і на її очах уперше з'явилися сльози.

На кораблі знову лунав гомін, вирувало життя. Вона побачила принца з його

гарною дружиною, які скрізь шукали її. Сумно дивилися вони на хвилююче морське шумовиння, ніби знали, що вона кинулась у хвилі. Невидимо русалочка поцілувала молоду в чоло, усміхнулася принцу і разом з іншими дочками повітря полинула на рожеву хмарку, що пливла в небі.

ОЛЕ-ЛУКОЙЄ

Нема нікого у світі, хто знав би стільки казок, як Оле-Лукойє! На це він справді мастак! Коли увечері діти сидять собі спокійненько за столом на стільчиках, з'являється Оле-Лукойє. Він піднімається по сходах зовсім нечутно, бо йде в самих панчохах, відчиняє тихесенько двері і — фр! — бризкає дітям в очі солодке молоко — такими дрібними-дрібними бризками, — а втім, їх цілком досить для того, щоб повіки у дітей почали злипатися і вже не можна було б побачити його самого. Він підкрадається ззаду і дме їм у потилицю, а від цього голівки у дітей важніють. О, так... Але це зовсім не боляче, тому що Оле-Лукойє нічого поганого не хоче зробити, а бажає діткам лише добра. Він тільки хоче, щоб малі зовсім заспокоїлися, а для цього їх треба покласти спати в ліжка. Вони тихо лежатимуть, і він зможе розповідати їм свої казки. Коли діти поснуть, Оле-Лукойє сідає на їхньому ліжку. Він дуже гарно вдягнений.

На нім шовковий жупанчик, тільки не можна сказати, якого кольору, бо весь час міняється. Коли Оле повертається, вбрання то зелене, то червоне, то блакитне. Під пахвами у нього парасольки. На одній намальовано багато-багато малюнків. Цю парасольку він розкриває над хорошими дітьми, і їм цілу ніч сняться чарівні казки. А на другій парасольці — ну нічогісінько нема, і Оле її розкриває над неслухняними пустунами, і вони цілу ніч просплять, як колоди, і нічого цікавого не побачать уві сні.

Послухаємо, як приходив Оле-Лукойє до одного маленького хлопчика Яльмара щовечора цілий тиждень і розповідав йому казки. Аж сім казок — адже у тижні сім днів.

Понеділок

— Ну так ось, — мовив Оле-Лукойє увечері, уклавши Яльмара в ліжко. — Зараз прикрасимо кімнату!

І враз усі квіти в горщиках стали рости, зробилися високими деревами, простягли свої віти геть аж до стелі і

вздовж стін, так що вся кімната перетворилася в чудову альтанку. Всі гілки вкрилися квітами, і кожна квітка була красивіша навіть за троянду, ще краще пахтіла, а коли б покуштувати — була б солодшою за варення. Фрукти виблискували, як золото, і там ще висіли булочки, які просто тріскалися від ізюму.

Це було щось надзвичайне!

Та раптом із шухляди столу, де лежать підручники та різне шкільне приладдя Яльмара, почувся чийсь жалісний стогін.

— Що це таке? — спитав Оле-Лукойє, підійшов до столу і висунув шухлядку.

Це металася і скреготіла грифельна дошка, бо в арифметичній задачі Яльмар зробив помилку, і через це всі числа готові були розпастися, грифель, наче маленький собачка, як тільки міг, стрибав та скакав на своєму шнурочку, бо хотів виправити помилку, але ж не міг цього зробити. А тут ще зарепетував і зошит Яльмара. О, це було жахливо чути! На кожній його сторінці на початку рядка стояла велика літера і поряд маленька — гарні, стрункі — це був пропис, зразок, з

них треба було переписувати, але ж за ними йшли інші, вони гадали, що так само тримаються рівно і гарно, так їх написав Яльмар, і вони виходили за лінійки, наче спотикалися і майже падали.

— Подивіться, ось так ви мусите себе тримати, — казав пропис. — Отак, з легким поворотом, але бадьоро!

— Ах, ми б і раді, — відповідали літери Яльмара, — та не можемо, ми такі слабенькі!

— Тоді вас треба підправити, — сказав Оле-Лукойє.

— Ой, ні, — загомоніли літери і так враз виструнчилися, що приємно було поглянути.

— Ну, тепер нам не до казок, — мовив Оле-Лукойє, я мушу з ними робити справи! Раз, два! Раз, два!

І він доти командував літерами, доки вони стали рівно й бадьоро, як зразкові. Але коли Оле-Лукойє пішов, а Яльмар вранці прокинувся, — вони були такі самі жалюгідні, як і раніше.

Вівторок

Тільки-но Яльмар улігся у своє ліжко, Оле-Лукойє доторкнувся своєю чарівною спринцівкою до меблів, і всі речі в кімнаті почали одразу гомоніти та базікати, всі разом самі про себе, за винятком плювальниці, яка стояла мовчазна і сердилася на таку пиху та марнославство: тільки говорять про себе, тільки й думають про себе і зовсім не згадують про неї, що так скромно стоїть у кутку і дозволяє всім плювати в себе!

Над комодом висіла картина у позолоченій рамі. На ній був намальований краєвид — високі старі дерева, трава, квіти на луках над широкою рікою, що текла лісом повз чудові замки, ген-ген до моря.

Оле-Лукойє торкнувся картини своєю чарівною спринцівкою, і пташки, намальовані на картині, почали співати, дерева загойдали своїми вітами, хмарки в небі попливли, навіть видно було тіні, що потяглися від них по краєвиду.

Тоді Оле-Лукойє взяв маленького Яльмара на руки, підніс до картини і поставив

просто на траву. Сонце світило на нього крізь віти дерев. Яльмар побіг до річки і сів у маленький човник, що стояв там. Човник був розмальований червоною і білою фарбами, паруси блищали сріблом. Шість лебедів у золотих коронах, з сяючими блакитними зірками на головах повезли човник повз зелені густі ліси, і дерева розповідали йому про розбійників та відьом, а квіти — про маленьких веселих ельфів і про те, що самі чули від метеликів. Чудові риби з золотою та срібною лускою пливли за човном. Вони пірнали і виринали та плюскалися у воді. Пташки — червоні, блакитні, великі й маленькі — летіли двома довгими низками слідом. Комарики танцювали, а хрущі гули: «Бум, бум».

Вони всі бажали летіти за Яльмаром, і кожен мав йому розповісти казку. Справді, це була весела прогулянка під парусами!

Ліси то густішали, темнішали, то сонячне проміння освітлювало їх, і вони ставали наче чудові сади з квітами, і там височіли прекрасні палади з мармуру та кришталю, на балконах стояли принцеси.

Це все були знайомі дівчатка Яльмара, з якими він раніше грався. Вони простягали руки, і кожна в руці тримала цукрове поросятко — чудового пряничка — такого навіть у продавщиці ласощів не купиш! Яльмар хапав за один кінчик, і пряничок розламувався на два шматочки. Менший шматочок лишався у принцеси, а більший — у Яльмара.

Біля кожного палацу на варті стояли маленькі принци. Вони віддавали йому честь, зводячи золоті шаблі, і кидали йому ізюм та олов'яних солдатиків — то були справжні принци!

Швидко пропливав Яльмар лісами, повз міста, крізь якісь великі зали... Приплив він і в те місто, де жила його старенька няня, яка гляділа його, коли він був ще малям, і вона його дуже любила. І ось зараз Яльмар побачив її. Няня кивала йому головою, посидала рукою поцілунки і співала ту саму милу пісеньку, яку сама для нього склала:

До тебе думки мої линуть щодня,
Мій Яльмар, дитинка мила.
Тебе колисала маленьким я,
Ходити тебе я вчила.

Ти перші слова лепетав мені,
А я цілувала личко,
Твої оченята веселі, ясні
І любі рожеві щічки.
Як хочу тебе я побачити знов!
З тобою навіки моя любов.

І всі пташки підспівували їй. Квіти підтанцьовували на стеблинках, а старі дерева покичували вершечками, наче і їм Оле-Лукойє розповідав казку.

Середа

Ой, яка страшенна злива була надворі!

Яльмар чув її шум навіть уві сні, а коли Оле-Лукойє відчинив вікно, вода доходила аж до підвіконня — просто ціле озеро! Аж до самісінького дому причалив розкішний корабель.

— Хочеш попливти з нами, Яльмаре? — спитав Оле-Лукойє. — Ти зможеш цю ніч побувати в чужих краях, а на ранок знову будемо вдома!

І враз Яльмар у святковому вбранні опинився на прекрасному кораблі. Вияснилося, і вони попливли вулицями. Навколо було озеро — лише велике озеро.

Вони запливли так далеко, що землі зовсім не було видно. А в небі вони побачили зграю чорногузів, що летіли з рідних країв у вирій. Птахи трималися довгим ключем один за одним. Чорногузи летіли вже давно-давно, і один із них так заморився, що крила ледве його тримали. Він летів останнім і дуже відставав від товаришів. Нарешті він почав спускатися дедалі нижче, розкинувши крила. От змахнув ними, ще, ще — та марно! От ногою птах торкнувся снастей корабля, сковзнув по парусу і — лась! — упав на палубу.

Юнга підхопив його і посадив у курник — до курей, качок та індика. Бідолаха чорногуз стояв переляканий та збентежений між ними.

— Ач який! — закудкудакали всі кури. А індик надувся так, як тільки міг, і спитав поважно чорногуза, хто він такий. Качки рачкували і крякали одна одній:

— Дуррило! Дуррило!

Чорногуз став їм розповідати про пещу Африку, про піраміди та про страусів, котрі бігають по пустині так швидко,

як дикі коні, але качки нічого не розуміли з того, що він говорить, підштовхували одна одну і повторювали:

— Давайте вирішимо, що він дурник, і все.

— Справді, дурний, — забелькотів сердито індик. Тоді чорногуз заговк і замріявся про свою Африку.

— А гарні у вас ноги, ач які тонкі! — сказав індик. — Почому аршин?

— Кря-кря, — закріякали, засміявшись, усі качки, та чорногуз удав, що не чує.

— Ви могли б також посміятися з нами! — сказав йому індик. — Це було досить дотепно сказано. Та, можливо, це надто низько для вас. Дур-дур, він взагалі не дуже тямущий. Що ж, будемо розважати себе самі!

І він забелькотів, кури закудкудакали, а качки закріякали: «Кря-кря, куд-куда, дур-дур!» — і це їх дуже розважало.

Але Яльмар у цю мить підійшов до пташника, відкрив дверцята і покликав чорногуза, і той вистрибнув до нього на палубу. Тепер він уже відпочив, і Яльмарові здалося, що птах киває йому, дякуючи.

Чорногуз змахнув крилами і полетів у вирій. Кури закудкудакали, качки закрикали, а індик так надувся від люті, що гребінець у нього аж почервонів.

— А з вас завтра зварять суп! — сказав Яльмар і прокинувся в своєму ліжечку.

Добра була прогулянка, яку влаштував йому цієї ночі Оле-Лукойє.

Четвер

— Знаєш що? — мовив Оле-Лукойє. — Тільки не лякайся! Зараз я покажу тобі маленьку мишку. — На руці він тримав маленьке гарненьке звірятко. — Вона прийшла запросити тебе на весілля! Дві мишки сьогодні вночі одружуються. Вони живуть під підлогою комірки твоєї мами.

— Та як же я пролізу в маленьку мишачу нірку? — здивовано спитав Яльмар.

— Ну, вже сподівайся на мене! — мовив Оле-Лукойє. — Я зроблю тебе маленьким. — І він торкнувся Яльмара своєю чарівною спринцівкою, і той раптом став зменшуватися, зменшуватися і зробився

врешті з пальчик завбільшки. — Треба позичити мундир у олов'яного солдати-ка, — сказав Оле-Лукойє, — Я гадаю, він підійде, мундир так прикрашає, а ти ж ідеш у гості.

— Гаразд! — погодився Яльмар. Швиденько переодягся і став пречудесним олов'яним солдатиком!

— Чи не бажаєте ви сісти в наперсток вашої матусі? — сказала йому мишка. — Я маю честь відвезти вас.

— Що ви, фрекен, такі турботи для вас! — сказав Яльмар, сів у наперсток, і вони поїхали на мишаче весілля.

Крізь дірочку в підлозі вони опинилися спочатку в довгому коридорі, такому вузенькому, що ним можна було проїхати саме лише в наперстку. Коридор освітлювали гнилички.

— Правда, чудово пахне? — спитала мишка, що вела Яльмара. — Адже весь коридор вимащено салом! Чи може бути що краще?

Врешті дісталися до весільної зали. Праворуч стояли мишки-дами, вони шепотілися і пересміювалися між собою, а ліворуч — мишки-кавалери, вони весь

час лапками підкручували свої вуса. А посередині, вище за всіх, на шкуринці вигризеного сиру стояли наречена і наречений і цілувалися прямо при всіх, адже вони були заручені і зараз мали одружитися. А гості все надходили та надходили, ставало так тісно, що миші трохи не давили одна одну, навіть щасливу парочку відтіснили аж до дверей, і вже не можна було нікому ані зайти, ані вийти. Залу, як і коридор, було вимашчено салом — цим тільки й пригощали, — та ще маленька мишка, родичка молодих, на десерт піднесла їм горошину, на якій вигризла сама їхні імена, звичайно, лише перші літери. Це було просто диво!

Усі миші казали, що це було чудове весілля і час провели надзвичайно приємно.

І Яльмар поїхав додому. От він побував у благородному товаристві, хоча йому довелося дуже зіщулитися, зменшитися, щоб одягти мундир олов'яного солдатики.

П'ятниця

— Просто неймовірно, скільки літніх людей страшенно хочуть, щоб я був з

ними, — сказав Оле-Лукойє. — Особливо ті, хто вчинив щось зле. «Славний добренький Оле, — кажуть вони мені, — ми просто очей не можемо стулити, отак цілу ніч лежимо і тільки бачимо свої негідні діла. А вони, як гидкі потерчата, посідають у нас на краєчку ліжка та ще й бризкають на нас окропом. Якби ти прийшов до нас та прогнав їх геть, щоб ми могли бачити хороші сни. — І вони так глибоко зітхають. — Справді, ми залюбки заплатили б тобі, — умовляють вони. — На добраніч, Оле. Гроші лежать на підвіконні». Але навіщо мені гроші? Я ні до кого не приходжу за гроші! — каже Оле-Лукойє.

— А що ми робитимемо сьогодні вночі? — спитав Яльмар.

— Я хочу знати, чи не маєш ти бажання цієї ночі знову побувати на весіллі, тільки не зовсім такому, як учора. Велика лялька твоєї сестрички, яка одягнена хлопчиком і зветься Генріхом, хоче одружитися з лялькою Бертою. До того ж сьогодні ляльчин день народження!

— А, я вже добре знаю! — мовив Яльмар. — Як тільки ляльці потрібно нове

плаття, так одразу святкують або день народження, або весілля! Так було вже сто разів!

— Значить, сьогодні буде в сто перше і востаннє — тому й готується щось надзвичайне! Поглянь лише!

Яльмар глянув на стіл. Там стояв маленький будиночок з картону, віконечка були освітлені, і всі олов'яні солдатики робили на караул рушницями. Молоді сиділи на підлозі. Вони були дуже замислені, — їм було про що подумати!

Оле-Лукойє одяг чорну бабусину спідницю, привітав їх, і всі меблі заспівали на мотив маршу пісеньку, яку написав на честь цієї події Олівець:

Весела мить, щаслива мить!

Як вітер, пісенька летить,

Де наша парочка сидить! —

Ура! Ура! — усі кричать!

Хоч з шкіри їх зробили,

Дивіться, які милі!

Потім молоді одержали подарунки, але відмовилися від будь-чого їстівного — вони були ситі своїм коханням.

— Ну як — поїхати нам на дачу чи краще за кордон? — спитав молодий.

На пораду запросили ластівку, яка багато мандрувала, і стару квочку, яка вже п'ять разів виводила курчат. Ластівка розповіла про чудовий вирій, де вистигає соковитий виноград, де повітря м'яке, а скелі таких кольорів, про які тут ніхто і уяви не має.

— А проте там нема цвітної капусти! — мовила курка. — Колись я зі своїми курчатами ціле літо прожила на дачі в селі. Там була купа піску, в якій ми могли ритися скільки завгодно, і нам було відкрили вхід до городу з капустою. Ох, яка вона була зелена! Я не бачила нічого красивішого за неї!

— Але ж один качан схожий на другий як дві краплини води, — заперечила ластівка. — І потім, тут так часто буває негода.

— Ну, до цього можна звикнути.

— Але так холодно, можна замерзнути.

— Але ж це добре для капусти, — сказала квочка. — Та врешті і тут буває тепло! От чотири роки тому літо тяглося у нас цілих п'ять тижнів! А яка спека була! Усі просто задихалися. До речі сказати, у нас нема таких отруйних гадів,

як там у вас! І розбійників також нема! Ні, треба бути відщепенцем, щоб не вважати свою країну найкращою! Такий не гідний жити в ній! — І курка навіть заплакала. — Адже я також мандрувала! В ящику! Ніякої втіхи нема від мандрівок!

— Так, квочка — дуже варта поваги особа, — мовила лялька Берта. — Мені теж не до вподоби їздити по скелях: то вгору, то вниз. Ні, ми поїдемо краще на дачу до села, де є купи піску і город з капустою.

На тому й порішили.

Субота

— А яка казка сьогодні? — спитав маленький Яльмар, як тільки Оле-Лукойе вклав його в ліжко.

— Сьогодні ніколи! — відповів Оле і розкрив над ним гарну розмальовану парасольку. — Подивися на цих китайців.

Уся парасолька була наче велика китайська чаша, і на ній намальовані були блакитні дерева і вузьенькі місточки, а на них стояли маленькі китайці і покивували головами.

— На завтра треба прикрасити весь світ, — мовив Оле, — тому що буде свято — неділя! Мені треба полізти на вежу і подивитися, чи добре почистили карлики дзвони, потім треба піти в поле — подивитися, чи здув вітер порошок з травиці та листя. А найважча праця далі: треба зняти з неба і перечистити всі зірочки. Я збираю їх у свій фартух, але треба перенумерувати кожную зірочку і кожную дірочку, в якій вона сиділа, щоб потім розмістити їх усі по своїх місцях, щоб вони міцно трималися і не попадали з неба одна за одною.

— Послухайте, ви, добродію Оле-Лукойє, — промовив старий портрет, що висів на стінці, біля якої спав Яльмар. — Я прадід Яльмара, і я вам дуже вдячний, що ви розповідаєте хлопчику різні казки, але ви не повинні вводити його в оману і перекручувати поняття. Зірки не можна знімати з неба і чистити! Зірки такі ж світила, як наша Земля, тим-то вони й хороші.

— Спасибі тобі, старий прадідусь! — сказав Оле-Лукойє. — Спасибі тобі! Ти — голова родини, ти найстарший, але ж я

ще старіший за тебе і знаю, як поводитися і з маленькими, і з дорослими. А тепер можеш сам розповідати, що хочеш. — І Оле-Лукойє пішов, узявши зонтик під пахву.

— От не можна вже й думки своєї висловити! — пробурмотів старий портрет.

І тут Яльмар прокинувся.

Неділя

— Добрий вечір! — привітався Оле-Лукойє.

Яльмар кивнув йому, швидко скочив і повернув портрет прадіда обличчям до стіни, щоб він знову не втрутився в розмову.

— А тепер розкажи мені казки про п'ять зелених горошин, що народилися в одному стручку, і про штопальну голку, яка уявляла, що вона тоненька голка для шитва.

— Ну, доброго потрошку! — сказав Оле-Лукойє і спитав: — А які в тебе оцінки за поведінку?

— Хороші! — відповів Яльмар.

— Ану давай поглянемо! Дивись мені,

щоб завжди в тебе були хороші оцінки! — сказав Ойле.

— Оце повчально! — пробурмотів портрет прадіда. — Значить, усе-таки не завадить інколи висловити свою думку! — І він був дуже задоволений.

Оце тобі вся історія про Оле-Лукойє! А увечері він сам тобі розповість щонебудь.

ПРИНЦЕСА НА ГОРОШИНІ

ув колись один принц. І захотілося йому одружитися з принцесою, та тільки зі справжньою принцесою. Він об'їздив цілий світ, щоб знайти таку, але так і не знайшов собі нареченої. Принцес було скільки завгодно, та чи були вони зовсім справжні, цього він ніяк не міг добрати. Все йому здавалося, що щось не так. От він і повернувся додому зажурений — адже він так хотів знайти справжню принцесу і одружитися.

Якось увечері розгулялася страшна негода: гуркотів грім, спалахувала блискавка, а дощ лив, як із відра!

Раптом хтось постукав у міську браму, і старий король пішов відчинити.

За брамою стояла принцеса. Матінко рідна! Який вона мала вигляд під дощем та вітром!

Вода стікала з її волосся і плаття на носки її черевиків і витікала з-під каблуків, а вона казала, що вона справжня принцеса.

«Ну, про це ми вже й дізнаємось!» — подумала стара королева, але нічого не сказала. Вона пішла до опочивальні, скинула з ліжка усю постіль, поклала на дошки горошину, потім узяла дванадцять матраців і поклала їх на горошину, а тоді ще двадцять перин з гагачого пуху.

Тут мусила принцеса проспати ніч.

Вранці її спитали, як вона спала.

— Ой, дуже погано! — мовила принцеса. — Я цілісіньку ніч не стулила очей. Хтозна-що було в моєму ліжку. Я лежала на чомусь твердому, і від цього у мене все тіло тепер у синцях! Просто жах!

Тоді всі побачили, що це справжня принцеса, якщо вона крізь двадцять матраців і двадцять пухових перин відчула горошину! Такою ніжною могла бути лише справжня принцеса.

Принц одружився з нею, бо знав тепер напевне, що знайшов справжню принцесу, а горошина потрапила до музею, де лежить і досі, якщо її ніхто не взяв.

От яка історія була насправді!

НЕПОХИТНИЙ ОЛОВ'ЯНИЙ СОЛДАТИК

Були колись двадцять п'ять олов'яних солдатиків — двадцять п'ять рідних братів, бо народилися вони від однієї старої олов'яної ложки. Рушниці в руці, обличчя прямо, а мундири червоні з синім — дуже гарні!

Їх одержав хлопчик у день свого народження і одразу ж почав розставляти їх на столі.

Усі солдатики були подібні один до одного, лише двадцять п'ятий відрізнявся від своїх братів: у нього була тільки одна нога. Його виливали останнім, і олова на нього не вистачило. Але і на своїй одній нозі він стояв рівно і твердо, як решта на своїх двох. І саме він один з усіх якраз і відзначився своїми пригодами.

На столі, де їх поставили, було багато інших іграшок, а найбільше впадав у око чудовий палац з паперу. Крізь маленькі вікна можна було заглянути в середину зали. Перед палацом стояли

маленькі дерева. Вони оточували маленьке дзеркальце, що було ніби прозоре озеро. Там плавали лебеді і віддзеркалювалися в цьому озері. Усе виглядало дуже мило, але наймилішою за все була маленька дама, яка стояла на порозі відчинених дверей палацу. Вона теж була вирізана з паперу, спідничка її була з найтоншого батисту, а маленька вузька блакитна стьожка спускалася з плечей до пояса. Посередині стьожки сяяла позолочена троянда, така завбільшки, як усе личко дами. Маленька дама була балерина. Вона стояла на одній нозі, простягнувши руки вперед, а другу свою ногу підняла так високо, що олов'яний солдатик не міг її побачити і подумав, що у дами, як і в нього, тільки одна нога.

«От дружина для мене, — подумав він. — Але вона така знатна, вона живе в палаці, а я маю лише коробку, та й у тій нас аж двадцять п'ять. Це ж не місце для неї! Все-таки я повинен з нею познайомитися!»

І розтягнувшись у всю довжину, він сховався за табакеркою, що стояла на столі. Звідти він міг спостерігати маленьку

чарівну даму, що все стояла на одній нозі, не втрачаючи рівноваги.

Коли настав вечір, решта олов'яних солдатиків прибули в свою коробку, а люди в домі пішли спати. Тоді іграшки почали гратися в «гості», у війну і в бали. Олов'яні солдатикки галасували в своїй коробці, бо їм теж хотілося взяти участь в іграх, але вони не могли зсунути кришки. Горіховий плигун перекидався, а грифель витанцьовував на дошці. Почався такий галас, що прокинулась канарка і теж почала цвірінькати, та все віршами. Тільки двоє не рушили з місця — це були олов'яний солдатик і балерина. Вона трималася рівно на пальчиках, розкинувши обидві руки. Він був теж непохитний на своїй одній нозі, і його очі й на мить не відривалися від неї. Годинник пробив дванадцять — раптом тррах! — з табакерки зстрибнула кришка. Але там був зовсім не тютюн, ні, а маленький чорний гном — це був такий фокус.

— Олов'яний солдатикку, — промовив гном. — Не дивись на те, що тебе не стосується!

Але солдатик ніби нічого й не чує.

— Ну добре ж, почекай до ранку! — сказав гном.

Коли настав ранок і повставали діти, олов'яного солдатика поставили біля вікна. І чи то гном зробив, чи протяг, але раптом відчинилося вікно, і солдатик полетів униз головою з третього поверху. Це був жахливий політ! Він летів ногою вгору і уткнувся шоломом та багнетом між камінням бруку.

Служниця і маленький хлопчик одразу побігли вниз шукати солдатика. Шукали, шукали і мало не наступили на нього, але все-таки не знайшли.

Якби солдатик закричав: «Я тут!» — вони б, напевне, його знайшли, але він був у мундирі і вважав, що йому не личить галасувати.

Раптом пішов дощ, і згодом, почалася справжня злива.

Коли вона пройшла, прибігли два вуличні хлопчики.

— Дивись! — Сказав один хлопчик. — Он лежить олов'яний солдатик. Давай пустимо його плавати в човнику.

Зробивши з газети човника, посадили посередині солдатика, і він поплив униз

рівчаком. Обидва хлопчики бігли поряд і плескали в долоні. О, рятуйте! Які хвили билися в рівчаку, і яка була течія! Паперовий кораблик коливався, нахилився і кружляв так швидко, що олов'яний солдатик аж тремтів, але він лишався непохитним, жодної зміни в обличчі, дивився прямо перед собою і тримав рушницю в руках. Раптом човник спинився під довгим містком, — там було так темно, як колись у коробці.

«Куди ж я потраплю? — думав солдатик. — От це все гном винний! Ох, коли б ще тут, у човнику, сиділа маленька дама, хай тоді було б і вдвічі темніше!»

Раптом з'явився великий водяний пацюк, що жив під містком.

— А паспорт у тебе є? — спитав він.

Але олов'яний солдатик мовчав і тільки міцніше стискав рушницю. Човен понесло далі, а пацюк побіг за ним.

Брр-р... як клацав він зубами і кидався трісками та соломою.

— Тримайте його! Держіть його! Він не заплатив мита! Він не показав паспорта!

Але течія була щодалі сильніша. Олов'яний солдатик помітив, що міст закінчується, і побачив світлий день, але тут почувся такий страшенний шум, який злякав би навіть найхоробрішу людину. Подумайте тільки! За містком рівчак спав у великий канал. Це для солдатика було так страшно, як для нас кинутися у водопад.

Водопад був так близько, що човна уже ніщо не могло зупинити, його рвонуло. Бідний олов'яний солдатик тримався непохитно, як міг, ніхто не сказав би, що він хоч оком кліснув. Човен закрутився, наповнився водою по вінця і став тонути. Олов'яний солдатик стояв по шию у воді. Човен поринав дедалі глибше, більше й більше розлазився папір. От вода вже над головою солдатика. Він згадав у цю хвилину маленьку чарівну балерину, яку вже ніколи не побачить, і в вухах його дзвеніло:

Вперед спокійно, воїне!

Це ж смерть перед тобою!

І от папір розірвався надвоє, і олов'яний солдатик пішов на дно. Але в цю мить його проковтнула велика риба.

Ох, як темно було в риб'ячому животі! Там було ще темніше, ніж під містком у рівчаку, і до того ж дуже тісно. Але олов'яний солдатик лишався непохитним і рівно лежав з рушницею в руках.

Риба металася на всі боки, виробляла жажливі стрибки. Нарешті, вона зовсім затихла. І раптом ніби блискавка майнула. Стало раптом світло, і хтось закричав голосно:

— Олов'яний солдатик!

Річ у тім, що рибу впіймали, понесли на базар, продали, звідти вона потрапила на кухню, тут куховарка розрізала її великим ножем, і схопила двома пальцями солдатика за спину, і понесла в кімнату. Всі хотіли побачити надзвичайного чоловічка, який зробив у риб'ячому животі таку мандрівку.

Але олов'яний солдатик не загордився. Його поставили на стіл. Ні, подумайте тільки, які чудеса трапляються на світі — олов'яний солдатик опинився у тій самій кімнаті, де був раніше; він бачив тих самих дітей, і ті самі іграшки стояли на столі і розкішний палац з чарівною маленькою балериною. Вона ще

трималася на одній нозі, а другу відкинула високо в повітря. Вона також була непохитна. Це зворушило олов'яного солдата, він мало не заплакав оловом, але це ж йому не личило.

Він тільки дивився на неї, та вона не вимовила ані слова.

Раптом один із хлопчиків схопив солдата і ні з того ні з сього кинув його просто в палаючу піч; певне, це його підмовив гном з табакерки.

Солдатик стояв освічений яскравим полум'ям, і йому було дуже жарко, але чи було це від вогню, чи від кохання — він і сам не знав. Він дивився на маленьку балерину, вона на нього, і він чув, що тане, але все ще стояв непохитно, з рушницею на плечі. Раптом двері в кімнату розчинилися. Протяг підхопив балерину, і вона, як метелик, пурхнула в пічку, до олов'яного солдата, запалала яскравим полум'ям — і її не стало. А олов'яний солдатик розтанув у грудочку, і коли робітниця другого дня вигрібала золу, знайшла у пічці олов'яне серце. Від балерини залишилася тільки троянда, та й та почорніла, як вугілля.

ДИКІ ЛЕБЕДІ

алеко звідси, там, куди відлітають ластівки, коли у нас настає зима, жив король. У нього було одинадцять синів і одна дочка — Еліза. Одинадцять братів-принців ходили до школи з зірками на грудях і з шаблями при боці. Вони писали діамантовими грифелями на золотих дошках і все, що читали, знали напам'ять. Сестричка Еліза сиділа на маленькому дзеркальному стільчику, в неї була книжка, яка коштувала півкоролівства.

О, цим дітям було дуже добре. Тільки недовго тривало це щастя.

Їхній батько, що був королем великої країни, одружився вдруге з однією злою королевою, а вона не злюбила дітей.

Вони помітили це вже з першого дня. У палаці було велике свято, і діти гралися в «гості». Але замість солодких пиріжків і печених яблук, яні вони завжди одержували для цієї гри, мачуха дала їм самий пісок у чашці і сказала, що вони можуть уявити собі, ніби це ласощі.

За тиждень вона віддала маленьку сестричку Елізу одним селянам і стільки набрехала королю про принців, що він не схотів і бачити їх.

— Летіть світ за очі і самі піклуйтеся про себе! — сказала люта королева. — Летіть великими птахами без голосу!

Але вона все ж таки не змогла зробити їм так погано, як хотіла, і вони обернулися в одинадцять прекрасних диких лебедів. З дивним криком вилетіли вони з вікон палацу і понеслися над парком і лісом. Це було на світанку. Вони прилетіли до хатинки селянина, де спала сестричка Еліза. Лебеді кружляли над дахом, витягували довгі шиї, били крилами, але ніхто не почув і не побачив їх.

І вони знялися знову вгору, високо до хмар, і полетіли далеко-далеко. Лебеді летіли понад великим темним лісом, що тягся аж до моря.

Бідна маленька Еліза прокинулась у хатинці селянина і почала гратися зеленим листочком, — інших іграшок вона не мала. Вона проткнула дірочку в листочку і визирала крізь неї на сонце, і їй здавалося, ніби на неї дивляться ясні очі

братів. А коли тепле сонячне проміння падало на її щічку, вона думала, що це брати її цілують.

День минав по дню, схожий один на одний. Вітер, літаючи в трояндових кущах перед хатинкою, шепотів:

— Хто прекрасніший за вас?

Троянди хитали голівками й казали:

— Еліза!

І це була правда.

Коли Елізі минуло п'ятнадцять років, її забрали додому. Побачивши, яка вона прекрасна, королева розгнівалася і зненавиділа її. Вона б з охотою перетворила й Елізу на дикого лебедя, як і її братів, але не наважувалася, бо король хотів побачити свою дочку.

Рано-вранці пішла королева в купальню, збудовану з мармуру, прикрашену розкішними килимами та м'якими подушками. Вона взяла трьох жаб, поцілувала їх і сказала першій:

— Коли Еліза зайде купатися, сядь їй на голову. Хай вона буде така лінива, як ти!

— Сядь їй на чоло! — сказала вона другій. — Хай вона буде така потворна, як ти, тоді батько не пізнає її.

— Примостися до неї на груди! — сказала вона третій. — Хай вона стане лихою і сама терзається від цього.

Мачуха кинула жаб у прозору воду, яка зразу ж стала зеленою, покликала Елізу, роздягла її і наказала їй влізти у воду. Як тільки Еліза увійшла в воду, одна жаба сіла їй на голову, друга на чоло, а третя на груди. Але Еліза цього не помітила; коли ж вона вийшла з басейну, по воді плавали три червоні маки. Якби жаби не були отрутні і якби відьма-королева не поцілувала їх, вони б стали червоними трояндами. Але навіть і тепер, наблизившись до Елізи, вони зробилися квітами. Еліза була надто хороша і невинна, і тому злі чари не мали над нею сили.

Побачивши це, королева натерла Елізу горіховим соком, так що вона стала вся темно-коричнева, вимазала її гарне лице гідкою маззю і сплутала чудове волосся.

Тепер було неможливо пізнати прекрасну Елізу.

Навіть батько, глянувши на неї, злякався і сказав, що це не його дочка.

Ніхто, крім дворового пса на цепу та ластівок, не пізнав її, але ж то були бідні створіння, вони не могли нічого сказати.

Заплакала бідна Еліза і згадала про своїх вигнанців-братів.

Зажурена, вийшла вона з палацу і цілий день брела полями та болотами, поки дісталася до великого лісу. Еліза сама не знала, куди йде, але вона так сумувала за своїми братами! Вона була певна, що вони також блукають по світу, і вирішила їх розшукати.

Вона йшла лісом. Незабаром настала ніч. Еліза загубила стежку і лягла на м'який мох, поклавши голову на пеньок.

Панувала глибока тиша, повітря було м'яке, навколо в траві спалахували зеленими вогниками тисячі світлячків. Еліза зачепила рукою гілку, і на неї зоряним дощем посипалися яскраві світлячки.

Цілу ніч їй снилися брати. Вони гралися з нею, як колись у дитинстві, писали діамантовими грифелями на золотих дошках і розглядали розкішну книжку з малюнками, яка коштувала півкоролівства.

Але на дошці вони писали не нулики та рисочки, ні, вони писали про свої відважні вчинки, про всі пригоди, які з ними трапилися, про все те, що бачили і пережили. І на малюнках книжки все оживало: пташки співали, люди виходили з книжок і розмовляли з Елізою та з її братами. А коли перегортали сторінку, малюнки ставали на свої місця, щоб не було ніякої плутанини.

Прокинулась Еліза вранці, сонце було вже високо. Вона цього не могла бачити, бо великі дерева простягли і сплели міцно свої віти над нею. Але проміння грало на зелені, як живий золотий серпанок, ніжні пахощі линули звідусіль, пташки співали й сідали їй на плече. Вона чула дзюрчання води: в лісі було багато великих струмків, струмки стікали в одне озеро з чудовим піщаним дном. Навколо озера росли густі кущі. В одному місці олені зробили собі широкий прохід, і ним Еліза пройшла до води. Вода була такою прозорою, що, коли вітер не гойдав дерев і кущів, можна було подумати, що вони намальовані на дні озера, — так чітко відбивався кожен листочок.

Побачивши в воді своє обличчя, Еліза злякалася — таке воно було чорне та погане. Та тільки вона вмочила в воду свою маленьку руку і потерла очі, лоб і щоки, — шкіра її, як і раніше, стала білою. Тоді Еліза роздяглася і ввійшла у свіжу воду. Не було кращої за неї на всьому світі!

Після купання вона знову одяглася, заплела свої довгі коси, підійшла до дзюркотливого струмка, напилася з жмені води і побрела в ліс, сама не знаючи куди. Вона думала про своїх братів.

Еліза побачила по дорозі дику яблуню, що зігнулася під вагою плодів. Еліза з'їла кілька яблук, підперла жердинами віти і ввійшла в темну хащу лісу. Там було так тихо, що вона чула свої кроки, шарудіння кожного листочка під ногами. Жодної пташки не видно було тут, жоден сонячний промінь не міг пробитися крізь густе темне гілля. Високі стовбури стояли так близько один до одного, майже суцільною стіною.

О, тут була така самотність, якої раніше вона ніколи не знала. А вночі стало зовсім темно. Жодного маленького

світлячка не було більше в траві. Сумна лягла Еліза на траву і заснула.

Вранці вона прокинулась і пішла далі. Тільки встигла ступити кілька кроків, як зустріла бабусю з кошиком ягід, і бабуся дала їй трохи ягідок. Еліза спитала її, чи не проїздили тут лісом одинадцять принців.

— Ні, — сказала стара, — але вчора тут недалеко, на річці, я бачила одинадцять лебедів із золотими коронами на головах.

І вона провела Елізу трохи далі, до яру. Внизу виляса річка, дерева з обох берегів простягали назустріч одне одному довгі, вкриті густим листям віти. Деяким деревам не щастило сплести своє гілля з гіллям своїх братів на проти-лежному березі, але вони так витяглися над водою, що їхнє коріння вилазило з землі — і вони також досягали свого.

Еліза попрощалася зі старою і пішла вниз по річці, аж до того місця, де річка впадала у відкрите море.

Велике чудове море було перед дівчиною, але жодного паруса, жодного човна не було видно. Як же йти далі? Еліза

почала розглядати маленькі камінці, яких було безліч на березі. Вода зробила їх гладенькими та круглими. Скло, залізо, каміння — усе, що викидало сюди море, було відшліфоване водою, а вода ж була ще м'якша, ніж її ніжні руки.

«Хвилі невтомно котяться одна за одною, — подумала Еліза, — і вирівнюють найтвердіші речі. Я теж буду невтомною. Спасибі вам за науку, світлі, вічноплинні хвилі! Серце моє каже, що колись ви віднесете мене до моїх милих братів!»

На водоростях, принесених хвилями на берег, лежало одинадцять білих лебединих пер. Еліза зібрала їх. На них блищали краплини — роса чи сльози? Ніхто цього не знає! Вона була одна на березі, але не почувала самотності, бо море вічно мінливе; за кілька годин воно змінювалося більше, ніж звичайне озеро протягом року.

Надходила велика чорна хмара, і море ніби казало: «І я також можу бути похмурым». Тоді дув вітер, і хвилі вкривали море білим шумовинням. Коли ж припливали рожеві хмарки, засинали вітри, — море ставало, як пелюстки троянди.

За мить здавалося воно все зеленим, а за другу — білим.

Але хоч яким би спокійним було море — завжди коло берега воно ледь-ледь коливалося, вода злегка підіймалася, як груди дитини, що спить.

Коли сонце вже хилилося до заходу, побачила Еліза: одинадцять диких лебедів із золотими коронами на головах летять до берега. Вони летіли один за одним і здавалися довгою білою стрічкою.

Еліза зійшла на горбок і заховалася за кущем. Лебеді спустилися недалеко від неї і забили своїми великими білими крилами.

Та як тільки сонце заховалося, раптом упало лебедине пір'я, і на березі опинилися одинадцять прекрасних принців, братів Елізи. Вона голосно скрикнула. Хоч вони дуже змінилися, вона знала, вона почувала, що це її брати, і вона кинулася їх обнімати, називала їх усіх на ймення. Брати не могли отямитися від щастя, коли побачили свою маленьку сестричку. Вони також пізнали її, хоч вона вже дуже виросла і стала такою красунею.

Усі сміялися та плакали і швидко дізналися одне від одного, що зробила з ними зла мачуха.

— Ми, брати, — сказав найстарший, — літаємо дикими лебедями, поки не зайде сонце. Як тільки воно сховається — знову приймаємо людський вигляд. Через це ми мусимо стежити, щоб перед заходом сонця бути вже на твердій землі. Якби ми в цей час літали під хмарами, ми, раптово перетворившись в людей, упали б додолу з страшної висоти. Ми живемо не тут, а по той бік моря, в такій же чудовій країні, як і ця.

Але шлях туди далекий. Ми мусимо перелетіти велике море, і на нашому шляху немає жодного острівця, де б ми могли переночувати. Тільки одна маленька скеля підноситься з моря, така завбільшки, що ми можемо стати на ній, якщо щільно притулимося один до одного. Коли море лютує, бризки хвиль долітають до нас, але ми раді і цій стрімчастій скелі. Там ми можемо переночувати у нашому людському вигляді, інакше ми не могли б відвідати нашої любої батьківщини, бо летіти туди треба два найдовші

302

дні в році. Лише раз на рік ми можемо прилітати в наш рідний край.

Одинадцять днів ми можемо залишатися тут, літати над великим лісом, що оточує наш замок, в якому ми народилися і де живе наш батько, бачити цвинтар, де похована наша мати. Тут навіть дерева і кущі нам рідні; тут, у степах, бігають дикі коні, яких ми бачили в дитинстві, тут співає вугляр старовинні пісні, під які ми танцювали малими. Тут наша батьківщина, сюди тягне нас, тут ми знайшли тебе, нашу маленьку любу сестричку.

Ще два дні ми можемо тут лишатися, а потім знову доводиться летіти за море, у розкішний, та не рідний край. Але як же нам бути з тобою? У нас нема ні корабля, ні човна!

— Як же мені звільнити вас від цих чар? — спитала сестра.

Вони проговорили цілу ніч і тільки трохи задрімали перед світанком.

Еліза прокинулася від шуму лебединих крил. Брати вже знову стали лебедями, літали великими колами вгорі і, нарешті, зовсім зникли з очей. Але наймолодший

лебідь повернувся. Він поклав голову їй на коліна, а вона гладила його пір'я. Цілий день вони були вдвох. Надвечір повернулася решта, і, коли зайшло сонце, вони знову перетворилися в людей.

— Завтра ми летимо звідси і повернемося лише через рік, — сказав старший брат. — Але тебе ми не залишимо тут. Чи вистачить у тебе сміливості летіти з нами? В моїх руках досить сили, щоб перенести тебе через ліс — невже не вистачить сили, щоб перенести тебе через море на всіх наших крилах?

— Візьміть з собою! — сказала Еліза.

Цілу ніч вони плели сітку з гнучкої лози та комишу, і вона вийшла велика та міцна. В неї поклали Елізу, і коли зійшло сонце, брати стали дикими лебедями, схопили сіть своїми дзьобами і знялися з своєю любою сестрою, яка ще спала, високо, аж до хмар. Сонце світило їй в лице, і тому один з лебедів летів прямо над головою, щоб затінити її своїми широкими крилами. Вони були вже далеко від землі, коли Еліза прокинулась. Еліза думала, що вона все ще бачить сон, — так дивно було летіти в

повітрі, високо над морем. Коло неї лежала гілочка з чудовими стиглими ягодами і пучечок смачних корінців, — це молодший брат поклав їх біля неї. Еліза з подякою всміхнулася йому. Вона впізнала його, це він летів над нею і своїми крилами захищав від сонця.

Лебеді летіли так високо, що великий корабель здавався їм білою чайкою, яка гойдається на хвилях. Велика, як гора, хмара стала перед ними, і на ній Еліза побачила велетенські тіні — свою власну і одинадцяти братів. Це була надзвичайна картина, якої вона раніше не бачила. Але сонце підвелось вище, хмара залишилася позаду, і дивні тіні зникли.

Цілий день летіли вони швидко, наче стріли, випущені з лука, але все ж таки повільніше, ніж завжди, тому що тепер несли ще й сестру. Надходив вечір, і погода зінсувалася. З острахом стежила Еліза, як сонце опускається все нижче, а ще ніде не видно маленької скелі, про яку говорили брати, їй здалося, що лебеді стали сильніше махати крилами.

Ах! Це вона винна, що брати летять не так швидко!

Коли зайде сонце, вони знову стануть людьми, впадуть у море і потонуть. А скелі все не було видно. Дедалі більше насувалася чорна хмара. Сильні пориви вітру віщували бурю. Хмари сплелися в одну велику загрозливу свинцеву масу, що котилася по небу. Блискавка мигтіла за блискавкою.

От уже сонце торкнулося своїм краєм моря. Серце Елізи тремтіло. В цю мить лебеді почали опускатися так швидко, що Елізі здалося — вони падають. Але вони підвелися знову вгору. Вже половина сонця сховалася у воді, коли вона, нарешті, побачила внизу маленьку скелю. Ця скеля здавалася не більшою за тюленя, що висунув голову з води.

Сонце швидко згасало. Тепер скеля здавалася зіркою.

У цю мить сонце погасло, як остання іскра догорілого паперу, і Еліза побачила навколо себе братів. Вони стояли, взявшись за руки, щільно притулившись один до одного. Усі ледве помістилися на маленькій скелі.

Море билося об скелю і обливало їх бризками, як дрібним дощем, небо раз у

раз освітлювалося блискавкою, безперервно гуркотів грім. Але сестра й брати стояли, міцно притулившись один до одного, і співали пісні, щоб не було так страшно.

На світанку повітря стало чистим, спокійним. Тільки зійшло сонце, злетіли лебеді з Елізою вгору. Море ще високо здіймалося, і, коли Еліза дивилася згори на темно-зелені хвилі, вкриті білим шумовинням, здавалося — мільйони лебедів плавають на воді.

Коли сонце піднялося вище, Еліза побачила, як у повітрі пливе країна гір з блискучими сніговими вершинами. Посередині над усім здіймався височезний палац з чудовою колонадою, а навкруги росли пальмові ліси та розкішні квіти, завбільшки як млинарські колеса. Вона спитала, чи не є це та сама країна, куди вони летять. Але лебеді похитали головами. Це був чудовий, завжди мінливий, захмарний замок Фата-Моргана, в який не могла потрапити жодна людина.

Еліза вдивлялася пильно, раптом зникли гори, ліси і замок, а на їхньому місці з'явилися двадцять зовсім однакових

величезних церков з високими дзвіницями і стрільчастими вікнами. Дівчині навіть здалося, що вона чує звуки органа, але то шуміло море. Церкви начебто були зовсім близько, та раптом перетворилися в цілу флотилію, що пливла під ними. Коли ж Еліза вдивилася, то зрозуміла — це був тільки туман з моря. І весь час змінювалися картини перед її очима, поки вона не побачила ту країну, куди вони летіли. Там височіли сині гори з кедровими лісами, міста й палаці.

Ще не заходило сонце, а Еліза вже сиділа на скелі, перед великою печерою, що поросла виткими рослинами. Здавалося, її завісили всю вишиваними килимами.

— Ну, побачимо, що присниться тобі цієї ночі! — сказав молодший брат і показав Елізі її опочивальню.

— Коли б приснилося мені, як я можу врятувати вас! — сказала Еліза, і ця думка заволоділа нею. Навіть уві сні вона думала про це. І от приснилося їй, що летить вона високо в повітрі до замку Фата-Моргана. Сама фея, чарівна й залита сяйвом, виходить їй назустріч, але в

той же час вона дуже подібна до тієї бабусі, що дала їй у лісі ягід і розповіла про лебедів із золотими коронами.

— Твоїх братів можна врятувати, — сказала вона, — але чи вистачить у тебе мужності та терпіння? Звичайна вода ще м'якша за твої ніжні пальці і все ж таки шліфує каміння, але вона не відчуває болю, який відчують твої руки. У води немає серця, і вона не знає того страху і муки, які ти повинна зазнати. Бачиш кропиву, що я тримаю в руці? Її росте багато навколо печери, де ти спиш. Тільки ця кропива і та, що росте на цвинтарі, пригодяться для тебе, запам'ятай це. Ти нарви її, хоча б твої руки горіли від пухирів, потім добре розімни кропиву ногами і зроби з неї прядиво. З нього ти напрядеш ниток і виплетеш одинадцять панцирів з довгими рукавами. Накинь їх на лебедів, і всі чари зникнуть! Але обміркуй добре — з тієї хвилини, що ти почнеш роботу, і до того часу, поки її скінчиш, навіть коли б це продовжувалося роки, — ти не мусиш сказати жодного слова! Перше ж слово, що ти вимовиш, проткне смертельним

кинджалом серця твоїх братів! Від твого язика залежить їхнє життя. Пам'ятай це!

Кажучи ці слова, вона доторкнулася кропивою до руки Елізи. Враз наче вогонь обпik її, й Еліза прокинулася. Був уже світлий день, і вона побачила, що поряд лежить кропива, така сама, як і та, що вона бачила уві сні. Еліза вийшла з печери, щоб одразу почати роботу.

Своїми ніжними руками рвала дівчина жакливу кропиви. Вона була, як вогонь, її руки вкрилися великими пухирями, але вона з радістю терпіла біль, бо лише так могла вона врятувати своїх любих братів. Вона розім'яла кожну стеблинку кропиви босими ногами і приготувала з неї зелену пряжу.

Коли зайшло сонце, прийшли брати і злякалися. Еліза була німа. Вони думали, що це нові чари лютої мачухи. Але коли вони глянули на її руки, то зрозуміли, що це вона робить для них. Молодший брат заплакав, і де його сльози падали на руки сестри, там вона не відчувала більше болю, там зникли пекучі пухирі.

Цілу ніч працювала Еліза, бо не хотіла відпочивати, поки не врятує любих

братів. Другого дня, поки лебеді літали, вона теж працювала, і, хоч була самотня, ніколи час не минав так швидко, як зараз. Один панцир був уже готовий, вона почала другий.

Раптом залунав мисливський ріг. Елізу охопив страх.

Звуки наближалися, вона почула гавкання собак. Перелякана, вбігла Еліза в печеру, зв'язала кропиву, що її зібрала і витіпала, і сіла на неї.

У ту ж мить з кущів вистрибнув великий пес, за ним ще кілька. Вони голосно гавкали і стрибали навколо неї. За кілька хвилин перед печерою з'явилися мисливці. Найкрасивіший з них був королем цієї країни. Він зупинився перед Елізою. Ніколи він ще не бачив такої прекрасної дівчини.

— Як ти опинилася тут, чудова дитино? — спитав він, але Еліза похитала головою. Вона не могла говорити, це коштувало б життя її братам.

Вона сховала руки під фартух, щоб король не міг бачити, як вона страждає.

— Ходімо зі мною! — сказав він. — Ти не можеш тут лишатися. Коли ти

така ж добра, як і прекрасна, я одягну тебе в шовк та оксамит, покладу золоту корону на твою голову, і ти житимеш у моєму багатому палаці.

І він посадив її до себе на коня. Еліза плакала й ламала руки, але король казав:

— Я бажаю лише твого щастя! Колись ти дякуватимеш мені!

З цими словами він погнав коня по горах. Еліза сиділа попереду, а решта мисливців скакали за ними.

Коли зайшло сонце, показалося чудове королівське місто з палацами, баштами й церквами.

Король повів її в палац, де у високих мармурових залах били фонтани, а на стінах висіли мальовничі картини. Але Еліза не звертала ні на що уваги. Вона плакала й сумувала.

Байдуже дозволила вона служниці одягти на себе королівське вбрання, вплести перлини в волосся і натягти на пожалені кропивою руки тонкі рукавички.

В усій цій красі вона була така чарівна, що всі придворні вклонилися їй. І король назвав її своєю нареченою, хоча

архієпископ хитав головою і навіть шепотів, що чудова лісова дівчина, напевне, відьма — вона засліпила очі й приворожила серце короля.

Та король не слухав його, він наказав принести найдорожчі страви, покликав музикантів грати і найкращих дівчат танцювати. Потім він повів Елізу запашним садом у розкішний зал, але жодної усмішки не викликало все це ні в очах, ні на устах Елізи — в них ніби назавжди застигла туга. Тоді відкрив король маленьку кімнатку, що була поряд з їхньою опочивальнею. Вона вся була вбрана дорогими зеленими килимами і дуже нагадувала печеру, в якій жила Еліза. На підлозі лежав пучок пряжі, що вона напярала з кропиви; а на стіні висів уже готовий панцир. Усе це, як дивину, захопив з собою один з мисливців.

— Тут ти можеш згадувати свій колишній дім, — сказав король, — ось твоя робота, якою ти була там зайнята. Серед усієї розкоші, може, тобі захочеться інколи згадати колишнє.

Коли Еліза побачила це, таке близьке її серцю, усмішка заграла у неї на устах,

і рум'янець знову вкрив її щоки. Вона подумала, що все ж таки зможе врятувати своїх братів, поцілувала королю руку, а той притиснув її до свого серця і наказав дзвонити по всіх церквах в усі дзвони і сповіщати про їхнє весілля. Чудова німа дівчина з лісу мала стати королевою.

Архієпископ знову нашіптував злі слова у вуха королю, але вони не доходили до його серця.

Весілля відбулося, і архієпископ сам повинен був коронувати Елізу. Із злими думками він так міцно насував їй вузький золотий обруч на чоло, що їй стало боляче. Але ще важчий обруч стискав її серце — сум за братами.

Її уста були німі. Одне слово коштувало б життя братам, але в очах Елізи світилася щира любов до доброго, гарного короля, який усе робив, щоб розвеселити її. З кожним днем вона звикала і ставилася до нього краще й краще. О, якби могла вона довіритися йому і розповісти про свій біль!

Але Еліза мусила бути німою, мовчки робити свою справу. Тому щоночі вона

нишком пробиралася в маленьку потаємну кімнатку, схожу на печеру, і плела панцири один за одним. Та, коли почала сьомий, у неї не вистачило пряжі.

На цвинтарі, знала вона, росла така кропива, яка потрібна їй. Але ж її треба самій нарвати! Як же бути?

«О, хіба можна порівняти біль у моїх пальцях з тим болем, що переносить серце? — думала Еліза. — Я повинна наважитися!»

Серце її завмирало від страху, ніби вона йшла на щось лихе, коли місячної ночі пробиралася вона в сад, а потім шла довгими алеями та пустинними вулицями на цвинтар. Вона побачила: на широкому могильному камені сиділи відьми. Еліза пройшла повз них, і вони всі злісно подивилися на неї. Проте Еліза нарвала пекучої кропиви і з нею повернулася в палац.

Лише єдина людина це бачила — архієпископ. Він стежив за нею, коли інші спали. Тепер він переконався, що з королевою щось негаразд. Вона, напевне, відьма, яка зачарувала короля і весь народ.

Архієпископ розповів королю про все, що бачив. Дві великі сльози скотилися

з очей короля, він пішов додому з тяжкими сумнівами на серці. Вночі король лише удавав, що спить, але спокійний сон не йшов до нього. Він помітив, як Еліза встала з ліжка і зникла в маленькій кімнатці.

З кожним днем король ставав похмурнішим. Еліза бачила, та не розуміла чому.

Серце Елізи розривалося від жалю до братів. На королівський оксамит капали її гіркі сльози, і вони робилися блискучими діамантами, а люди бачили її багаті вбрання, заздрили королеві, бажали бути на її місці.

Тим часом робота наближалася до кінця. Залишався один тільки панцир, але в неї знову не вистачило пряжі і не було жодної кропивнинки. Ще раз, це вже, напевне, востаннє, вона мусила піти на цвинтар і нарвати кропиви.

Вона з жахом думала про цю самотню мандрівку, про страшних відьом, але її бажання врятувати братів перемагало все.

Еліза пішла. Король з архієпископом стежили за нею. Вони бачили, як вона зникла за ворітьми цвинтаря; підійшовши ближче, вони помітили на могилах

тих самих відьом, яких бачила й Еліза. Король у розпачі пішов додому. Тепер він не сумнівався, що серед них була й та, чия голова щодня схилялася на його груди.

— Хай народ судить її! — сказав він.

І народ присудив: «Спалити Елізу на вогнищі!»

З чудових королівських зал Елізу перевезли в темне, вогке підземелля з ґратами, де свистів вітер крізь ґрати. Замість шовкових та оксамитних подушок їй кинули пучок кропиви, а замість ковдри — пекучі жорсткі панцири. Але нічого милішого за це не було для неї, й Еліза знову взялася до роботи. Надворі вуличні хлопчаки співали про неї глузливі пісеньки, ніхто, ніхто не втішив її хоч би одним словом!

Надвечір Еліза раптом почула шум лебединих крил: це був її наймолодший брат. Він розшукав свою сестру. Еліза заридала голосно від радості, хоча й знала, що це, напевне, остання ніч у її житті. Але робота закінчувалася, і її брат був тут.

Прийшов архієпископ, щоб побути з нею останні години — так просив його

король. Але вона похитала головою і поглядом та знаками попросила його вийти. У цю ніч вона мусила скінчити роботу, інакше все було б даремно, все: біль, сльози і безсонні ночі. Архієпископ пішов розгніваний, але бідолашна Еліза знала, що вона невинна, і продовжувала свою працю.

Маленькі мишки бігали по підлозі, вони збирали до її ніг розкидані стеблинки кропиви, щоб хоч чим-небудь допомогти, а дрізд сидів на ґратах вікна і співав цілу ніч так бадьоро, як міг, щоб Еліза не втратила своєї мужності.

Ще було темно. За годину до сходу сонця коло воріт палацу з'явилися одинадцять братів Елізи — вони вимагали, щоб їх провели до короля, їм відповіли, що це неможливо, була ще ніч, король спав, і його не можна будити. Вони просили, потім загрожували. Прийшла варта, а за нею і сам король вийшов дізнатися, що трапилося. В цю мить зійшло сонце, і брати зникли. Лише одинадцять диких лебедів літали над палацом.

Безліч народу линуло до місця страти. Усім хотілося подивитись, як палитимуть

відьму. Стара шкапа тягла ганебну колісницю, на якій сиділа Еліза. На неї накинули плащ з грубого лантуха, її чудове волосся падало з плечей, щоки були смертельно бліді, губи щось тихо шепотіли, водночас як пальці не зупиняючися плели зелену пряжу. Навіть по дорозі до своєї смерті вона не хотіла кинути роботу. Десять панцирів лежали готові, одинадцятий вона кінчала. Народ глузував з неї:

— Дивіться, дивіться на відьму, як вона бурмоче! А в руках у неї прокляте плетиво! Розірвати його на шматки!

Раптом з'явилися одинадцять диких лебедів і сіли навколо неї на колісницю, махаючи дужими крилами. Натовп перелякано кинувся врозтіч.

— Це знак, що вона невинна! Вона невинна! — шепотіло багато людей.

Ось уже кат хотів було схопити Елізу за руку. Та вона швидким рухом накинула одинадцять панцирів на лебедів. І враз замість лебедів встали перед усіма одинадцять прекрасних принців, тільки у наймолодшого замість однієї руки було лебедине крило: Еліза не встигла закінчити рукава.

— Тепер я можу розмовляти, — вигукнула Еліза. — Я невинна!

І народ, побачивши це все, вклонився їй, а Еліза впала непритомною на руки братів, зломлена довгим напруженням сил, страхом та стражданням.

— Так, вона невинна, — сказав старший брат і розповів усе, як було.

І поки він говорив — чудовий аромат ніби від безлічі троянд наповнив повітря. Це кожне поліно, заготовлене для вогнища, перетворилося на великий високий куц із червоними трояндами. Між ними, вгорі, з'явилася чарівна біла квітка. Вона блищала, як зірка.

Король зірвав цю квітку і приколов до грудей Елізи, і вона опам'яталася зі щастям і миром на серці.

І всі дзвони дзвонили, і пташки зібралися великими зграями, і до королівського палацу рушив такий весільний похід, якого ще не бачив ніхто на світі.

ДЮЙМОВОЧКА

ила якось одна жінка. Вона дуже хотіла мати малесеньку дитину, тільки не знала, де її взяти.

От вона й пішла до старої чаклунки і сказала їй:

— Мені так хочеться мати маленьку дитинку. Чи ти не скажеш, де мені її взяти?

— Не турбуйся! Цьому можна допомогти! — мовила чаклунка. — Ось тобі зерно ячменю. Воно зовсім не таке, як ті, що ростуть на селянських полях, або йдуть на корм курям, це зерно чарівне. Поклади його в квітковий горщик, тоді побачиш, що буде!

— Спасибі тобі! — сказала жінка, дала чаклунці грошей і пішла додому.

Дома посадила ячмінне зерно і одразу ж з нього виросла велика чудова квітка, схожа на тюльпан, але пелюстки були ще міцно стулені, як у пуп'янка.

— Яка мила квітка! — сказала жінка і поцілувала гарні червоні з жовтим пелюстки, і тільки вона їх поцілувала, як

у квітці щось тріснуло і квітка зовсім розкрилася. Тепер було видно, що це справжній тюльпан, але всередині квітки, на зеленій маточці, сиділа крихітна дівчинка, така гарненька та ніжна! Вона була на зріст не більше дюйма. Тому її й назвали Дюймовочкою.

Блискуча лакована шкаралупка волоського горіха була їй за колисочку, блакитні пелюстки фіалок — матрацом, а пелюстка троянди — ковдрою. Там вона спала вночі, а вдень бавилась на столі. Жінка ставила тарілку з водою і клала навколо віночком квіти так, щоб стеблини їхні були в воді. Вона опускала на воду велику пелюстку тюльпана, — на неї сідала Дюймовочка і плавала від одного краю тарілки до іншого, а за весла їй були дві білі кінські волосини. Це було справді чудесно! Дюймовочка ще вміла співати. О, вона співала таким ніжним, милим голоском, якого ніхто ще ніколи не чув.

Якось уночі, коли вона лежала в своєму гарненькому ліжку, в розбите вікно вскочила погана жаба. Жаба була велика, бридка і мокра.

Вона стрибнула прямо на стіл, на якому під червоною пелюсткою троянди спала Дюймовочка.

— От буде мила жінка для мого синка! — сказала жаба, схопила горіхову шкаралупку, де лежала Дюймовочка, і вистрибнула крізь вікно у сад. Там протікав великий, широкий струмок. Коло берега було грузько, вогко, і там, у баговинні, жила жаба зі своїм сином. У! Який він був бридкий та огидний, — викапана мати. «Коакс, коакс, брекке-кекекс!» — це все, що він зміг сказати, коли побачив чарівну маленьку дівчинку в горіховій шкаралупці.

— Не говори так голосно, а то вона прокинеться! — сказала стара жаба. — І може знятися й полетіти від нас, бо вона ж легша за лебединий пух. Посадимо її посередині струмка, на широке листя латаття, воно буде для неї, такої легенької крихітки, наче цілий острів! Звідти вона не зможе втекти, а тим часом ми одремонтуємо парадні кімнати вниз, в баговинні, де ви житимете.

У струмку росло багато латаття, їхнє широке зелене листя плавало по воді.

Найбільший лист був далі всіх від берега. До нього й підпливла стара жаба і поставила на ньому горіхову шкаралупку з Дюймовочкою.

Бідна маленька крихітка прокинулася рано-вранці і, побачивши, де вона, гірко заплакала. Навколо, з усіх сторін великого зеленого листа, була вода, і дівчинка ніяк не могла потрапити на землю.

Стара жаба сиділа внизу, в баговинні, і прикрашала кімнату очеретом та жовтими водяними лілеями. Треба ж було прибрати все для молодой невісточки! Потім вона попливла зі своїм потворним сином до листа, де сиділа Дюймовочка, щоб взяти її гарненьке ліжечко і поставити в кімнаті нареченої перед тим, як вона перейде туди сама. Стара жаба низько присіла у воді перед дівчинкою і сказала:

— Ось мій синок, він буде твоїм чоловіком, і ви чудово житимете з ним унизу, в баговинні.

«Коакс, коакс! Брекке-ке-кекс!» — от і все, що міг сказати синок.

Вони взяли гарненьке ліжко і попливли з ним, а Дюймовочка сиділа й плакала одна на зеленому листі, тому що

вона не хотіла жити з бридкою жабою і виходити заміж за її потворного сина. Маленькі рибки, які плавали внизу у воді, певне, бачили жабу і чули, що вона казала, тому вони всі висунули голівки, щоб побачити маленьку дівчинку. Як тільки вони її побачили, їм стало дуже шкода, що така чарівна дівчинка мусить потрапити до потворної жаби. Ні, не бувати цьому! Вони зібралися навколо листочка латаття, де стояла Дюймовочка, перегризли стеблину зубами, і лист поплив униз по струмку. І Дюймовочка пливла на ньому ген далеко, тепер жаба не могла її наздогнати.

Дюймовочка пропливла повз багато нових місць, і маленькі пташки, що сиділи в кущах, побачивши її, співали:

— Яка гарненька маленька дівчинка!

Листок все плив далі й далі, і от Дюймовочка опинилася в іншій країні.

Чудовий білий метелик весь час літав навколо неї і, нарешті, сів біля дівчинки на листок, тому що Дюймовочка йому дуже сподобалась.

Дюймовочка раділа, що жаба не може її наздогнати, навколо так гарно! Сонце

світило на воді. Вода сяяла на сонці, як розтоплене золото.

Дюймовочка зняла з себе пояс, один кінець накинула на метелика, а інший прикріпила до листка. І листок поплив ще швидше.

Раптом прилетів великий хрущ. Він побачив дівчинку, вмить схопив лапкою її тонку талію і відніс на дерево. А зелений лист латаття поплив далі по струмку, і метелик летів за ним, адже він був прив'язаний і не міг звільнитися.

О, як злякалася бідна Дюймовочка, коли хрущ схопив її і посадив на дерево. Але найдужче їй було шкода гарного білого метелика, якого вона прив'язала до листка: адже коли йому не пощастить звільнитися, він може померти з голоду.

Та це не обходило хруща. Він сів з Дюймовочкою на найбільший лист дерева, напоїв її солодким квітковим соком і сказав, що вона чарівна, хоч зовсім не схожа на хруща. Потім прилетіли до них з візитом інші хрущі, які жили на тому ж дереві. Вони розглядали Дюймовочку, і хрущиці-панночки ворушили вусиками і казали:

— У неї тільки дві ноги! Яка убогість!

— У неї нема вусиків! — казали інші.

— Вона така тонка в талії, фі! Вона схожа на людину! Яка вона негарна! — казали всі дами-хрущихи, а Дюймовочка була ж така чарівна!

Так думав і той хрущ, який приніс її на дерево, але коли всі інші твердили, що вона погана, він теж нарешті повірив цьому і не захотів тримати її у себе. «Нехай іде собі, куди хоче», — вирішив хрущ. Він злетів з нею з дерева і посадив на маргаритку. Дюймовочка заплакала: їй було так гірко, що вона така негарна, і навіть хрущі не хочуть її прийняти до себе. А насправді дівчинка була такою чудовою, яку тільки можна собі уявити; така ніжна і ясна, як найпрекрасніший пелюсток троянди.

Ціле літо прожила бідна Дюймовочка одна-однісінька у великому лісі.

Вона сплела собі ліжечко з травинок і повісила його під листя лопуху, щоб дощик не замочив її. Вона їла солодкий квітковий пилок і пила росу, яку щоранку знаходила на листі. Так минуло літо й осінь, наближалася зима, холодна,

довга зима. Всі пташки, що так добре співали для неї, відлетіли, з дерев опалося листя, квіти пов'яли; великий лист лопуху, під яким вона жила, скрутився, і від нього нічого не лишилося, крім пожовклої, сухої стеблинки.

Дюймовочка дуже мерзла, бо її платтячко зовсім порвалося. Вона сама була така ніжна й маленька, бідна Дюймовочка, вона могла замерзнути на смерть! Почав падати сніг, і кожна сніжинка для Дюймовочки була наче ціла лопата снігу для нас; адже ми великі, а вона була лише в один дюйм заввишки. Дівчинка загорнулася в сухий листочок, але ж він не грів, і вона тремтіла від холоду.

Коло лісу, куди потрапила Дюймовочка, простяглося велике поле. Хліб уже давно зібрали, і тільки гола суха стерня стирчала з промерзлої землі. Дюймовочка пішла наче густим лісом. Вона так тремтіла від холоду! Та от вона потрапила на двері польової миші. Це була маленька нірка, прикрита стернинками. Там жила польова миша в теплі й добрі. Вона мала помешкання, повнісіньке зерна, розкішну кухню і спальню. Дюймовочка

стала під дверима, як бідна жебрачка, і попросила хоч шматочок ячмінного зерна — ось уже два дні ані крихітки не було у неї в роті.

— Ах ти, мале біднятко! — мовила польова миша, яка була насправді доброю. — Заходь сюди, в мою теплу квартиру, і поїж зі мною!

Дюймовочка дуже сподобалась миші, і миша запропонувала їй:

— Ти можеш лишитися у мене на всю зиму, але ти мусиш чистенько прибирати помешкання і розповідати мені різні історії, я це дуже люблю.

І Дюймовочка стала робити все, що наказувала добра стара миша. Вони зажили дуже добре.

— Скоро у нас будуть гості, — сказала якось польова миша. — Раз на тиждень мене відвідує мій сусід. Він живе у себе в домі ще кращім, ніж мій. Там просторі зали, і він носить розкішну шубу з чорного оксамиту. От коли б тобі пощастило вийти за нього заміж, ти була б добре влаштована. Та тільки він сліпий. Ти муситимеш розповідати йому найкрасивіші історії, які тільки знаєш.

Дюймовочка зовсім не хотіла виходити заміж за сусіда, — адже це був кріт.

Незабаром він прийшов з візитом у своїй чорній оксамитовій шубці.

— Він такий багатий і такий розумний, — казала польова миша, — його квартира в двадцять разів більша за мою квартиру, та й вченості він неабиякої, але він терпіти не може сонця і прекрасних квітів, завжди кепсько говорить про них, тому що ніколи їх не бачив.

Дюймовочці наказали співати, і вона проспівала «Майський жук, лети, лети» і «Чернець пішов на луки». Зачарований її чудовим голоском, кріт одразу закохався в неї, але нічого не сказав, бо він був чоловік статечний.

Трохи згодом кріт прорив довгий підземний хід від свого дому до їхнього і дозволив польовій миші й Дюймовочці гуляти там, коли їм захочеться. Проте він попередив, щоб вони не лякалися мертвої пташки, яка лежить у проході, справжньої пташки з пір'ям і дзьобом. Вона вмерла, напевно, зовсім недавно, на початку зими, і похована саме там, де він прорив свій хід.

Кріт узяв у рот шматочок гнилючка, що світив, як вогонь, у темряві, і пішов сам попереду, освітлюючи довгий темний коридор. Коли вони дійшли до місця, де лежала мертва пташка, кріт уперся своїм широким носом у стелю і пробив у землі дірку, крізь яку в коридор просякло денне світло. Долі лежала мертва ластівка, її красиві крила були міцно притиснуті до тіла, ніжки й голівку вона сховала під пір'ячко. Бідна пташка вмерла від холоду.

Дюймовочці стало дуже шкода її, вона ж так любила всіх маленьких пташок, вони їй так добре співали і цвірінчали ціле літо. Але кріт штовхнув пташку своєю короткою лапою і сказав:

— Вже не пищатиме більше! Це жахливо — народитися малою птахою. Дякую долі, що моїм дітям це не загрожує: така птаха нічого не має, крім свого «цвірінь-цвірінь», і їй доводиться взимку помирати з голоду!

— Звичайно, так тільки й може сказати розумний чоловік, — мовила миша. — Що мають птахи з своїм «цвірінь», коли надійде зима? Тому вони й умирають від

холоду та голоду, проте й у цьому знаходять щось величне.

Дюймовочка не сказала нічого, але коли кріт і миша повернулися спиною до пташки, вона схилилася над ластівкою, одгорнула пір'ячко на голівці пташки і поцілувала її в заплющені очиці.

«Може, це та, що так чудово співала мені влітку, — подумала вона. — Скільки радості ти дала мені, мила, гарна пташко!»

Потім кріт знову загриб дірку, в яку просякало денне світло, і відвів своїх дам додому. Вночі Дюймовочка зовсім не могла заснути. Вона встала з свого ліжка і сплела з сухої травички велику гарну ковдру, пішла і закутала нею мертву пташку. З боків, під крилечка, вона підмостила м'яку вату, яку знайшла в кімнаті у миші, щоб пташці було хоч трошки тепліше лежати в холодній землі.

— Прощавай, мила пташко! — мовила Дюймовочка. — Прощавай, і спасибі тобі за твої чудові пісні влітку, коли всі дерева були зеленими і сонце так ласкаво нам світило!

Вона поклала свою голівку на груди пташки і раптом злякалась: усередині

наче щось стукотіло. То було серце пташки. Пташка не вмерла, вона тільки задубіла від холоду, а тепер відігрілась і знову ожила. Восени всі ластівки відлітають у вирій, а коли якась запізниться, вона замерзає так, що падає, як мертва, на землю. Холодний сніг покриває її.

Дюймовочка тремтіла зі страху, вона так злякалась. Адже птиця була велика, дуже велика, порівнюючи з нею, такою крихіткою. Але дівчинка набралася сміливості, міцніше закутала ластівку, принесла листочок м'яти, яким вкривалася, і вкрила ним голівку пташки.

Другої ночі Дюймовочка знову тихенько пробралася до неї. Тепер бідолашна ластівка зовсім ожила, але була така слабка, що могла тільки ледь-ледь відкрити очі.

Вона поглянула на Дюймовочку, яка стояла зі шматочком гнилючки в руці замість ліхтарика.

— Дякую тобі, маленька чарівна дитинко! — сказала їй хвора ластівка. — Я так добре зігрілась! Скоро зміцнію і полечу.

— О! — заперечила Дюймовочка. — Надворі дуже холодно, мороз, іде сніг.

Лишайся у своєму теплому ліжку, а я ходитиму за тобою!

І вона принесла ластівці води в чашечці квітки. Ластівка напилась і розповіла їй, як поранила собі крило об кущ тернини і тому вона не змогла летіти так швидко, як інші ластівки, що полетіли далеко, дуже далеко, в теплі краї. Потім вона вже не могла далі летіти, впала на землю, а більше вже нічого не пам'ятала і зовсім не знала, як потрапила сюди.

Цілу зиму пташка лишалася під землею, і Дюймовочка піклувалася про неї й дуже її любила. Ані кріт, ані польова миша про це не знали нічого, вони не терпіли бідної ластівки.

Як тільки настала весна і сонце зігріло землю, ластівка сказала Дюймовочці: «Прощавай». Дюймовочка відкрила дірку в стелі там, де зробив кріт. Сонечко ласкаво заглянуло до них, і ластівка спитала, чи не хоче дівчинка сісти їй на спину і летіти з нею в зелені ліси. Дюймовочка знала, що стара польова миша буде дуже сумувати, коли вона її покине.

— Ні, я не можу, — сказала Дюймовочка.

— Прощавай, прощавай, добра чудова дівчинко! — мовила ластівка і полетіла на волю, до сонечка.

Дюймовочка поглянула їй услід, і сльози навернулися на її очі: вона знала, що буде сумувати за пташкою.

— Цвірінь! Цвірінь! — прощобетала ластівка і полетіла в зелений ліс.

Дюймовочці було дуже сумно: її ніколи не випускали погуляти на сонечку. На полі, навколо дому миші, посіяли хліб, і він виріс такий високий, що здавався густим лісом бідній маленькій дівчинці.

— Влітку ти повинна пошити придане! — мовила польова миша Дюймовочці, тому що їхній сусід, нудний кріт в оксамитовій шубці, посватав її. — Тобі потрібно мати і шерстяні плаття і полотняну білизну. Треба, щоб було що одягати і на чому лягти.

Довелося Дюймовочці прясти, а миша найняла чотирьох павуків, і вони ткали день і ніч.

Щовечора з візитом приходив кріт і все говорив про те, що швидко кінець літа, що сонце не так уже пече, і це гаразд — і без того земля стала твердою,

мов каменяка. А коли мине літо, вони справлять з Дюймовочкою весілля.

Та Дюймовочка зовсім цьому не раділа, тому що не любила нудного крота. Щоранку і щовечора вона прокрадалася до дверей мишачої хатки. Вітерець розсував колоски, і вона могла бачити блакитне небо. Вона думала тоді, як ясно, як добре на привіллі, і всім серцем хотіла побачити милу ластівку; але та ні разу не прилітала, певно, літала десь далеко, в зелених лісах.

Коли знову надійшла осінь, все придане Дюймовочки було готове.

— За чотири тижні буде твоє весілля! — повідомила їй польова миша. Та Дюймовочка заплакала і сказала, що не хоче йти за нудного крота.

— Пусте! — сказала польова миша. — Не пручайся, а то я вкушу тебе своїм білим зубом! У тебе буде прекрасний чоловік. Навіть у самої королеви нема такої чорної оксамитової шуби! Усі комори та льохи у нього повнісінькі добра. Ти повинна дякувати долі за такого чоловіка!

І от надійшов день весілля. Кріт прийшов за Дюймовочкою, щоб відвести під

землю, куди не просякало світло ясного сонця, тому що кріт не любив його.

Бідна дитина була така засмучена! Їй треба було назавжди сказати «прощавай» сонечку, на яке вона у польової миші могла милуватися хоч з дверей.

— Прощавай, ясне сонечко! — мовила вона і простягла руки вгору, трошки відійшовши від мишачої хатки. Хліб уже зібрали, і лише суха стерня знову стирчала навколо. — Прощавайте! Прощавайте! — казала вона і обняла ніжними ручками маленьку червону квітку, яка випадково збереглася. — Вітай від мене милу ластівку, якщо побачиш її.

— Цвірінь! Цвірінь! — раптом пролунало над її головою. Вона глянула вгору. Це пролітала ластівка. Ластівка зраділа, побачивши дівчинку!

Дюймовочка розповіла їй, як не хоче вона виходити за бридкого крота і жити під землею, куди ніколи-ніколи не просякає сонячне проміння.

Вона не могла стриматися і гірко плакала при цьому.

— Наступає холодна зима, — мовила ластівка. — Я відлітаю далеко-далеко,

у вирій. Хочеш летіти зі мною? Сідай на мою спину! Прив'яжи себе міцніше поясом, і ми полетимо від гидкого крота і його темного підземелля, полетимо над горами і теплими країнами, де сонце ще прекрасніше, де завжди літо і весь рік цвітуть квіти. Летімо зі мною, люба, мила Дюймовочко! Ти врятувала мені життя, коли я зовсім замерзала у темній холодній землі.

— Так! Я полечу з тобою! — мовила Дюймовочка, сіла пташці на спину, вперлася ніжками в її розкинуті крила і прив'язала себе поясом до найбільшого пера. Ластівка знялася високо в небо і полетіла над лісами, над морем, над високими горами, де вічно лежить сніг.

Дюймовочці стало холодно. Вона зарилася в тепле пір'я ластівки, вистромивши звідти лише голівку, щоб милуватися усією красою, над якою вони пролітали.

Та ось і теплі краї. Сонце сяяло там ясніше, ніж у нас, небо було вдвічі вище, і вздовж огорож та рівчаків ріс чудовий зелений і синій виноград. У лісах зріли помаранчі та лимони, там пахло міртами та м'ятою, а по стежках бігали

за барвистими великими метеликами такі гарні дітки! Але ластівка летіла далі. Ставало дедалі краще й краще. Під розкішними зеленими деревами, на березі блакитного моря, виблискував білим мармуром старовинний замок. Виноградні лози обвивали його високі колони, а вгорі під покрівлею ліпилося багато гнізд ластівок. В одному з них жила ластівка, яка принесла Дюймовочку.

— Оце мій дім! — мовила ластівка. — А ти вибери собі внизу найкращу квітку. Я віднесу тебе туди, і ти оселишся в ній. Там тобі буде так добре, як ти бажаєш.

— Як чудово! — скрикнула Дюймовочка і заплескала маленькими ручками.

На землі лежала велика мармурова колона, вона впала і розбилася на три скалки, і між уламків вирости прекрасні великі білі квіти. Ластівка злетіла з Дюймовочкою і посадила її на одну з широких пелюсток. Але що за диво! Посередині квітки сидів крихітний чоловічок, такий на зріст, як Дюймовочка, і зовсім прозорий, — здавалося, він був кришталевий. На голові у нього була красива золота

корона, а за плечима сяяли блискучі крила. В кожній квітці жив такий юнак або дівчина, але цей був королем над усіма.

— Ой, який красивий! — прошепотіла Дюймовочка ластівці. А маленький принц дуже злякався ластівки, адже порівняно з ним вона була велетнем-птахом, а він був такий маленький та ніжний. Та, коли глянув на Дюймовочку, він був просто захоплений — такої чудової дівчинки йому ще не доводилося бачити. Тому він зняв з себе корону і надів на Дюймовочку. Потім принц спитав, як її звуть і чи не хоче вона вийти за нього заміж і бути королевою над усіма квітами!

Так, це був справжній жених, не те що син жаби або кріт в оксамитовій шубі! Тому Дюймовочка дала свою згоду чудовому принцу. З кожної квітки вилітали юнак або дівчина, такі гарні, що Дюймовочка не могла намілюватися. Кожен приніс Дюймовочці подарунок, але найдужче їй сподобалися красиві прозорі крила великої бабки, їх прикріпили Дюймовочці на спину і вона могла літати з квітки на квітку. От була радість! А лас-

тівка сиділа високо в своєму гнізді і співала так добре, як могла. Але в неї на серці було трошки сумно, бо вона дуже любила Дюймовочку і хотіла б ніколи не розлучатися з нею.

— Тебе не будуть більше звати Дюймовочкою, — сказав її наречений. — Це негарне ім'я, а ти така красуня. Тебе будуть звати Майя!

— Прощавай! Прощавай! — мовила ластівка і полетіла з теплих країв назад у далеку Данію. Там у неї було гніздечко саме під вікном того чоловіка, який умів розповідати різні казки. Вона проспівала йому своє «цвірінь! цвірінь!», а від нього вже й ми узнали цю історію.

СВИНОПАС

Жив собі колись бідний принц. Він мав дуже маленьке королівство, але все-таки воно не було вже таким маленьким, щоб він не міг одружитися. А одружитися він дуже хотів. Звичайно, для нього було надто сміливо звернутися до дочки імператора з запитанням: «Чи не хочеш вийти за мене?» Але він все-таки наважився на це, тому що його ім'я було відоме. Тисячі принцес залюбки пішли б за нього, але що скаже йому вона, дочка імператора? Ось послухаймо, як було діло.

На могилі батька принца ріс кущ троянд, такий чудовий і прекрасний кущ троянд! Він цвів лише раз на п'ять років, і на ньому розпускалася тільки одна троянда. Але яка це була троянда! Вона пахла так солодко, що той, хто нюхав її, враз забував усі турботи, всі печалі.

А ще принц мав солов'я, який міг співати так, ніби найкращі мелодії всього світу зберігалися в його горлечку. Цю троянду і цього солов'я мала одержати

принцеса, тому їх поклали у великі срібні скриньки і послали їй.

Імператор наказав принести скриньки у великий зал, де принцеса зі своїми фрейлінами гралась у «гості» — інших справ у них не було. Побачивши великі скриньки з подарунками, вона заплескала в долоні.

— Ах, якби там була маленька киченька! — скрикнула принцеса. Але звідти вийняли чудову троянду.

— Подивіться, як мило вона зроблена, — мовили всі придворні дами.

— Більш ніж мило, — сказав імператор. — Дуже гарно!

Але в цю мить принцеса торкнулася пальчиком троянди і трохи не заплакала.

— Фу, тату! Вона зовсім не зроблена, це справжня троянда!

— Фу! — сказали всі фрейліни. — Вона справжня!

— Раніш ніж сердитися, подивимося, що в другій скриньці, — вирішив імператор.

І от з'явився соловей і заспівав так прекрасно, що не можна було нічого сказати проти нього.

— Шарман! Шарман!* — кричали фрейліни; вони всі лопотіли французькою мовою, одна гірше від одної.

— Як він нагадує мені музичну скриньку покійної імператриці, — сказав один старий придворний. — Ах, це той же самісінький тон, та самісінька манера.

— Справді, — сказав імператор і заплакав, як дитина.

— Сподіваюся принаймні, що хоч пташка не справжня? — спитала принцеса.

— Найсправжнісінька, — почали запевняти її люди, що привезли подарунки.

— Тоді випустіть її, хай летить собі! — сказала принцеса і нізащо не погодилася прийняти принца.

Але це не злякало його. Він вимазав собі обличчя коричневою та чорною фарбою, насунув шапку на лоб і постукав до них.

— Добридень, імператоре! — сказав він. — Я так довго блукав по світу і, нарешті, вирішив зупинитись у вашому королівстві. Чи не можу я тут, у палаці, знайти якусь роботу для себе?

* Чудово! Чудово! (франц.)

— Багато вас тут ходить та шукає, — мовив імператор, — проте, стривай — я поміркую. От-от я згадав! Мені таки потрібний свинопас, бо у нас свиней сила-силенна.

І принц став придворним свинопасом. Його помістили в маленькій комірчині поряд із свинарнею, і там він мусив жити.

Цілий день він сидів у своїй комірці, працював, і на вечір зробив чудовий маленький горщик. Навколо горщика були навіпені бубонці. Як тільки ставили горщик у піч і він закипав, бубонці мило дзвеніли і вигравали стару пісеньку:

Ах, мій любий Августін,
Все пройшло, все пройшло!

Але найцікавішим було ось що: коли тримали палець над парою горщика, враз можна було взнати, хто які страви готував у цілому місті.

Звичайно, це було не те що якась там троянда!

От принцеса пішла прогулятися з своїми фрейлінами, почула цю пісеньку, зупинилася, тому що вона теж могла грати «Ах, мій любий Августін». Це була єдина пісенька, яку вона вміла грати.

— Ах, я це знаю! — сказала вона. — Він, напевне, освічений, цей свинопас! Послухайте, підіть до нього і спитайте, скільки коштує його інструмент.

Одній з фрейлін довелося взути дерев'яні черевики і піти на чорний двір.

— Скільки ти візьмеш за цей горщик? — спитала фрейліна.

— Десять поцілунків принцеси, — сказав свинопас.

— Боронь Боже! — скрикнула фрейліна.

— Дешевше я не віддам.

— Ну, що ж він відповів? — спитала принцеса.

— Я не можу навіть сказати вголос, — мовила фрейліна, — це жахливо!

— Так шепни мені на вухо!

— Ах, він нахаба! — закричала принцеса, почувши про призначену ціну, і пішла гуляти далі.

Та тільки ступила вона кілька кроків, бубонці так мило задзвеніли знову:

Ах, мій любий Августін,

Все пройшло, все пройшло!

— Послухайте, — сказала принцеса, — спитайте його, чи не згодиться він одержати десять поцілунків від моїх фрейлін.

— Дуже дякую, — відповів їй свинопас. — Десять поцілунків самої принцеси або горщик лишається у мене.

— Як це неприємно! — сказала принцеса. — Тільки обступіть нас, щоб ніхто нічого не побачив.

І фрейліни стали в коло, схопили руками кінчики своїх спідниць, щоб закрити їх. Свинопас одержав десять поцілунків принцеси, а принцеса — чудовий горщик. От було радості! Цілий вечір і цілий день горщик кипів. А в цілому місті не залишилося жодної кухні, починаючи з найбагатших і кінчаючи найзлиденнішими, про яку не знали б, що там готується на обід.

Фрейліни танцювали і плескали в долоні:

— Ми знаємо, у кого суп та пиріжки, у кого каша та котлети.

— Як це цікаво! — казала принцеса.

— Дуже цікаво! — казали фрейліни.

— Але тримайте язик за зубами.

— Звичайно, це цілком зрозуміло, — сказали всі.

У свинопаса, — а насправді у принца, але ж усі вважали його за свинопаса, —

жодного дня не минало без того, щоб він не зробив чогось нового. Якось змайстрував він калаталку. Коли її починали крутити, вона грала всі вальси, галопи і польки, які тільки знали.

— Але ж це сюперб*! — скрикнула принцеса, проходячи повз хижку свинопаса. — Я ніколи раніше не чула кращої композиції. Слухайте, підіть до нього і спитайте, скільки коштує інструмент. Але цілувати я його більше не буду.

— Сто поцілунків принцеси, — переказала фрейліна, що ходила його питати.

— Ні, він таки зовсім збожеволів! — сказала принцеса і пішла далі, та, пройшовши кілька кроків, зупинилася. — Але ж треба сприяти мистецтву. Я дочка імператора! Підіть скажіть йому, що він, як і вперше, одержить від мене десять поцілунків, а решту від моїх фрейлін.

— Ах! Ми цього зовсім не хочемо! — заперечили фрейліни.

— Це дурниці! — сказала принцеса. — Коли я могла поцілувати, можете й ви. Не забувайте — ви одержуєте платню.

* Прекрасно, чудово! (франц.)

І фрейліни мусили піти до нього.

— Сто поцілунків самої принцеси, — сказав він, — або кожен залишається при своєму.

— Станьте навколо нас, — сказала принцеса, і фрейліни стали навколо, а принцеса почала його цілувати.

— Що за зборище коло свинарні? — спитав імператор, який саме вийшов на балкон. Він протер очі і надів окуляри. — Що це знову вигадали фрейліни? Треба піти подивитися!

І, розправивши закаблуки своїх черевиків, власне не черевиків, а старих, стоптаних хатніх пантофель, він подався до свинарні. Ой, як він поспішав!

Він підійшов зовсім нечутно, і фрейліни його не бачили. Вони лічили поцілунки, щоб розплата була зроблена чесно, отже, вони не помітили, коли підійшов імператор. А він ще став навшпиньки, щоб краще бачити.

— Що це таке? — закричав імператор, побачивши, як цілуються дочка з свинопасом, і пожбурих пантофлею їй прямо в голову саме на вісімдесят шостому поцілунку.

— Забирайтеся геть! — закричав імператор. Він дуже розгнівався і вигнав принцесу і свинопаса з своєї держави.

Принцеса стояла і плакала. Свинопас лаявся, а дощ поливав їх.

— Ах, я бідолашна! — плакала принцеса. — Чому я не вийшла за прекрасного принца? Ах, я нещасна!

А свинопас зайшов за дерево, стер з обличчя фарбу, скинув подертий одяг і вийшов у королівському вбранні, і принцеса мимоволі вклонилася йому.

— Тепер я зневажаю тебе! — сказав він. — Ти не хотіла йти за мене, ти не цінувала солов'я і троянду, а свинопаса ти могла цілувати за іграшки. Так тобі й треба.

І він пішов у своє королівство і, грюкнувши дверима, замкнув їх на замок.

А принцеса залишилася сама.

КРЕСАЛО

Ішов солдат по дорозі — раз, два! Раз, два! Ранець за спиною, шабля при боці. Йшов він додому з війни. По дорозі пострічалась йому стара відьма. Вона була така противна: нижня губа в неї звисала аж до грудей.

— Добрий вечір, солдате! Ач яка в тебе славна шабля і великий ранець, ти справжній солдат! Ну, одержиш ти зараз грошей, скільки захочеш!

— Дякую тобі, стара відьмо! — сказав солдат.

— Бачиш ти ондечки старе дерево? — спитала відьма і вказала на дерево, що стояло неподалечку. — Воно зовсім порожнє всередині! Ти злізь нагору: побачиш там дупло, спустиш через нього на самісінький низ у дерево! Я перев'яжу тебе мотузкою круг пояса і витягну назад, коли ти мені гукнеш.

— А навіщо мені лізти в дерево?

— По гроші! — відповіла відьма. — Знай, що коли дістанешся самісінького

низу в дереві, то опинишся у великому підземному ході, там зовсім світло, тому що горить більше сотні ламп. Ти побачиш троє дверей, можеш їх відчинити, ключі стирчать зовні. Заходь у першу кімнату, там, посередині на підлозі, побачиш велику скриню, а на ній собаку: очі в нього завбільшки як чайні чашки! Але ти не бійся. Я дам тобі мій синій картатий фартух, розстели його на підлозі, швиденько схопи собаку і посади його на фартух, а тоді відчини скриню і бери гроші, скільки захочеш. У тій скрині тільки мідні гроші, та якщо ти хочеш срібла — йди до другої кімнати. Там сидить собака з очима, як млинарські колеса. Та ти не лякайся, посади його на мій фартух і бери гроші. А якщо тобі захочеться золота, дістанеш і його стільки, скільки зможеш понести, зайди тільки до третьої кімнати. Але в собаки, що сидить там, кожне око, як Кругла вежа. Оце справді пес, можеш мені повірити! Тільки тобі і його нема чого страхатися. Посади його лишень на мій фартух, і він тобі нічого не зробить, от і бери собі зіскрині золота, скільки душі заманеться.

— Воно непогано! — мовив солдат. — Але що ж я мушу дати тобі за це, стара відьмо? Я гадаю, щось тобі потрібно ж від мене?

— Ні, я від тебе не візьму ні копійки. Ти мені принеси тільки стареньке кресало, яке там забула моя бабуся, коли вона спускалась туди востаннє.

— Ну, перев'яжуй мене мотузкою!

— Готово! А ось тобі і мій синій картатий фартух.

Поліз солдат на дерево, спустився в дупло і опинився, як і казала відьма, у великому проході, де горіло кілька со-
тень ламп.

Ось відчинив він перші двері. У! Там сидів пес і лупав на нього очима такими завбільшки, як чайні чашки.

— Нічогенький молодець! — мовив солдат, посадив його на відьомський фартух і набрав повну кишеню мідних грошей, потім закрив скриню, знов посадив на неї собаку і попрямував до другої кімнати. Ой, ой! Там сидів пес з очима, як млинарські колеса!

— Нема тобі чого витрішки продавати, ще очі болітимуть! — сказав солдат,

посадив і цього собаку на відьомський фартух, та коли він побачив у скрині велику купу срібла, викинув усі мідяки і набив обидві кишені і ранець самим сріблом. Тоді пішов він у третю кімнату. Ну й страхіття! У цього собаки очі були справді такі величезні, як Кругла вежа, і крутилися, зовсім як колеса.

— Добрий вечір! — вимовив солдат і узяв під козирок. Такого собаки він ще ніколи не бачив! Проте солдат не став довго роздивлятися, а посадив і його долі на фартух та й відкрив скриню. Матінко рідна! Скільки там було золота! На нього він міг би купити весь Копенгаген, всіх цукрових поросят у перекупок ласощами, всіх олов'яних солдатиків, дерев'яних конячок, всі батіжки на світі! Оце справді грошей! Солдат викинув усе срібло з кишень і ранця і так набив золотом свої кишені, ранець, кашкет і чоботи, що ледь-ледь міг поворушитися. Тепер уже він мав гроші! Він посадив собаку знову на скриню, зачинив двері і гукнув:

— Тягни мене нагору, ти, стара відьмо!

— А кресало взяв? — спитала відьма.

— Отаке! Зовсім забув! — сказав солдат, пішов і взяв кресало. Відьма витягла його нагору, і він знов опинився на шляху; його кишені, чоботи, ранець і кашкет були повнісінькі золота.

— Навіщо тобі це кресало? — спитав солдат.

— Це тебе не обходить, — відповіла відьма, — адже ти одержав гроші! А мені давай тільки кресало.

— Дурниці! — сказав солдат. — Зразу ж мені кажи, навіщо воно тобі, а то я витягну шаблю і відрубаю тобі голову.

— Не скажу, — мовила відьма.

Тоді солдат відрубав їй голову. Відьма упала мертва. А солдат зсипав усі гроші в її фартух, закинув вузол на спину, сунув кресало в кишеню і попрямував до міста.

Це було дуже гарне місто. Солдат зупинився в найкращій гостиниці, обрав собі найкращі кімнати, замовив найулюбленіші страви, — адже він тепер був багатий, мав стільки грошей!

Служник, який чистив його чоботи, здивувався було, що у такого багатого пана кепські чоботи, але ж солдат ще не

встиг справити собі нові. Проте другого дня він придбав собі і чоботи, і багате вбрання.

Тепер солдат став знатним паном, і йому розповіли про всі дива в цьому місті — і про короля, і про чудову принцесу, його дочку.

— А як би її побачити? — спитав солдат.

— Це зовсім неможливо, — сказали йому. — Вона живе у величезному мідному замку, а замок оточений високими стінами з вежами. Ніхто, крім самого короля, не сміє туди ні зайти, ні вийти звідти, бо королю напроорокували, що дочка його вийде заміж за простого солдата, а королям таке подобатися не може!

«От би поглянути на неї!» — подумав солдат. Та хто б йому це дозволив?

Тепер він зажив дуже весело, ходив у театри, їздив кататися в королівський парк і багато грошей віддавав бідним. І це було дуже добре з його боку, адже він по собі знав, як то погано, коли не маєш ані копійки в кишені. Зараз він став багатим, розкішне вдягався і придбав багато друзів; вони його називали добрим

молодцем, справжнім кавалером, і це йому дуже подобалось. Але він щодня тільки витрачав гроші, а нових взяти не було звідки, і врешті у нього лишилося тільки дві монетки. Довелося перебраться йому з гарних кімнат в крихітну кімнатку аж під самісіньким дахом, самому чистити собі чоботи і латати на них дірки. Ніхто з друзів тепер його не відвідував — надто вже високо було підніматися до нього.

Якось зовсім пізно увечері солдат сидів у своїй кімнатці, і у нього не було грошей навіть на свічку. Тут він згадав про маленький недогарок у кресалі, яке узяв у дуплі дерева, куди його спускала відьма. Солдат дістав кресало і недогарок і ударив по кременю, викрешуючи вогонь. Двері широко розкрились, і пес з очима, як чайні чашки, той самий, якого він бачив у підземеллі, з'явився перед ним і спитав:

— Що накажеш мені, господарю?

— Що таке? — здивувався солдат. — Та це ж, виходить, чудове кресало, я зможу одержати все, що захочу! Дістань мені грошей! — наказав він собаці, а той раз —

і вже нема; два — знову тут, а в зубах тримає великий мішок з мідними гроши-ма. Тоді зрозумів солдат, яке це чудесне кресало. Вдарить він один раз — прибіжить собака, який сидів на скрині з мідними грошима, вдарить двічі — прибіжить той, у кого срібло, вдарить тричі — прибіжить той, що має золото.

Ну, знову солдат перебрався в прекрасні кімнати, став носити багатий одяг, і всі його друзі відразу його пізнали і полюбили знову.

От якось йому спало на думку: «А дивно, що не можна побачити принцесу! Вона така красуня, кажуть усі, а яка з того користь, коли вона весь свій вік просидить у мідному замку за високими стінами з вежами. Невже мені так і не пощастить побачити її? Ану, де моє кресало?»

І він ударив по кременю, і враз перед ним з'явився собака з очима, як чайні чашки завбільшки.

— Воно, правда, вже зараз ніч, — мовив солдат, — але мені страшенно захотілось побачити принцесу, хоч на одненьку хвилинку!

Собака одразу за двері, і не встиг солдат отямитись, як він з'явився з принцесою. Принцеса сиділа у нього на спині і спала. Вона була така гарна, що кожен одразу б побачив, що це справжня принцеса. Солдат не стерпів і поцілував її — адже він був славний вояка!

Потім собака відніс принцесу назад, і вранці, коли король і королева пили чай, принцеса розповіла, що вночі бачила дивний сон про собаку і солдата. Ніби вона їхала верхи на собаці, а солдат поцілував її.

— Оце так справді мила історія! — промовила королева.

І другої ночі в спальні принцеси залишили стару фрейліну. Стара фрейліна мусила дізнатися, чи то був дійсно сон, чи, може, щось інше.

А солдатові знову страшенно заманулось побачити прекрасну принцесу, і от вночі знову з'явився собака, схопив принцесу і помчав що є сили. Але стара фрейліна одягла непромокальні чоботи і кинулась навздогін. Побачивши, що собака з принцесою зникли в одному великому будинку, вона подумала: «Тепер я знаю, де їх

шукати!» — і намалювала шматком крейди на воротях хрест, а потім пішла додому і лягла спати. Але собака, коли відносив принцесу додому, помітив цей хрест, узяв зразу ж шматок крейди та й понаставляв хрести на всіх воротях у місті. Це було хитро вигадано, адже тепер фрейліна не могла відшукати потрібні ворота, бо хрести були скрізь.

Рано-вранці король з королевою, стара фрейліна і всі офіцери пішли дивитися, куди це принцеса їздила вночі.

— Ось куди! — сказав король, побачивши перші ворота з хрестом.

— Ні, ось куди, чоловіченьку, — заперечила королева, побачивши хреста на інших воротях.

— Але й тут хрест... І тут! — загомоніли дами й офіцери, бачачи хрести на всіх воротях.

Тут усі зрозуміли, що діла з цього не буде.

Але королева була дуже розумною жінкою, вона вміла не тільки в каретах гуляти. Взяла вона великі золоті ножиці, порізала великий шматок шовкової матерії на клаптики і зшила малесенький

гарненький мішечок. У той мішечок насипала дрібної гречаної крупи і прив'язала до спини принцеси, а потім прорізала в мішечку маленьку дірочку, щоб крупа сипалася на шлях, яким поїде принцеса.

Вночі з'явився знову собака, посадив принцесу на спину і поніс до солдата. Солдат так полюбив принцесу, що дуже бажав би стати принцом і одружитися з нею.

Собака не помітив, що крупа сипалась за ним весь шлях від замку до вікна солдата, куди він стрибнув з принцесою. Вранці король і королева дізнались, куди їздила принцеса, і солдата посадили у в'язницю.

От і сидів він. Ой, як там було темно й нудно! Йому сказали: «Завтра вранці тебе повісять!»

Дуже невесело було це почути. А кресало своє він забув дома, в гостиниці. Вранці солдат підійшов до маленького віконечка своєї камери і став дивитись крізь ґрати на вулицю: народ юрбами поспішав за місто подивитись, як його вішатимуть. Били в барабани, проходили полки солдатів. Усі люди бігли, біг і

хлопчик-швець в шкіряному фартусі і черевиках. Він біг галопом, і один черевик злетів з ноги і вдарився об стінку, за якою сидів солдат і дивився крізь ґрати на вулицю.

— Ей, ти, куди поспішаєш? — гукнув йому солдат. — Адже без мене справа не обійдеться, а коли ти збігаєш туди, де я жив, і принесеш мені моє кресало, я дам тобі чотири монети. Тільки одна нога тут, а друга там.

Хлопчик був не проти одержати чотири монети, мерщій дременув за кресалом, віддав його солдатові, і... ну зараз почуємо, що було потім.

За містом була збудована висока шибениця, а навколо стояли солдати і багато сотень тисяч народу.

Король і королева сиділи на пишному троні, навпроти судді та радників.

Солдат уже стояв на сходах, але коли хотіли накинути йому петлю на ший, він сказав, що перед тим, як стратити злочинця, завжди виконують якесь його невинне бажання. Він дуже хотів би викурити люлечку тютюну — адже це буде його остання люлечка на цім світі.

Король не посмів відмовити в такому проханні, і солдат витяг своє кресало. Вдарив по кременю — раз, два, три! І перед ним з'явилися три собаки.

— Ану, допоможіть мені визволитись з петлі! — сказав солдат.

І собаки кинулись на суддів і на всіх радників, схопили того за ноги, того за ніс та й почали підкидати на кілька сажнів угору; усі попадали і порозбивались.

— Не треба! — закричав король, але найбільший пес схопив його разом з королевою і підкинув угору. Тоді солдати злякались, а весь народ закричав:

— Солдатику! Будь нашим королем і одружись з прекрасною принцесою!

І ось посадили солдата в королівську карету, а всі три собаки танцювали переднею і кричали «ура!». Хлопчаки свистіли, засунувши пальці в рот. Солдати віддавали їм честь. Принцеса вийшла з свого мідного замку і стала королевою, чим була дуже задоволена!

Весільний бенкет тривав цілий тиждень, і собаки теж сиділи за столом і лупали очима.

ГИДКЕ КАЧЕНЯ

ак добре було за містом, було літо! Жито жовтіло, овес зеленів, сіно склали в копиці, і на зеленому лузі ходив чорногуз на своїх довгих червоних ногах та белькотав по-єгипетськи — цієї мови він навчився від матері. За полями та луками йшли великі ліси, а в гущавині лісів були глибокі озера. Справді, чудово було за містом улітку!

У сонячному сяйві лежав старий хутір, обведений глибоким каналом. Від стін каналу до самої води росли величезні лопухи, такі високі, що маленькі діти могли сховатися під ними, стоячи на весь зріст. Там було так дико, як у глухому лісі, і там, у своєму гнізді, сиділа качка. Вона висиджувала каченят. Сиділа вона вже давно, їй набридло сидіти, а гості приходили до неї не часто. Іншим качкам було приємніше плавати в каналах, ніж сидіти тут, під лопухами, та кахкати з нею.

Нарешті яйця почали тріскатись одне за одним.

— Піп-піп! — почулося звідти, і всі жовтки в яєчках ожили й висунули голівки.

— Ках-ках! — відповіла качка. Каченята незграбно повилазили, як уміли, і озирнулися на всі боки під зеленим листям, — мати їм дозволила дивитися скільки завгодно, бо зелений колір корисний для очей.

— Який світ великий! — дивувалися малята. Ще б пак! Зараз для них було куди більше простору, ніж у яйцях!

— А ви думаєте, що це вже й увесь світ? — сказала мати. — Він тягнеться ще далеко, ген по той бік садка, аж до ниви, але там я й сама ніколи не бувала. Ну, ви вже всі тут? — спитала вона, встаючи. — Ой, ще ні! Найбільше яйце і досі лежить... І коли цьому буде кінець? Скоро мені це зовсім набридне, — і вона сіла знову.

— Ну, як справи? — спитала стара качка, що прийшла її одвідати.

— Довго тягнеться з одним яйцем, — відповіла качка-мати, що сиділа, — ніяк не хоче тріскатись. Але подивися на інших, — чи це не наймиліші каченята з

усіх, яких ми бачили? Усі як одне — викапаний батько! А він, негідник, навіть не відвідав мене ні разу.

— Ану, покажи мені яйце, що не хоче тріскатися, — сказала стара качка. — Повір мені, це індиче яйце! Мене теж колись обдурили так, і я мала багато лиха й клопоту з малим. Вони ж бояться води! Я їх ніяк не могла туди загнати; я вже й кахкала й клацала, але нічого не допомагало. Ну, покажи мені яйце! Так і є! Це індиче! Залиш його краще та йди вчити своїх дітей плавати.

— Ні, я ще трошки посиджу, — відповіла качка-мати. — Коли я вже так довго сиділа, то можу посидіти ще трохи.

— Ну, як хочеш! — сказала стара й пішла. Нарешті тріснуло велике яйце.

— Піп-піп! — промовило пташеня і видряпалося звідти. Воно було таке велике та гидке! Качка подивилася на нього.

— Яке воно величезне! — сказала вона. — Жодне не схоже на нього. А може, це й не індича?! Ну, та це ми скоро побачимо. Воно увійде в воду, хоч би мені довелося його туди й силою штовхнути!

Другого дня була чудова ясна погода.

Сонце виблискувало на всіх зелених лопухах. Качка-мати з усією своєю родиною пішла до канави.

Плюсь! — стрибнула вона в воду.

— Ках-ках! — покликала вона, і каченята одне за одним плюснули туди. Спочатку вода покрила їх з голівками, але вони вмить виринули і вельми добре попливли.

Ніжки працювали самі собою, каченята всі були на воді, навіть погане сіре пташеня плавало з усіма.

— Ні, це не індича, — сказала собі качка, — бач, як гарно гребе воно лапками, як рівно тримається! Це моє рідне дитя! Ні, справді, воно нічогеньке, коли до нього добре придивитися.

— Ках-ках! Ідіть до мене, я мушу вивести вас у великий світ, представити вас на пташиному подвір'ї. Тільки тримайтеся ближче до мене, щоб ніхто на вас не наступив, а головне — бережіться кішки.

І вони пішли на пташине подвір'я.

Там стояв жахливий галас. Дві родини качок билися за риб'ячу голівку, а дісталася вона кішці.

— Дивіться, так буває на світі, — сказала мати каченят, облизуючи язичком дзьобик, бо їй самій хотілося риб'ячої голівки.

— Ну, ну, ворухіть лапками, — говорила вона. — Дивіться привітайтеся та нижче вклоніться отій старій качці. Вона тут найзнатніша. Вона іспанської крові, через те така гладка, і, бачите, в неї червоний клаптик на нозі. Це надзвичайно красиво і найвища відзнака, яку тільки може мати качка. Це значить, що її не хочуть загубити, і її мусять пізнавати і тварини й люди. Шаркніть їй ніжкою — не загинайте лапок усередину. Добре виховане каченя широко розставляє ноги, як це роблять батько й мати — ось так; ну, схиліть шийки і скажіть — ках!

Вони так і зробили.

Але всі інші качки оглядали їх і казали вголос:

— Дивіться! Ще ціла юрба! Ніби нас самих тут мало. Фу! Яке гидке одне каченя, ми його не потерпимо!

І вмить одна з качок підбігла до бідного каченяти і скубнула його за потилицю.

— Облиш його! — сказала їй качка-мати. — Воно ж нікому нічого поганого не зробило.

— Може й так, але воно ж таке велике та незграбне, а тому його треба прогнати!

— Хороші дітки у цієї матері, — промовила тоді стара качка з клаптиком на нозі, — усі гарні, крім одного, який не вдався. Я б хотіла, щоб його виправили!

— Це неможливо, ваша милість, — сказала качка-мати, — воно некрасиве, але в нього хороша вдача, і плаває воно теж чудово. Я навіть дозволю собі сказати, що ліпше за інших. Я гадаю, воно покращає з часом або хоча б ростом меншим стане. Воно надто довго лежало в яйці і тому не має належного вигляду, — і вона почухала йому спинку й погладила пір'ячко. — До того ж це селезень, — продовжувала вона, — а для них зовнішність не так багато значить. Я думаю, він буде дужим і виб'ється на дорогу!

— А інші каченята дуже милі, — сказала стара качка. — Ну, будьте як дома, а якщо знайдете риб'ячу голівку — принесіть її мені.

І каченята стали поводитись як дома.

Але бідне каченя, що останнім вилупилося з яйця і було таке погане, всі клювали, штовхали його. Глузували з нього і качки і кури.

— Воно занадто велике! — казали всі. А індик, що народився із шпорами на ногах і через це вважав себе за імператора, надувся і, як корабель на всіх парусах, підбіг до каченяти, забелькотів так сердито, що гребінь у нього зовсім почервонів.

Бідне каченя не знало, куди подітися. Його пригнічував власний гидкий вигляд і те, що воно було посміховищем цілого пташиного двору.

Так минув перший день, а далі ставало все гірше й гірше. Усі гнали бідне каченя — навіть його брати та сестри сердилися на нього і завжди кричали: «Хоч би кішка тебе з'їла, гидку потвору!» І навіть мати казала: «Хоч би мої очі тебе не бачили!» Качки скубли його, кури клювали, а дівчина, яка годувала птахів, штовхала його ногою.

Нарешті каченя не витримало, побігло і перелетіло через паркан. А маленькі

пташки, що сиділи в кущах, перелякано пурхнули.

«Це тому, що я таке гидке», — подумало каченя і заплющило очі, але відразу ж побігло далі.

Воно опинилося на великому болоті, де жили дикі качки. Цілу ніч пролежало там каченя, втомлене та засмучене. Вранці дикі качки злетіли вгору і помітили нового товариша.

— Хто ти? — спитали вони, і каченя поверталось на всі боки й вклонялося, як уміло.

— Ти таке поганюче, — сказали дикі качки, — але це нам байдуже, якщо ти не одружишся ні з ким з нашої родини.

Бідне! Воно, звичайно, і не думало про одруження, тільки б йому дозволили полежати в очереті і напиться трохи болотяної води. Так пролежало воно цілих два дні, а потім прилетіли два диких гусачки. Вони недавно лише вилупилися з яєць, а тому були дуже зухвалі.

— Слухай, друже, — сказали вони, — ти такий нечупара, що не можеш нам заважати. Хочеш жити з нами і бути перелітним птахом? Тут недалеко є інше

болото, там живуть гарненькі дикі гуски-панночки. Вони вміють казати: «Рап-рап!» Ти такий потворний, що ще чого доброго матимеш у них великий успіх.

Піф! Паф! — почулося раптом, і обидва гусачки впали мертвими в очерет, а вода почервоніла від їхньої крові.

Піф! Паф! — пролунало знову, і цілі табуни диких гусей знялися над очеретом.

Це було велике полювання. Мисливці обступили все болото, деякі навіть засіли на вітах дерев, що простяглися далеко над очеретом. Сивий дим хмарами оповивав дерева і стелився ген над водою. По болоту ляпотіли собаки — ляп-ляп! Комиші та осока хиталися на всі боки. Який це був жах для бідного каченяти! Воно повернуло голову, щоб захвати її під крило, але в ту ж мить страшний величезний собака опинився перед ним. Він висолопив язик, а очі його горіли люто, жажливо. Він простяг свою морду просто до каченяти, показав гострі зуби і пішов далі, не схопивши каченяти.

— О, яке щастя! — зітхнуло каченя. — Я таке гидке, що навіть собака не схотів мене вкусити.

І воно причаїлося в очереті й лежало нерухомо, поки свистав дріб і постріл лунав за пострілом.

Тільки опівдні стало спокійно, але бідне каченя не наважувалося підвестися. Воно почекало ще кілька годин, потім обережно озирнулося і дременуло щосили якнайдалі від болота.

Воно бігло через поля і луки, але знялася така буря, що йому важко було рухатись.

Надвечір каченя дісталлося до маленької вбогої хатинки. Вона була така стара, що от-от готова була впасти, але сама не знала, на який бік, а тому лишалася стояти.

Буря так скаженіла і підхоплювала каченя, що воно мусило сідати на землю. Погода ставала дедалі гіршою та гіршою.

Що було робити каченяті?

На щастя, воно помітило, що дверцята хатинки зіскочили з однієї завіси і так покривилися, що можна було прослизнути крізь щілину в кімнату. Так воно й зробило.

У тій хатинці жила бабуся з котом та куркою. Кота вона звала «синочком». Він

умів вигинати спину дугою та воркотіти. Він навіть пускав іскри, коли його гладили проти шерсті. У курки були зовсім маленькі, куці ніжки, і тому її звали «курочка-куцоніжка». Вона несла хороші яєчка, і бабуся любила її, як рідну дитину.

Вранці вони відразу помітили чуже каченя, і кіт почав воркотіти, а курочка кудкудакати.

— Що там таке? — спитала бабуся і подивилася навколо. Але вона недобачала, і їй здалося, що заблукала жирна качка, а не каченя. — Це хороша знахідка, — сказала бабуся, — тепер у мене будуть і качині яйця. Коли б це тільки не був селезень! Ну, та ми можемо про це дізнатися!

І от каченя залишили на три тижні на пробу, але яєць воно не несло. Кіт був хазяїном у хаті, а курка почувала себе хазяйкою, і вони завжди казали: «Ми і світ», тому що вважали себе половиною світу і до того ж кращою.

Каченяті здавалося, що можна бути іншої думки з цього приводу, але заперечень курка не терпіла.

— А вмієш ти нести яйця? — питала вона.

— Ні.

— Ну, то краще помовч!

І кіт питав:

— А ти вмієш вигинати спину, воркотити та пускати іскри?

— Ні.

— Значить, ти не можеш мати своєї думки, коли говорять розумні люди.

Каченя ховалося в куток, і настрій у нього був поганий. Воно згадувало свіже повітря і сонячне проміння. Раптом йому так захотілося поплавати на воді, що воно не витримало і сказало про це курці.

— Що з тобою сталося? — здивувалася курка. — Тобі нічого робити, тому й лізуть у голову такі дурниці; неси яйця або воркочи, — і все пройде!

— Але це так добре — плавати на воді, — сказало каченя. — Так чудово почувати її над головою і пірнати до самого дна!

— Справді, велика втіха! — сказала курка. — Та ти збожеволіло! Спитай хоч kota — він найрозумніша істота, яку я знаю, — любить він плавати або пірнати?

Я вже не кажу про себе. Спитай, нарешті, саму нашу хазяйку, стару бабусю — розумнішої за неї нема нікого на світі. Ти думаєш, у неї є бажання плавати або пірнати в воду з головою?

— Ти мене не розумієш! — промовило каченя.

— Ми тебе не розуміємо! Та хто ж тоді може тебе зрозуміти? Ти хочеш бути розумнішим за kota і бабусю, про себе я вже й не говорю. Не дурій, дитино, а дякуй за все те хороше, що для тебе зроблено. Хіба ти не живеш у теплій кімнаті, не маєш товариства, від якого можеш дечого навчитися? Але ти дурний базіка, і з тобою не варто говорити. Повір мені, я бажаю тобі добра. Я кажу неприємні речі, але з цього тільки й можна пізнати справжніх друзів. Навчися ж нести яйця або воркотіти та пускати іскри.

— Мені здається, я краще піду світ за очі, — сказало каченя.

— Щасливої дороги! — відповіла курка.

І каченя пішло. Воно плавало по воді, пірнало, але через те, що було таке гидке, всі тварини зневажали його.

От настала й осінь. Листя в лісі пожовкло й поруділо. Вітер зривав його так, що воно аж танцювало в повітрі. Стало холодно, з важких хмар сипався град і сніг. На тину стояв крук і кричав від холоду: «Кру! Кру!» Справді, можна було замерзнути, лише подумавши про такий холод. Напевне, бідному каченяті було не дуже добре.

Якось увечері, коли сонце так красиво заходило, вийшла з кущів зграя чудових великих птахів. Каченя ніколи не бачило таких прекрасних створінь. Сліпучо-білі, з довгими гнучкими шиями — це були лебеді. Вони дивно закричали, махнули розкішними білими крилами і полетіли у теплі краї, за безмежні моря.

Лебеді піднеслися високо-високо, а маленьке гідке каченя охопило дивне хвилювання. Воно закрутилося на воді, як колесо, витягло шию високо вгору і закричало так голосно і так чудно, що само злякалося. О! Воно не могло відірвати погляду від прекрасних птахів, від щасливих птахів, і, як тільки вони зникли з його очей, каченя пірнуло на дно, а коли виплигло — було само не своє.

Воно не знало, як звуть цих птахів, куди вони полетіли, але так полюбило їх, як нікого ніколи. Каченя їм зовсім не заздрило, йому навіть не могло спасти на думку — забажати такої краси. Воно було б раде, якби хоч качки терпіли його між собою. Бідолашне гидке каченя!

А зима стояла така холодна, така холодна!

Каченя мусило весь час плавати, щоб не дати воді замерзнути навколо себе. Але щоночі ополонка, в якій воно плавало, дедалі меншала і меншала. Морози були такі, що аж крига тріщала на ставку. Каченя мусило безперервно працювати лапками, щоб крига не закувала його в ополонці. Нарешті воно знесилося, стало зовсім тихе і примерзло до криги.

Вранці проходив неподалік селянин і побачив каченя. Він підійшов ближче, пробив кригу своїм чоботом, узяв каченя і відніс додому жінці. Каченя відігріли, та от діти захотіли погратися з ним, але каченя подумало, що вони хочуть зробити йому щось зле, і кинулося з переляку в глечик з молоком. Молоко так

і бризнуло по кімнаті. Хазяйка закричала, сплеснула руками. А каченя влетіло в діжку з маслом, а потім у макітру з борошном. Ой, на кого воно було схоже! Жінка кричала та ганялася за ним з кочергою. Діти бігали, гасали по кімнаті, ловлячи каченя. Вони голосно кричали й сміялися.

Добре, що двері були відчинені, і каченя крізь них вистрибнуло в кущі, на свіжий холодний сніг, і впало, зовсім знесилене.

Але надто сумно було б розповідати про всі ті прикrostі та нещастя, яких зазнало каченя тієї суворої зими.

Воно лежало на болоті, в комишах, коли сонце знову тепло засяяло. Заспівали жайворонки — то прийшла чудова весна.

І каченя враз стрепенуло своїми крилами, вони зашуміли дужче, ніж раніше, легко підняли його, і, перш ніж каченя збагнуло, у чім річ, — воно опинилося у величезному саду, де стояли в цвіту яблуні, і бузок розливав свої пахощі, і де його довгі зелені віти схилялися над широкими каналами.

О, тут було так прекрасно! Так пахло весною! І раптом з кущів осоки впливли три чудові білі лебеді. Каченя пізнало чудових птахів, і незвичайний сум охопив його.

«Я полечу до них, до цих величних птахів! Хай вони заклюють мене на смерть за те, що я — таке гидке — насмілилося наблизитися до них. Але однаково! Краще хай вони вб'ють мене, ніж терпіти, як скубуть качки, клюють кури, штовхає дівчина, що доглядає пташиний двір, терпіти знову лиху зиму і всі нещастя».

І воно кинулось у воду і попливло до чудових лебедів. Ті, побачивши його, полинули назустріч, шумлячи пір'ям.

— Убийте мене! — промовило бідне каченя і схилило голову до поверхні води, чекаючи смерті. Але що побачило воно у прозорій воді? Воно побачило себе самого, але це вже був не незграбний попелястий птах, гидкий та потворний, — це був лебідь. Нема в тому біди, що з'явився на світ в качиному гнізді, якщо вилупився з лебединого яйця.

Тепер він навіть радів, що зазнав стільки лиха та горя. Він багато перестраждав

і тому міг краще відчувати своє щастя і ту велич, що оточувала його. А великі лебеді плавали навколо нього і пестили його своїми дзьобами.

У садок прибігли маленькі діти, вони кидали хліб, і найменший закричав:

— Ой, іще новий!

І інші діти підхопили й раділи теж:

— З'явився ще новий!

Діти плескали в долоні, танцювали, потім покликали батька й матір, кидали в воду хліб і тістечка, і всі кричали:

— Новий найкращий! Такий молоденький! Такий чудовий!

І старі лебеді схилилися перед ним. А він зовсім засоромився і сховав голову під крило, сам не знаючи чому. Він згадував той час, коли всі глузували з нього і проганяли його. А тепер кажуть, що він найпрекрасніший з найпрекрасніших птахів.

Бузок простягав свої віти до нього в воду, сонце сяяло ласкаво й тепло.

Його крила зашуміли, гнучка шия піднялася, і він на повні груди радісно крикнув:

— Про таке щастя я навіть не мріяв, коли був гидким каченям!

ЗМІСТ

ШАРЛЬ ПЕРРО

ЗАЧАРОВАНА КРАСУНЯ	5
ЧЕРВОНА ШАПОЧКА	23
КІТ У ЧОБОТЯХ	28
ПОПЕЛЮШКА, АБО КРИШТАЛЕВИЙ ЧЕРЕВИЧОК	37
ХЛОПЧИК-МІЗИНЧИК	50

БРАТИ ГРІММ

ГЕНЗЕЛЬ І ГРЕТЕЛЬ	69
ПАНІ МЕТЕЛИЦЯ	85
БРЕМЕНСЬКІ ВУЛИЧНІ МУЗИКАНТИ	92
СТОЛИК-НАКРИЙСЯ, ЗОЛОТИЙ ОСЕЛ І КИЙОК З МІШКА	99
ХЛОПЧИК З ПАЛЬЧИК	120
ФРАУ ТРУДА	132
СНІГУРОНЬКА	134
БІЛОСНІЖКА І ЧЕРВОНА КВІТОЧКА	152

ГАНС КРІСТІАН АНДЕРСЕН

СНІГОВА КОРОЛЕВА	167
РУСАЛОЧКА	220
ОЛЕ-ЛУКОЙЄ	262
ПРИНЦЕСА НА ГОРОШИНІ	282
НЕПОХИТНИЙ ОЛОВ'ЯНИЙ СОЛДАТИК	284

ДИКІ ЛЕБЕДІ	292
ДЮЙМОВОЧКА	321
СВИНОПАС	342
КРЕСАЛО	351
ГИДКЕ КАЧЕННЯ	364

